

"MÄ ANNAN SUT POIS "

Sijaisvanhempien kokemuksia heille tarjotusta tuesta sijoituksen päättymisvaiheessa

Itä-Suomen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden laitos, sosiaalityö

Pro Gradu- tutkielma

Tarja Merilehti 229491

Tiivistelmä

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

Tiedekunta Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta		Yksikkö Yhteiskuntatieteiden laitos	
Tekijä Merilehti Tarja		Ohjaaja Yliopistonlehtorit Taru Kekoni ja Kaarina Mönkkönen	
Työn nimi (suomeksi ja englanniksi) "MÄ ANNAN SUT POIS " Sijaisvanhempien kokemuksia heille tarjotusta tuesta sijoituksen päättymisvaiheessa			
Pääaine Sosiaalityö	Työn laji Pro Gradu tutkielma	Aika	Sivuja 95
Tiivistelmä <p>Pro Gradu-tutkielmassa tarkastellaan sijaisvanhemman kokemusta ja tuen tarvetta sijaislapsen kotiuduttua huostaanoton purkamisen ja sijoituksen päättymisen jälkeen sekä heidän tunnettyöskentelyä kiintymyssuhteesta irrottautumiseen. Tutkielman tavoitteena on tuoda kuuluviin sijaisvanhemman ääni ja hänen toiveensa tuesta sijoituksen päättymisvaiheessa.</p> <p>Tutkielma on laadullinen narratiivinen tutkimus, johon tuo narratiivista ulottuvuutta muun muassa kertomusmuotoinen aineisto sekä narratiivien että narratiivisen analyysin käyttö. Tutkimukseni metodologinen lähtökohta on aineistosidonnainen ja sen ajatuspohjana on taustateoria. Teoreettisena viitekehysenä tutkimuksessani toimii kiintymyssuhdeteoria. Empiirinen aineisto koostuu 10 sijaisvanhemman laatimasta kirjoitelmasta, joissa kerrottiin kaikkiaan 36 sijoitetun lapsen kotiutumisosuudesta.</p> <p>Tulosteni mukaan jaettu vanhemmuus ja yhteistyöhön perustuvat suhteet lapsen syntymävanhempiin sekä hänen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijään auttoivat suunnitelmalliseen huostaanoton purkuun ja lapsen kotiutumisosuuden työstämisessä sijaisvanhempia. Tutkimukseni toi esille sen, että sijoituksen päättymisosuuden aikana sijaisvanhempia kaipaa ja odottaa saavansa tukea kiintymyssuhteen näkökulmasta niin omalta tukiorganisaatioltaan, kun lapsen sijoittajakunnaltakin. Näin ollen SOS-lapsikylä säätiö tulisi panostaa sijaisvanhemman tukemiseen sijoituksen päättymisosuuden aikana ja lapsen kotiuduttua eli niin sanottua sijaisvanhemman jälkihuoltoa.</p>			
Avainsanat perhehoito, perhehoitaja, sijaisvanhempia, sijoituksen päättymisen, kiintymyssuhde, jaettu vanhemmuus, narratiivisuus			

Abstract

UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND

Faculty Faculty of Social Sciences and Business Studies		Department Department of social sciences	
Author Tarja Merilehti		Supervisor University lecturers Taru Kekoni and Kaarina Mönkkönen	
Title “I’ll give you away” The experiences of foster parents about the support offered to them during the expiration of the custody.			
Main subject Social work	Level Master’s thesis	Date	Number of pages 94
Abstract <p>This master’s thesis is considering the experience of the foster parent and the need of support after the foster child has been demobilized, since the custody has been undone and after the custody has ended and how they emotionally detach themselves from the attachment relationship. The aim of the thesis is to make audible the voice of the foster parent ja their hope of support at the end of the custody.</p> <p>The thesis is a qualitative narrative research in which the narrative dimension is brought by narrative material, narratives and using narrative analysis. The methodological basis of my research is narrative material and the basis is the background theory. The theoretic frame of reference is the theory of attachment relationship. The empiric material consists of ten essays written by the foster parents, in which they told about demobilization process of altogether thirty-six foster child.</p> <p>My conclusion is that shared parenthood and the relations to the biological parents of the child and the social worker of the child that are based on collaboration helped to make a systematical demolition of the custody and helped the foster parents to work on the demobilization of the custody child. My research disclosed that at the end of the custody process the foster parents need and wait for support at the standpoint of attachment relationship both from own organization and the municipality that has given the child in custody. Therefore, the SOS-Children’s Village Foundation should invest in supporting the foster parents at the ending of the custody process and after the child demobilization. This means the after-care of the foster parents.</p>			
Key words family care, family caretaker, foster parent, expiration of the custody, attachment relationship, shared parenthood, narrative			

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	5
2. TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TARKENNETUT TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	7
2.1. Tutkimustehtävä ja tutkimuksen rajausta.....	7
2.2 Tarkennetut tutkimuskysymykset.....	9
2.3 Taustatutkimuksia.....	9
3. LASTENSUOJELUN PERHEHOITO JA SIJAISVANHEMMUUS.....	11
3.1.Sijaishuollon toimintamuodot.....	11
3.1.1 Perhehoito.....	12
3.1.2 Yhteisöllinen perhehoito.....	13
3.2. Vanhemmuus ammattina, ammatillinen vanhemmuus	14
3.2.1 Jaettu vanhemmuus.....	18
3.2.2 PRIDE – valmennus.....	19
3.2.3 Sijaisvanhempien saama tuki ja perhehoidon tukimuodot.....	20
3.3 Perheen jälleen yhdistäminen ja lainsäädäntö.....	24
4. KIINTYMYSSUHDETEORIA JA SEN MERKITYS PERHEHOIDOSSA.....	26
4.1 Kiintymyssuhdeteoria.....	26
4.2 Kiintymyssuhde sijaislapsen ja sijaisvanhemman välillä.....	28
4.3 Kiintymyssuhteesta irrottautuminen.....	31
4.4 Irrottautumisen aiheuttama suru.....	34
5. TUTKIELMAN METODOLOGISET VALINNAT.....	35
5.1 Narratiivinen laadullinen tutkimus.....	35
5.2 Kirjoitelmat aineistonkeruumenetelmänä.....	39
5.3 Aineistonkeruu ja aineiston muodostuminen.....	40

5.4	Analyysimenetelmä ja sen vaiheet.....	42
5.4.1	Narratiivinen analyysi	42
5.5	Eettiset kysymykset.....	47
6.	SIJOITUKSEN PÄÄTTYMINEN, LAPSEN KOTIUTUMINEN.....	50
6.1	Sijaisvanhempien kokemuksia sijoituksen päättymisvaiheesta.....	50
6.1.1	Sijoitus ja yhteistyön kehittyminen vanhempien kanssa.....	50
6.1.2	Kiintymyssuhde sijaisvanhempien kokemana.....	52
6.1.3	Tieto sijoituksen päättymisestä ja yhteistyö sijoittajaviranomaisen kanssa.....	53
6.1.4	Irrottautuminen, surutyö ja tuen tarve.....	56
6.1.5	Yhteydenpito kotiutumisen jälkeen.....	60
6.2	Sijaislapsen kotiutumistarinat sijaisvanhemman kertomana.....	63
6.2.1	Tyypikertomus toimivasta, yhteistyössä tehdystä kotiutumisprosessista.....	63
6.2.2	Tyypikertomus huolta ja epätietoisuutta herättävästä kotiutumisprosessista.....	68
6.3	Johtopäätökset.....	72
7.	POHDINTAA	78
7.1	Tarinoista poimittua.....	78
7.2	Mä anna sut pois.....	82
	LÄHTEET.....	85
	LIITTEET	

KUVIOT:

KUVIO 1. Sijaisvanhemman erilaisia virallisen tuen muotoja.....	21
KUVIO 2. Kiintymyssuhteen kehitys sijoituksen aikana ja sijoituksen päättymisprosessin kehitys jaetun vanhemmuuden toimissa.....	73
KUVIO 3. Sijoituksen keston ja jaetun vanhemmuuden merkitys sijaisvanhemman tuen tarpeeseen.....	76

TAULUKOT:

TAULUKKO 1. Sijaisvanhempien tukimuodot.....	23
TAULUKKA 2. Analyysin eteneminen.....	45

1. JOHDANTO

Tässä pro gradu-tutkimuksessa tutkimuskohteenani on sijaisvanhemman henkinen työskentely sijoituksen päätyttyä ja se, mitä tukea hän tähän prosessiin toivoo. Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen lastensuojelutilaston 2015 mukaan huostaan otettujen lasten määrä on Suomessa vähentynyt viime vuosina. Kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria oli vuoden 2015 aikana 17 664 eli hyvin moni lapsi tarvitsee edelleen perheenomaisen kasvuympäristön ja rakastavat, turvalliset vanhemmat. Perhehoidolla tarkoitetaan lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä hänen biologisen kotinsa ulkopuolella, yksityiskodissa. Perhehoidon tavoitteena on antaa perhehoidossa olevalle lapselle mahdollisuus perheenomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin. (www.perhehoitoliitto.fi.) Perhehoidon kautta huostaan otetulle lapselle löytyy uusi koti, jossa hän elää huoletonta lapsuutta ja nuoruutta ja saa kokea olevansa rakastettu.

Työskentelen Punkaharjun SOS-lapsikylässä apulaisjohtajana ja sosiaalityön erityistyöntekijänä ja vastaan kylämme sosiaalityöstä yhdessä työparini kanssa. SOS-lapsikyliä on Suomessa kuusi ja säätiöltämme löytyy myös kolme ryhmäkotia alle 16-vuotiaille ilman huoltajaa tuleville turvapaikanhakija lapsille. Ryhmäkodin tehtävänä on antaa välitön suoja, turva, hoiva ja huolenpito lapselle niin kauaksi aikaa kuin hänen oleskelulupa-asiansa on käsitelty. SOS-lapsikyliä on lastensuojelulaitos, joka toimii laitosluvilla, mutta tarjoaa perhehoidon omaista sijaishuoltoa avohuollon palvelutarjonnan lisäksi. (Toimintakäsikirja 2009, 9.) Omassa työssäni olen kohdannut sijaisvanhempien kipuilua sijoituksen päättymisen ollessa ajankohtainen tai vastaavasti sijoituksen ollessa vielä epävarma sijoituksen alkutaipaleella. Tänä päivänä yhä enenevässä määrin sijoituksia pyritään purkamaan puolen vuoden koekotiutuksen kautta. Kun valmistellaan lapsen kotiuttamista ja huostaanoton purkua, hänet voidaan Taskisen (2010) ja Rädyn (2012) mukaan sijoittaa väliaikaisesti enintään kuudeksi kuukaudeksi vanhempansa hoidettavaksi. Näin toimitaan sellaisissa tapauksissa, kun halutaan varmistua, että ratkaisu on lapsen kannalta hyvä.

Sijaisvanhemmilta edellytetään ennakkovalmennusta, PRIDE-valmennusta, tämän valmennusprosessin aikana kasvetaan sijaisvanhemman vaatimaan tehtävään. Perhehoito on Lastensuojelulain (LSL) 2007/417 mukaan ensisijainen ja sen 50 §:ssä sanotaankin, että laitoshuoltoa voidaan järjestää, mikäli lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla. PRIDE-ennakkovalmennuksella on tarkoitus taata sijoitetulle lapselle pääsy perheeseen, joka on valmistautunut hyvin lapsen erityistarpeisiin. PRIDE-valmennuksen yhtenä tavoitteena on myös ehkäistä sijoitusten purkautumista. Back-Kiiänmaa ja Hakkarainen (2008, 121) toteavat, että ennakkovalmennus on jokaisen sijaisvanhemman oikeus.

Lapsen kotiuduttua lapsella ja hänen perheellään on oikeus saada jälkihuollon palveluita viiden vuoden ajan (LSL 75§). Jälkihuoltovelvollisuus loppuu kuitenkin lapsen täyttäessä 21 vuotta. Perheelle laaditaan jälkihuoltosuunnitelma, johon kirjataan jälkihuollon tarkoitus ja tavoitteet sekä lisäksi erityisen tuen tarve ja avun järjestäminen lapsen vanhemmille tai huoltajille. (LSL 13.4.2007/417.)

Mielenkiintoista on se, että sijaisvanhemmat jäävät sijoituksen päätyttyä usein hyvin yksin, mikään ei velvoita tukemaan sijaisvanhempia huostaanoton purkauduttua ja lapsen kotiuduttua. Perhehoidossa sijaisvanhemmat ovat kiintyneet lapseen ja lapsen lähtö tuottaa surua. Sijaisvanhemmalla on usein myös muita lapsia, jotka myös tarvitsevat tukea ja apua selvitäkseen sijaissisaruksen muutettua, yksi perheenjäsen on menetetty. Sijaisvanhemmat tekevät arvokasta työtä toimiessaan huostaan otetun lapsen apuna ja tukena ja osana ammatillista verkostoa, ei heitä saisi jättää yksin surutyönsä kanssa.

Laurila (1993, 196–197) kirjoittaa, että yksi sijaisvanhemmuuden vaikeimpia kriisejä on lapsesta luopuminen. Laurila jatkaa, että perheen pitäisi uskaltaa hakea apua ja tukea, jottei kriisi jää käsittelemättä. Sosiaalityöntekijän voimavarat ja mielenkiinto eivät aina riitä sijaisvanhempien tukemiseen. Sijaisperheen olisikin hyvä hakea apua muualta, erimerkiksi perheneuvolasta tai vertaisryhmistä. SOS-lapsikylässä sijaisvanhempien tukena on koko kyläyhteisö. Kyläyhteisöstä löytyy lastensuojelun ammattilaisia sekä yhdistyksemme keskustoimistolla työskentelee psykologi ja näiden lisäksi sijaisvanhemmalla on oikeus saada työnohjausta, mutta miten muutoin voimme tukea sijaisvanhempaa sijoituksen päätyttyä? (Toimintakäsikirja 2009, 11–12.)

Kandityössäni testasin teemahaastattelurunkoa graduani varten, mutta ajattelin työn ohessa tapahtuvan opiskeluni vuoksi jättää haastattelun pois aineiston keräyksestä ja pyysin sijaisvanhempia kirjoittamaan omista kokemuksista tilanteesta, jossa heidän kotiin sijoitetun lapsen huostaanotto on purettu. Toivoin, että he voisivat laatia kirjoitelman, jossa kuvaavat tunnelmiaan siitä, kun lapsen kotiutumisosprosessi alkoi, kun he kuulivat ensimmäisen kerran asiasta, mitä tukea he saivat ja mitä tukea he olisivat työnantajan tai tukiorganisaation taholta toivoneet. Tällä tavoin kerättyä aineistoa lähdin analysoimaan narratiivisella sisällönanalyysillä, jossa tarkastelen sijaisvanhempien esille tuomia tärkeitä asioita sijoituksen päättymisvaiheessa, lapsen kotiuduttua ja tuen tarvetta tähän prosessiin. Toivon, että graduani tulosten ja johtopäätösten myötä SOS-lapsikyläsäätiö panostaisi tulevaisuudessa enemmän sijoituksen päättymisvaiheen työstämiseen yhdessä sijaisvanhempien kanssa ja kehittäisi tukimuotoja surutyön läpikäymiseen.

2. TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TARKENNETUT TUTKIMUSKYSYMYKSET

2.1. Tutkimustehtävä

Niin sijoituksen katkeaminen kuin sen päättyminenkin ovat aina iso muutos ja kriisi, joka aktivoi lapsen aiemmat hylkäämiskokemukset. Sijoituksen purkautuminen samoin kuin sen katkeaminen herättävät myös aina suuria ja voimakkaita tunteita. Tämän vuoksi sijoitus tulisikin purkaa hallitusti, kaikkia osapuolia kuunnellen, heidän näkökulmansa huomioiden ja sitä kunnioittaen. Mikäli sijoituksen purku tehdään suunnitellusti ja hallitusti, yhteistyötä voidaan jatkaa, vaikka sijoitus päättyykin. Tällainen tilanne on erityisesti sijaislapsen kotiuttamisprosessi, jonka jälkeen SOS-lapsikylä tarjoaa lapselle tukiviikonloppuja tutuksi tulleen sijaisvanhemman luona kotiutuksen tueksi. On erityisen tärkeää antaa lapselle tilaa myös siinä vaiheessa, kun hän totuttelee ajatukseen uudesta ympäristöstä, joka sijoituksen jälkeen on myös lapsen oma koti. Pienten lasten perhesijoitusten kohdalla on erityisen tärkeää, että muutokset tehdään ajan kanssa ja lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden. Kalland ja Sinkkonen (2001) painottavat kuitenkin lapsen sijoituksen pysyvyyden merkitystä.

Tämän tutkimuksen kontekstina toimii perhehoidon päättyminen sijaisvanhemman kokemana ja teoreettisena viitekehyksenä käytän kiintymyssuhdeteoriaa. Kiintymyssuhde on lapsen ja häntä hoitavan aikuisen välistä vuorovaikutusta, joka rakentuu ja vahvistuu pikkuhiljaa. Kiintymyssuhdehäiriöt voivat vaikuttaa negatiivisesti lapsen koko elämään, esimerkiksi lapsuuden kiintymyssuhdemalli ohjaa meitä parisuhteen muodostuksessa. Kiintymyssuhdeteorian ymmärtämisen kautta voidaan hoitaa kehityksen pulmakohtia ja tarjota lapselle korjaavia ja korvaavia kokemuksia. Kiintymyssuhdeteoriassa huomioidaan nykyään varhaisten hoivakokemusten merkityksen lisäksi korjaavien ja korvaavien kokemusten merkitystä. Korjaavia ja korvaavia hoivakokemuksia tarjoavat perhehoidossa sijaisvanhemmat, joilta kiintymyssuhdehäiriöisen lapsen hoitaminen vaatii tunnesuhteeseen perustuvia vuorovaikutussuhteita. (Ks. Sinkkonen 2001, 176–179; Haight, Kagle & Black 2003, 195–207; Fernandez 2006, 349–359; Tuovila 2008, 32.)

Lastensuojelulain 13.4.2007/417 42 §:ssä säädetään asianosaisten kuulemisesta. Lain mukaan ennen, kun tehdään päätöstä huostassa pidon lopettamisesta, on selvitettävä lapsen oma mielipide ja varattava hänelle mahdollisuus tulla kuulluksi 20 §:n mukaisesti. Myös lapsen vanhemmalle, huoltajalle ja henkilölle, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi on tai on välittömästi ennen asian valmistelua ollut eli sijaisvanhemmalle, on varattava tilaisuus tulla kuulluksi 1 momentissa mainituissa asioissa siten kuin hallintolain 34 §:n 1 momentissa säädetään. Mikäli kuulemista ei ole

suoritettu syystä tai toisesta, on lasta koskeviin asiakirjoihin kirjattava perusteet kuulemisen suorittamatta jättämiselle.

Sijoitetulle lapselle on voinut syntyä kiintymyssuhde biologisen perheensä lisäksi myös sijaisperheeseensä. Lapsi on tällöin lojaali molemmille vanhemmilleen. Huostaanoton purkamisessa on tärkeää myös kuulla lasta vanhempien ja sijaisvanhempien ohella, mutta lapsi ei saa olla se joka päätöksen tekee. Vastuu päätöksestä tulee olla aina viranomaisella, sosiaalityöntekijällä, sillä lapsella ei ole psyykkisiä valmiuksia kantaa vastuuta niin isosta päätöksestä. (Jouppila 2007, 58.) Joskus lapsi voi jäädä pohtimaan kuulemisen jälkeen, mitä jos olisinkin sanonut toisin, missä nyt olisi ja mitä olisi tapahtunut? Lapselle on tärkeä korostaa sitä, että viranomaiset tekevät parhaaksi katsomansa päätöksen ja lapsen mielipiteen selvittäminen on osa prosessia ja vastuu ei ole lapsella. Kalland (2002, 204–206) tuo esille sen, että lapsen kaikkiin vuorovaikutustilanteisiin vaikuttaa tiedostamatta varhaislapsuudessa syntynyt turvaton kiintymyssuhdemalli. Turvattomasti kiintynyt lapsi vastata lähes poikkeuksetta aikuisen kysymykseen niin kuin hän olettaa aikuisen haluavan hänen vastaavan (Karlsson 2000,93). Tämä asettaa suuren haasteen lastensuojelulapsen kuulemistilanteessa, jossa selvitetään lapsen mielipidettä esimerkiksi huostaanoton purkamisprosessissa (Rautio 2004, 93–96). Lastensuojelulain 47 § 3 momentti peräänkuuluttaa lapsen edun huomioimista harkittaessa huostassa pidon lopettamista. Laki (LSL 417/2007) velvoittaa lapsen mielipiteen selvittämisen lisäksi otettavan huomioon sijaishuollon kestoaika, lapsen ja sijaishuoltoa antavan välillä vallitsevan kiintymyssuhteen laatu sekä lapsen ja hänen vanhempiansa välinen kanssakäyminen.

Kiintymyssuhdehäiriöisen lapsen hoito edellyttää sijaisvanhemmalta tunnesuhdetta ja kykyä kiintyä. Huostaanoton purku ja sijoituksen päätyminen sisältävät paljon erilaisia tunteita kaikissa osapuolissa, niin lapsessa, syntymävanhemmissa kuin sijaisvanhemmissakin. Sosiaalityöntekijän on vaikea arvioida mikä on lapsen etu huostaanoton purkutilanteessa. Sijaisvanhemman asiantuntijuutta suhteessa lapseen voisi mielestäni huostaanoton purkutilanteessa hyödyntää nykyistä enemmän. Jokainen sijoitettu lapsi on oikeutettu kuitenkin saamaan parhaan mahdollisen ratkaisun tilanteeseensa ja parhaan mahdollisen tuen muuttuneessa elämäntilanteessaan. Tutkielman tarkoitus on tuottaa lisätietoa perhesijoituksen purkautumisen merkityksestä sijaisvanhemmalle, joka iloitsee lapsen kotiutumista, mutta joka toisaalta suree menetettyä perheenjäsentä.

2.2. Tarkennetut tutkimuskysymykset

Tutkielmani keskeisin kysymys on selvittää: **Millaisia kokemuksia saamastaan tuesta ja tuen tarpeista sijaisvanhemmillä on sijoituksen päättyessä?** Pyysin sijaisvanhempia kirjoittamaan omista kokemuksista tilanteessa, jossa heidän kotiin sijoitetun lapsen huostaanotto on purettu. Toivon, että he voisivat laatia kirjoitelman nojautuen alla oleviin kysymyksiin eli kirjoittaa tunnelmia siitä, kun lapsen kotiutumisprosessi alkoi, kun he kuuluivat ensimmäisen kerran asiasta, mitä tukea he saivat ja mitä tukea he olisivat työnantajan tai tukiorganisaation taholta toivoneet.

1. Miten aikaisessa vaiheessa teille kerrottiin tulevasta lapsen kotiutumisesta?
2. Miten koette saamanne tuen riittäneen ja mihin asioihin haluaisitte kiinnitettävän enemmän huomiota lapsen kotiutumisprosessin aikana?

2.3 Taustatutkimuksia

Tein aiheeseeni liittyviä aineistohakuja hakusanoilla perhehoito, sijaisvanhempi, tuki ja hakusanayhdistelmillä huostaanotto and lopettaminen, perhehoito and sijaisvanhempi, kiintymyssuhde and sijaislapsi, sijaisvanhempi and sijaislapsi, kotiutuminen and erottaminen ja vanhempi-lapsisuhde and sijoitus. Koska tutkielmani aihe käsittelee Suomen lastensuojelulain vaikutusta sijaishuoltoon ja sijoitusten pituuteen, rajasin haut ainoastaan kotimaisiin hakukoneisiin Lindaan, Artoon ja Joskuun sekä lisäksi kokeilin myös Google Scholar hakuja, joilla löysin kaksi ruotsalaista tutkimusta aiheesta. Aiheesta ei ole olemassa paljon tutkimustietoa ja sen vuoksi esittelen myös muutaman pro gradutyön, jotka ovat lähellä oman tutkimukseni aihetta.

Miia Pitkänen (2008) on tutkinut lisensiaattityössään, miten asiakirjoihin perustellaan huostassa pidon lopettaminen. Tutkimuksen aineisto muodostuu puolentoista vuoden ajanjaksolta Helsingin sosiaalivirastosta kerätyistä lastensuojelun päätösasiakirjoista. Pitkänen toteaa, että lastensuojelun ammatillisilla toimenpiteillä on vaikutuksia lapsuuden kokemuksiin ja lapsen elämään. Pitkäsen (2008) tutkimuksen mukaan Suomessa alle 18-vuotiaiden lasten huostassa pito ja sijoitus päättyvät tilanteissa, kun lasten kasvuolosuhteet biologisten vanhempien luona ovat tasoittuneet ja kehittyneet myönteisempään suuntaan.

Ruotsalainen tutkija Ingrid Höjer (2001) on tutkinut sijaisperheiden elämää. Höjerin tutkimukseen osallistuneet sijaisvanhemmat kertoivat epävarmuudestaan ja sen herättämistä tunteista, kun he ajattelevat tulevaisuutta sijaislasten kanssa. Sijaisvanhemmat pohtivat haluavatko biologiset

vanhemmat lapsensa takaisin, tai mitä sitten kun lapset ovat täysi-ikäisiä, muuttavatko he sitten takaisin biologisten vanhempiensa luokse. Jotkut sijaisvanhemmat eivät uskaltaneet edes ajatella tulevaisuutta. (Mt., 236.)

Ruotsalaiset Evelyn Khoo ja Viktoria Skoog (2013) ovat tehneet tutkimusta, miten sijaisvanhemmat ovat kokeneet sijoituksen katkeamisen. Sijaisvanhemmat kuvasivat sijoitettujen lasten olevan osa heidän perhettään, perheenjäseniä joista on tullut tärkeitä koko perheelle ja sisarusia perheen lapsille. Khoonin ja Skoogin (2013) tutkimuksen mukaan sijaisvanhemmat toivotat tietoa ja suunnitelmallisuutta sijoituksen päättymisestä ja he toivat myös sen esille toiveen, ettei yhteys sijoitettuun lapseen katkeaisi sijoituksen katkeamisen myötä.

Rimmin (2000, 22) pro gradu-tutkielmassa sijaisvanhemmuuden välttämättömäksi pahaksi nähtiin lapsen menettämisen pelko. Rimmin tutkimuksessa mukana olleista sijaisvanhemmista jotkut tiedostivat sijoitetun lapsen mahdollisesti jossakin vaiheessa palaavan biologisille vanhemmille, mutta sen ei haluttu toteutuvan. Suurimmassa osassa sijaisperheistä palautumisen mahdollisuutta ei pidetty todennäköisenä, koska lapsi oli saanut luvan asettua ja kiintyä sijaisperheeseen.

Johanna Aho-Kaipio (2012) on tutkinut Pro Gradu – tutkielmassaan Sijaisvanhempien kokemuksia sijoituksen alkuvaiheessa. Hänen tutkimuksessaan tutkitaan, mitä sijaisvanhemmat pitävät tärkeänä sijoituksen alkuvaiheessa ja miten he kokevat tuen tarpeen. Aho-Kaipion tutkimuksessa haastatellut sijaisvanhemmat nostivat esille kiintymyssuhteen merkityksen teemahaastattelun ulkopuolelta ja korostivat biologisten vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä sekä toivat esille perheen jälleen yhdistämisen, jota pohditaan vuosittain. Aho-Kaipion haastateltavien sijaisvanhempien mukaan perheen jälleen yhdistäminen on pidettävä mielessä, vaikka heille on annettu ymmärtää sijoituksen olevan pitkäkestoinen. Aho-Kaipio toi pohdinnassaan esille ristiriidan sen välillä, että lastensuojelulain mukaan sekä perheen jälleen yhdistämistä, että lapsen kiintymistä sijaisperheeseen täytyy tukea. Hän nostaa esille kysymyksen, jota itsekin olen usein miettinyt: Uskaltaako lapsi kiintyä sijaisvanhempiin ja uskaltaako sijaisvanhemmat kiintyä lapseen?

Sari Antila (2013) on tehnyt pro gradu-tutkielman Lapsen paluu biologiseen perheeseen kiintymyssuhteiden näkökulmasta sijaisvanhempien kertomana. Antilan työ käsittelee perhesijoituksen purkautumista sijoitettu lapsi keskiössä ja hän on todennut, että lapsen tiivis ja turvallinen kiintymyssuhde sijaisperheeseen hankaloitti poismuuttamista ja hän jatkaa mitä syvemmin lapsi oli kiintynyt sijaisperheeseen, sitä hankalampaa hänen oli palata takaisin synnyin kotiinsa. Antilan tutkimuksen yksi merkittävä tulos on se, että sijaisvanhempien yhteydet olivat säilyneet useita vuosia niihin lapsiin, joilla huostaanoton purkautuminen oli päätynyt

yhteisymmärryksessä ja sovitusti. Suunnitelmattomissa kotiinpaluissa lasten yhteydet sijaisperheeseen katkesivat jonkin ajan kuluttua sijoituksen päättymisestä.

Maria Hirn (2015) on tehnyt Pro Gradu-tutkielman Sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen kiintymyssuhteesta pitkäaikaisessa perhesijoituksessa ja tarkastellut siinä erityisesti sijaisvanhempien kokemuksia. Hirnin mukaan kiintymyssuhteen rakentuminen täysin vieraiden ihmisten välille ei ole mutkatonta. Usein sijaisvanhemmat joutuvat tekemään tietoisin päätöksen lapsen rakastamisesta varsinkin sijoituksen ollessa tuore. Sijoitettu lapsi tarvitsee paljon aikaa ja luottamusta herättäviä korvaavia kokemuksia, ennen kuin kiintymyssuhteen muodostaminen sijaisvanhempaan on mahdollista.

3 LASTENSUOJELUN PERHEHOITO JA SIJAISVANHEMMUUS

3.1 Sijaishuollon toimintamuodot

Sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen sijoittamista pois kotoaan huostaanoton, kiireellisen sijoituksen tai avohuollon sijoituksen yhteydessä (Taskinen 2010, 17). Lapsen sijaishuollon muotoja ovat muun muassa perhehoito, ammatillinen perhekoti, laitoshuolto tai muu lapsen tarpeiden mukainen sijoitusmuoto. Kun lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle hoitoon, pyritään löytämään sellainen sijaishuoltopaikka, joka on lapsen edun, hänen yksilöllisten tarpeidensa ja kehityksensä kannalta sopiva paikka. (www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja). Ennen kuin lasta lähdetään sijoittamaan kodin ulkopuolelle, on kuitenkin selvitettävä läheisten mahdollisuudet ottaa lapsi luokseen asumaan tai muutoin osallistua lapsen tukemiseen. Lapselle läheisiä henkilöitä voivat olla esimerkiksi se vanhempi, jonka luona lapsi ei asu, isovanhemmat, muut sukulaiset tai muut lapselle läheiset henkilöt. (Saastamoinen 2010, 7; Taskinen 2010, 126.) Edellä mainitussa selvityksessä puhutaan sukulaissijoituksen selvittämistyöstä.

Lasten sijoitukset laitoshuoltoon sekä ammatillisiin perhekoteihin ovat viime vuosikymmeninä lisääntyneet ja toimeksiantosopimukseen perustuvat sijaisperhesijoitukset vähentyneet. Tavoitteena on kuitenkin jatkossa siirtää sijaishuollon painopistettä laitoshuollosta perhehoitoon ja lisätä sijaisperhesijoituksia. (Saastamoinen 2010, 8.) Kodin ulkopuolelle oli sijoitettu vuoden 2014 aikana kaikkiaan 17 958 lasta ja nuorta, kun taas vastaava luku vuonna 2015 oli 17 664. Edellisestä vuodesta sijoitettuna olleiden määrä laski 2 %. (Kuoppala ym. 2015, 1; Kuoppala ym. 2016, 1.) Näin ollen voidaan todeta, että sijoituksia on purkautunut, syntymävanhempien tilanne ja kodin olosuhteet ovat

parantuneet ja lapsi on voinut palata sijoituksen jälkeen takaisin kotiin. Tätä tosiasiaa vastaan voidaan myös perustella aihevalintani ajankohtaisuutta.

3.1.1 Perhehoito

Perhehoito on sijaishuollon muoto, jossa lapsen hoito, kasvatusta ja muun ympärivuorokautinen huolenpito järjestetään hänen kotinsa ulkopuolella, perhehoitajien tai sijaisvanhempien yksityiskodissa (Saastamoinen 2010, 7). Perhehoidossa voidaan hoitaa lapsia ja nuoria, kehitysvammaisia ja vammaisia henkilöitä, ikäihmisiä sekä mielenterveyskuntoutujia. Perhehoitoa käytetään kuitenkin eniten lastensuojelussa. Lasten ja nuorten perhehoitajia kutsutaan usein sijaisvanhemmiksi ja perhettä sijaisperheeksi. Lastensuojelun perhehoidosta tuli sijaishuollon ensisijainen hoitomuoto tammikuusta 2012 alkaen. (Hakkarainen ym. 2012, 4-6.)

Perhehoito yhtenä lastensuojelun sijaishuollon muotona on lailla säänneltyä toimintaa ja laki antaa reunaehdot, joiden mukaan perhehoitoa on toteutettava. Laissa ei tunneta ollenkaan termiä sijaisvanhempi. Perhehoitolaissa (263/2015) puhutaan perhehoidosta ja perhehoitajista. Tutkimuksessani käytän kuitenkin pääosin sijaisvanhempi nimitystä, koska sitä käytetään SOS-lapsikylässä lapsikylävanhempi nimityksen rinnalla ja sen merkitys on yleisesti tunnetumpi.

Lapsen oikeuksien sopimuksen (LOS) 3 artiklan 1 kappaleen mukaan: "Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lain säädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu". Niinpä myös perhehoidon tulee aina olla lapsen edunmukaista sekä sijoitetun lapsen ja nuoren tarpeita vastattavaa. Perhehoitoa käytetään sijaishuollon muotona huostaan otetuille lapsille ja nuorille, mutta myös lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Sijaishuoltona perhehoito voi olla toistaiseksi voimassa olevaa tai määräaikaista. Lastensuojelun perhehoidossa sijoitetun lapsen huolto ja holhoaminen säilyvät edelleen hänen biologisilla vanhemmillaan, ellei toisin päätetä. Huollon siirto sijaisvanhemmille on myös mahdollista. Sijaisvanhemmasta ei tule huollon siirron myötä kuitenkaan elatusvelvollista lapsen suhteen. (Hakkarainen ym. 2012, 6, 26.)

Perhehoito järjestetään kirjallisen ns. toimeksiantosopimuksen perusteella sosiaalitoimen hyväksymässä perheessä. Kysymykseen voi tulla jonkun sukulaisen, ystävän tai sijaisperheen koti. (Taskinen 2010, 17.) Vuosina 2014 ja 2015 huostassa olleista lapsista puolet oli sijoitettu perheisiin, joista sukulais- tai läheisperheisiin oli ollut sijoitettuna 13% lapsista. Molempina vuosina kodin ulkopuolelle oli sijoitettu enemmän poikia kuin tyttöjä. (Kuoppala ym. 2014, 1; Kuoppala ym. 2015,

1.) Perhehoitoon sijoitetulla lapsella on nimetty hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä. Lapsella on oikeus saada tietää muun muassa, miksi hänet on huostaan otettu ja miten hänen asiassaan on toimittu ja tullaan jatkossa toimimaan. (Hakkarainen ym. 2012, 22.)

Perhehoito antaa lapselle mahdollisuuden kodinomaiseen hoitoon ja läheisiin, turvallisiin ihmissuhteisiin sekä edistää hänen perusturvallisuuttaan ja sosiaalista kehitystään. Perhehoitoa annetaan lapselle, jonka ei katsota olevan laitoshuollon tarpeessa, mutta jonka hoitoa, kasvatusta tai muuta huolenpitoa ei voida tarkoituksenmukaisesti ja lapsen edun mukaisesti järjestää hänen omassa kodissaan tai muiden sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden piirissä. (Saastamoinen 2010, 7-8.)

3.1.2 Yhteisöllinen perhehoito

SOS-lapsikylissä tarjotaan perhehoidon omaista sijoitusta SOS-lapsikyläyhteisön sisällä yksittäisissä SOS-lapsikyläkodeissa. SOS-lapsikylät toimivat kuitenkin laitosluvilla ja tämä tuo oman haasteensa perhehoidon muuttuessa ensisijaiseksi sijoitusmuodoksi sekä SOS-lapsikylille palveluntuottajana, että sijoittavien kuntien sosiaalityöntekijöille löytää perustelut, miksi juuri tämä lapsi hyötyy eniten SOS-lapsikylä sijoituksesta. SOS-lapsikylässä yhteisö ja moniammatillinen tiimi tarjoavat turvaa ja tukea sijaisvanhemmalle ja näin ollen sijoittava viranomainen voi turvallisesti mielin sijoittaa haastavistakin lähtökohdista tulevan sijaislapsen SOS-lapsikyläkotiin. Lapsikylään voidaan sijoittaa myös usean lapsen sisarusarja tai erityistä tukea ja apua tarvitseva lapsi. SOS-lapsikylä tarjoaa tällä hetkellä sijaishuoltoa kuudessa SOS-lapsikylässä ympäri Suomea ja paraikaa aloitetaan integroidun SOS-lapsikylän rakentaminen Kuopioon. SOS-lapsikylätoiminta Suomessa perustuu maailmanlaajuisen lapsikyläjärjestön neljään periaatteeseen: lapsikylävanhempi (sijaisvanhempi), sisarukset, koti ja kylä. (Toimintakäsikirja 2009, 5, 15).

SOS-lapsikylän toimintakäsikirja määrittelee lapsikylävanhemman olevan lapselle luotettava ja turvallinen aikuinen. SOS-lapsikylissä sijoitetut lapset kasvavat lapsikyläperheessä sisarusten tavoin. Jokaisella lapsikyläperheellä on oma koti, joka on ensisijaisesti sijoitettujen lasten koti mutta myös lapsikylävanhemman koti. Lapset, lapsikylän henkilöstö, lapsikyläkodit ja kylän yhteiset tilat muodostavat yhdessä kyläyhteisön. Toimintakäsikirjan mukaan lapsikyläkotien ja kyläyhteisön yhdistelmä on lapsikylätyön erityinen voimavara ja laadun varmistaja. (Toimintakäsikirja 2009, 5).

Välttääkseen loppuun palamisen tunnetyössä sijaislapsen kanssa, sijaisvanhemman täytyy osata tunnistaa, jäsentää ja käsitellä myös omat tunteensa, ja pitää ne erillään lasten tunteiden vuoristoradasta. Lastensuojelun laitosmaailmassa työyhteisössä voidaan työstää tätä tunnetyötä ja

koulutusta, sekä työnohjausta pidetään hyvin tärkeinä välineinä tämän työn tukemisessa. Sijaisvanhemmuus on ihmisenä kasvamista ja sen rinnalla koko ajan ammatillisten kokemusten kautta kehittymistä. Onnistunut kasvatusta tarkoittaa vanhemman kasvamista sekä vanhempana että ihmisenä. Kaikkea ei tarvitse osata ja hallita itse, vaan oman riittämättömyyden tunnustaminen ja ohjauksen ja tuen hakeminen ovat sijaisvanhemman oikeus ja velvollisuus. Ammatillisuutta on osata ja uskaltaa tarvittaessa pyytää apua, jos sitä muuten ei ole tarjolla. (Ahto & Mikkola 1999, 24.) SOS-lapsikylissä nämä elementit löytyvät kyläyhteisöstä, jossa on sijaisvanhempaa tukevaa henkilökuntaa ja säännöllinen työnohjaus on järjestetty. Sijaisvanhemmat elävät moninaisten tunteidensa keskellä ja niiden kanssa monin verroin intensiivisemmin, kun työaika ei ole rajattu, jolloin vertaistuen ja työnohjauksen merkitys korostuu. (Toimintakäsikirja 2009, 15.) Sijaislapsen ja sijaisvanhemman välinen yhteys on myös riippuvuussuhde, jossa lapsi on käytännössä avuton ja riippuvainen aikuiselta saamastaan avusta. Tämä on eettisesti haasteellinen tilanne, sillä aikuisen valinnat vaikuttavat ratkaisevasti siihen, mitä lapsen elämässä tapahtuu. (Lindqvist 1990, 141.)

Ammatilliset auttamissuhteet, joihin sijaisvanhemmuuskin kuuluu, edellyttävät tuen lisäksi ulkoa päin tapahtuvaa kontrollia. Tämä on sekä lapsen että vanhemman oikeusturvan mukaista. Yhteiskunnan tehtävänä on huolehtia riittävän koulutuksen ja tuen avulla lapsen turvallisen kehityksen, sekä aikuisten jaksamisen, mahdollistavista puitteista. (Rabb 2008, 150–153.) SOS-lapsikylä tarjoaa sijaisvanhemmilleen tuen lisäksi myös kontrollin elementtejä. SOS-lapsikyläkodissa työskentelee lapsikyläkotiimi, jossa on sijaisvanhemman lisäksi sijaisvanhemman sijainen, ohjaajatyövoimaa sekä sosiaalityön asiantuntijuutta. Kodin tiimin jäsenet voivat nähdä sijaisvanhemman uupumisen merkit ja lisätä tuen määrää vaikeiden asioiden ylitse pääsemiseksi huomioiden lapsen/ nuoren yksilöllisen tuen ja avun tarpeen.

3.2 Vanhemmuus ammattina, ammatillinen vanhemmuus

Sijaisvanhemmuus on vanhemmuutta ja lisäksi siihen sisältyy vanhemmuuden ammatillinen ulottuvuus. Sijaisvanhempä sitoutuu paitsi antamaan vanhemmuuttaan, myös tekemään yhteistyötä lapsen biologisten vanhempien, sosiaaliviranomaisten ja lapsen edun kannalta muiden lapselle tärkeiden henkilöiden kanssa. Sijaislapsen perhehoito tarkoittaa myös sitä, että perheen ja vanhemmuuden yksityisyys joutuu osin väistymään. Moni sijaisvanhempä kertoo heidän kodin olevan ikään kuin akvaario, jossa vanhemmuus ja perheen elämä on läpinäkyvää. Ammatillisen identiteetin muodostuminen edellyttää koulutuksen lisäksi myös persoonallista kasvua. Tämä korostuu varsinkin aloilla, joilla tunteet ja oma minuus ovat vahvasti läsnä. Edelleen uskotaan, että

varsinkin työssä, joka vaatii luovaa persoonallista osallisuutta ja erityistä sitoutumista, henkilökohtainen kasvu edellyttää arvojen, ihanteiden ja omaa työtä sekä itseä koskevien ajatusten, uudelleen määrittelyä. (Etäpelto & Vähäsantanen 2006, 28–29.)

Sijaisvanhemman työ on haasteellista, intensiivistä ja hyvin vaativaa ja edellyttää onnistuakseen jatkuvaa oman toiminnan ja sitoumusten reflektointia. Lasten kasvu, kehitys ja myös elämään kuuluvat kriisit, tekevät työn kuvan eläväksi ja jatkuvasti muuttuvaksi. Näiden asioiden tiedostaminen auttaa ymmärtämään oman ammatillisen kasvun välttämättömyyden, jotta lapsen rinnalla kulkeminen ei koituisi raskaaksi. (Pohls 2012, 113- 114, 117–118.)

Sijaisvanhemmaksi ryhdytään ja hakeudutaan hyvin erilaisista syistä. Samalla kun sijaisvanhemmuuden katsotaan vastaavan sijaishuoltoa tarvitsevan lapsen tarpeisiin, uskovat sijaisvanhemmiksi ryhtyvät myös lapsen täyttävän jonkun heidän tarpeensa. Sijaisvanhemmuus on ensisijaisesti vanhemmuutta, mutta se sisältää myös ammatillisia piirteitä. Lapsikohtaiseen toimeksiantosopimukseen kirjataan sopijaosapuolten oikeudet ja velvollisuudet, ja sijoitetun lapsen tai nuoren hoidosta maksetaan lapsen hoitajalle sekä hoitopalkkiota että kulujen korvausta (Lasten ja nuorten perhehoito 2007.) Motiivit ryhtyä sijaisvanhemmaksi ovat yleensä hyvin moninaiset. Valkonen (2008, 100) puhuu sisäisistä ja ulkoisista motiiveista. Sisäisiksi motivaatiotekijöiksi käsitetään henkilöstä itsestään lähtevät ajattelutavat ja arvot. Ulkoiset motivaatiotekijät puolestaan tarkoittavat ympäristön asettamia tavoitteita ja odotuksia. Useimmat sijaisvanhemmat kertovat motiivikseen sisäisen motivaatiotekijän kuten halun antaa lapselle turvallinen kasvuympäristö ja rakkautta. Keskeistä useimmille sijaisvanhemmille on siis halu ottaa vastuuta lapsen kasvatuksesta ja hyvinvoinnista sekä pitää huolta sijoitetusta lapsesta.

SOS-lapsikylässä sijaisvanhemman ammattinimike on lapsikylävanhempi. Lapsikylävanhemman rekrytointi on pitkä ja moninainen prosessi. Se poikkeaa tavanomaisesta rekrytoinnista, koska sekä hakijat että työnantaja tarvitsevat aikaa arvioida hakijan valmiuksia vaatimaan ja sitovaan sijaisvanhemmuuteen. Prosessiin kuuluu osana PRIDE-valmennus ja noin 6 kuukauden harjoittelujakso lapsikylässä. Lapsikylävanhempi on työsuhteessa säätiöön. (Toimintakäsikirja 2009, 11.)

SOS-lapsikyläsäätiön tuen piirissä voi nykyisin toimia myös toimeksiantosuhteisena sijaisvanhempana, Tällöin sijaisvanhempi tekee toimeksiantosopimuksen lapsen tai nuoren sijoittajakunnan kanssa. Sijoittajakunta ja SOS-lapsikyläsäätiö tekevät ostopalvelusopimuksen sijaisvanhemman tukipalveluista, jotka siten SOS-lapsikylä tuottaa ja tarjoaa sijaisvanhemmille, jotka toimivat omissa kodeissaan tai vaihtoehtoisesti SOS-lapsikylän tarjoamissa vuokratiloissa.

Toimeksiantosuhteisella vanhemmalla on yrittäjän riski, jos sijoitus katkeaa, myös palkkion maksu loppuu. Toimeksiantosuhteiseksi sijaisvanhemmaksi voidaan hyväksyä henkilö, joka koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella on sopiva antamaan perhehoitoa (Perhehoitolaki 2015, 6§). (www-dokumentti: ”Teistäkö sijaisperhe?”)

Perhehoitoon sijoitetut lapset vaativat usein varhaisempien elämäkokemustensa vuoksi paljon huomiota, hoivaa, hoitoa sekä suojelemista ja tämä edellyttää sijaisvanhemmalta tavallisen vanhemmuuden lisäksi erityistaitoja (Ahto & Mikkola 1999, 24). Sijaisvanhemmillä on oikeus saada tehtäväänsä koulutusta ja tukea (PHL 312/1992, 7 §). Suomessa on järjestetty vuodesta 1994 alkaen Yhdysvalloissa kehiteltyä ja siitä Suomen oloihin muokattua PRIDE-ohjelmaa (Parent´s Resource for Information, Development and Education). Sen tarkoituksena on antaa tietoa ja auttaa kehittymään hyviksi sijaisvanhemmiksi sekä varmistaa vanhempien soveltuvuus haasteelliseen tehtäväänsä. (Ahto & Mikkola 1999, 35–36.)

Sijaisvanhemmuus on elämäntapa, se on sekä työtä että elämää arjessa. Lindqvistin (1990, 46–47) mukaan ammatti-ihmisellä on julkinen ja normitettu, selkeä sosiaalinen rooli, jossa hän toimii ennalta sovitun tehtävänkuvan mukaisesti. Ammattiroolissa toimivalla henkilöllä on sekä oikeuksia että velvollisuuksia. Ihmisten kanssa tehtävää työtä tehdään omalla persoonalla ja olemalla ihminen ihmiselle. Se on jakamista ja molemmin puoleista kasvamista, jota ei voida saavuttaa puhtaasti ammatillisilla menetelmillä. Tästä johtuen sijaisvanhemmuus on yhtä aikaa haastavaa sekä palkitsevaa. Lapsen sijoituspäätös tehdään aina toistaiseksi voimassa olevaksi ja sijaishuollon tarvetta arvioidaan asiakassuunnitelmaneuvoittelussa vuosittain. Tätä korostetaan myös uudessa lastensuojelulaissa. Janhusen (2007, 29) mukaan perhehoitaja jaksaa paremmin, jos sijaisvanhempi hyväksyy sijoituksen väliaikaisuuden työhön kuuluvana tosiasiana. Ihmistyössä, mitä sijaisvanhemmuuskin vahvasti on, työtä tehdään koko persoonalla, jolloin ammatillisen suojautumisen keinoja ei ole käytettävissä (Lindqvist 1990, 77). Huostaanoton mahdollista purkamista arvioidaan aina lapsen etua silmällä pitäen, jolloin sijaisvanhemman tarpeet lapsen suhteen ovat toissijaisia. Sijaisvanhemmilta odotetaan lapseen sitoutumisen lisäksi myös kykyä päästää lapsi menemään, jos kriteerit huostaanoton voimassapitämiseksi eivät enää täyty.

Sijaislapsi tuo perheeseen mukanaan koko elämänhistoriansa ja tähän pakettiin on kuulunut usein hyvinkin traumaattisia kokemuksia. Nämä traumaattiset kokemukset ovat herättäneet, ja nostavat edelleen mieleen, lapsessa vahvoja tunteita. Sijaisvanhemman rooliin kuuluu näiden tunteiden vastaanottaminen, sanoittaminen ja varastoiminen. Sijaisvanhemmuudessa, kuten vanhemmuudessa yleensä, on tärkeää, että vanhemmat voivat tuntea empatiaa lapsiaan kohtaan ja heillä on kykyjä ja

voimavaroja ottaa vastaan, käsitellä ja jakaa heidän tunteitaan. Sijaisvanhemman asema tunteiden vastaanottajana on haasteellinen, sillä hän joutuu panemaan työhön oman persoonansa, joka voi tehdä hänestä hyvinkin haavoittuvan (Lindqvist 1990, 128–129). Sijaisvanhemman tehtävänä on myös tehdä yhteistyötä lapsen biologisten vanhempien kanssa ja se voi olla todella haastava tehtävä, mikäli lapsen vanhemmat eivät ole hyväksyneet huostaan ottoa ja sijoitusta.

Sijaisperheisiin sijoitettavat lapset ovat kokeneet elämässään monia menetyksiä ja he ovat eläneet hyvin haavoittavissa olosuhteissa. Lapset ja nuoret tarvitsevat erilaista tukea ja apua omien elämäkokemustensa käsittelemisessä, työstämisessä ja läpikäymisessä. SOS-lapsikylässä tehtävänä on auttaa lapsia eheytytään. Tässä sijaisvanhemman rooli pysyvänä ja välittävänä ihmisenä on avainasemassa. SOS-lapsikylässä sijaisvanhempaa tukevalla moniammatillisella työtiimilläkin on suuri merkitys sijoitetun lapsen/ nuoren tukemisessa, mutta ennen kaikkea sijaisvanhemman vaativan työn tukemisessa. (Toimintakäsikirja 2009, 15.)

Sijaisvanhemmalla tulee olla kykyjä ja voimavaroja arjen pyörittämiseen, aikaa lapselle ja hänen tarpeilleen. Arjessa lapset tarvitsevat ihmisen, johon he voivat luottaa ja joka kuuntelee ja ymmärtää heidän kokemuksiaan ja tunteitaan ja jonka kanssa he voivat elää mahdollisimman normaalia perhe-elämää ja arkea. (Ketola 2008, 58–59.)

Sijaisvanhemmaksi ryhtyville ihmisille lapset ovat tärkeitä ja heillä on halua auttaa heitä vaikeissa elämäntilanteissa. Yhteinen arjessa eläminen tarkoittaa tuen antamisen lisäksi turvallisuuden tunteen luomista lapselle. Turvallisuuden tunne syntyy lapselle usein selkeiden rutiinien kautta. Tämän sijaisvanhempi voi antaa sitoutumalla elämään lapsen kanssa pitkäjänteisesti, välittämällä ja asettamalla lapselle selkeitä rajoja ja pitämällä niistä kiinni. (Ketola 2008, 58–59; Valkonen 2008, 100-101.) Wilfred Bionin (1964) containing-käsite (sisällyttäminen) tarkoittaa hoitavan aikuisen kykyä tunnistaa, hyväksyä ja muuntaa lapsen hänelle itselleen liian voimakkaita tunnelatauksia sisältäviä, ristiriitaisia ja/tai ylipäättään sietämättömiä tunnetiloja. Sijaisvanhemman tulee ymmärtää näitä tunnetiloja ja hänen tulee auttaa muokkaamaan nämä tunteet sellaiseen muotoon, jolla ne voi palauttaa lapselle ymmärrettävästi takaisin sanoin ja teoin. Sijaisvanhempi ottaa vastaan, taltioi, työstää mielessään ja heijastaa ne sitten oman empatiakykynsä mukaisesti takaisin lapsen vastaanotettavaksi.

3.2.1 Jaettu vanhemmuus

Lastensuojelussa puhutaan jaetusta vanhemmuudesta sijaisvanhempien ja biologisten vanhempien välillä. Käytännössä jaettua vanhemmuutta on ollut kovin vaikea toteuttaa. Kun elämässä on koettu epäonnistumisia ja rikkoutunutta lapsuutta tai on osoittauduttu kyvyttömäksi huolehtia lapsista tai menetetty asunto ja usein myös toimittu itsetuhoisesti, vanhemmuudesta ei ole paljoa jäljellä. (Sinko & Virokannas 2009.)

Suhde biologisiin vanhempiin on lapselle elämän tärkeimpiä asioita. Back-Kiianmaan ja Hakkaraisen mukaan yksi oleellinen osa sijaisvanhemman työtä onkin yhteistyö biologisten vanhempien tai läheisten kanssa. Tämä vaatii sijaisvanhemmalta ymmärrystä niin lapsen kuin biologisten vanhempienkin tilanteelle. Sijaisvanhempä ei voi koskaan korvata biologista vanhempaa, hän voi toimia ainoastaan biologisen vanhemman sijaisena. (Back-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 130-131).

Sijoitetun lapsen kohdalla vanhemmuus jakautuu ainakin kolmelle eri taholle: sijaisvanhemmille, biologisille vanhemmille ja sosiaalityöntekijälle. Päätöksenteko-oikeus ja oikeudellinen vastuu lapsesta on sijoittavan kunnan sosiaalityöntekijällä. Biologisilla vanhemmilla säilyy huoltajuus ja laajat oikeudet lasten asioista päätettäessä huostaanoton jälkeenkin. Lapsen sijaisvanhemmat vastaavat käytännössä lapsen päivittäisestä hoidosta ja kasvatuksesta, vaikka sijaisperheellä ei ole päättäjä- ja toimivaltaa lapsen asioissa. (Koisti-Auer 2004, 47.)

Taloudellisen vanhemmuuden osuus voi jakautua myös useammalle taholle. Sijaisvanhemmat huolehtivat lapsen perustarpeista, jokapäiväiseen elämään liittyvistä arjen hankinnoista ja harrastuksista. Toisaalta yksittäiset sijaisvanhemmat saavat lapsen muuttaessa perheeseen kunnalta taloudellista tukea hankintoihin ja myöhemmin kulu- ja hoitokorvausta kuukausittain. SOS-lapsikylässä sijaisvanhemmat ovat työsuhteessa yhdistykseen ja he saavat kuukausittain käyttöönsä talousrahan, josta he ovat tilitysvastuussa yhdistykselle. Talousraha maksetaan sijoitettujen lasten lukumäärän mukaisesti ja se on tarkoitettu lasten perustarpeisiin ja harrastuksiin. Lapsen biologisilta vanhemmilta voidaan periä hoidonkorvausta kunnalle maksukyvyn mukaisesti lapselle annettavasta sijaishoidosta (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 1992/734). Lisäksi moni sijoittajakunta perii suoraan Kelalta perhe-etuuksia esim. lapsilisän ja hoitotuen hoidonkorvaukseksi.

Eri osapuolten toimivalla yhteistyöllä, jaetulla vanhemmuudella, on suoranainen vaikutus lapsen kehitykseen sijaishuollossa. Lapsen täytyy saada lupa rauhassa kasvaa ja kiintyä uusiin sijaisvanhempiinsa. Tämä vaatii erityisen paljon ponnisteluja lapsen syntymävanhemmilta ja vie kauan aikaa. Mitä pienempänä lapsi sijoitetaan sijaisperheeseen, sitä parempi on yleensä ennuste.

Mitä enemmän lapsella on varhaisia turvallisia kokemuksia lapsuudestaan, sitä helpompi on sijaishoidon aikana jatkaa lapsen kehityksen tukemista ja hoitoa. (Ketola 2008b: 32–46.) Parhaimmillaan syntymävanhempien kanssa tehtävä yhteistyö näyttäytyy siis jaettuna vanhemmuutena, johon sijaisvanhemmat haluavat pyrkiä.

3.2.2 PRIDE-valmennus

Perhehoitajuutta harkitseville ja haluaville perheillä on oikeus saada ennakkovalmennusta, jonka aikana tarjotaan tietoa sijoitetun lapsen erityistarpeista. PRIDE-valmennus (Parent's Resource for Information, Development and Education) on kehitetty USA:ssa ja se otettiin Suomessa käyttöön jo vuonna 1995. Sen tarkoituksena on antaa tietoa, jakaa kokemuksia ns. hiljaista tietoa ja auttaa kehittymään hyviksi sijaisvanhemmiksi. (Ahto – Mikkola 1999: 35–36). Tänä päivänä sijoittajaviranomainen vaatii perhehoitajilta lähes poikkeuksetta PRIDE-ennakkovalmennusta, koska se on tuonut laatua ja yhdenmukaisuutta perhehoitoon ja näin yhä useammalla sijoitusta tarvitsevalla lapsella on mahdollisuus päästä hyvin valmentautuneeseen perheeseen. PRIDE-valmennuksen vetää kokenut sijaisvanhempi ja hänen työparinaan on sosiaalityöntekijä, joten valmennuksen aikana tarjotaan sekä kokemuksellista että professionaalista tietoa. Kouluttajien antaman kokemuksen ja tiedon pohjalta perhehoitajiksi aikovat saavat mahdollisuuden arvioida yhdessä kouluttajien kanssa omia sekä perheen valmiuksia hoitaa ja kasvattaa huostaan otettua lasta tai nuorta. (Pesäpuu ry 1994: Back-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 121-144.) Moni PRIDE-valmennettu pariskunta onkin todennut, että valmennusprosessi oli heille ikään kuin raskausaika, jonka aikana he kasvoivat sijaisvanhemmiksi.

Sijaisvanhemmuutta edeltävän PRIDE-valmennuksen tavoitteena on selvittää vanhempien omia vanhemmuuden malleja, ja tarjota perheille mahdollisuus syventyä omiin valmiuksiinsa ja motiiveihinsa (Janhunen 2007, 18). PRIDE-valmennuksella myös taata sijaiskotia tarvitsevalle lapselle mahdollisuus päästä valmennettuun perheeseen, ja turvata siten sijoituksen jatkuvuus niin kauan kuin lapsi sitä tarvitsee. Sijaisvanhemmilta edellytetään kykyä suojella, hoitaa ja hoivata lasta, sekä ottaa huomioon hänen kehitykselliset tarpeensa ja mahdolliset kehitykselliset viiveensä. Vaikka sijaisvanhemmuuden myötä lapsen elämään pitää pyrkiä luomaan pysyviä ihmissuhteita, on myös muistettava vaalia ja tukea lapsen suhteita syntymäperheeseen. PRIDE-valmennus on prosessi, johon sisältyy sekä ryhmä- että perhekohtaisia tapaamisia. Keskeistä valmennuksessa on tiedon jakamisen lisäksi erilaisten harjoitusten avulla kokemuksellinen oppiminen ja eläytyminen omiin, sijoitetun lapsen ja hänen syntymävanhempansa tunteisiin sijoituksen eri vaiheissa. (Pesäpuu 2008.)

PRIDE -valmennuksessa on määritelty sijaisvanhempien viisi valmiutta (Koisti-Auer 2004, 9):

- 1) Sijaisvanhempien tulee suojella ja hoitaa lasta. Huostaan otettu lapsi on yleensä elänyt turvattomissa kotioiloissa. Sijoitetut lapset tarvitsevat turvallisen ympäristön kasvaa ja kehittyä. Sijaisvanhempien tulee huolehtia ja vastata lapsen tarpeisiin.
- 2) Sijaisvanhempien tulee tukea lapsen yksilöllistä kehitystä ja huomioida hänen kehitykselliset viiveet. Sijaisvanhempien tehtävänä on vastata muun muassa lapsen itsetunnon rakentumiseen, kulttuuri-identiteetin tukemiseen ja sosiaalisten suhteiden rohkaisemiseen.
- 3) Sijaisvanhempien tulee tukea lapsen ja hänen biologisten vanhempien sekä muiden lapselle läheisten ihmisten välistä suhdetta.
- 4) Sijaisvanhempien tulee ymmärtää pysyvyyden ja jatkuvuuden merkitys lapsen elämässä oli kysymys sitten lyhyt- tai pitkäaikaisesta sijoituksesta.
- 5) Sijaisvanhemmillä tulee olla valmiuksia työskennellä yhdessä lapsen biologisten vanhempien, sosiaalityöntekijöiden sekä lapsen muiden tukitahojen kanssa.

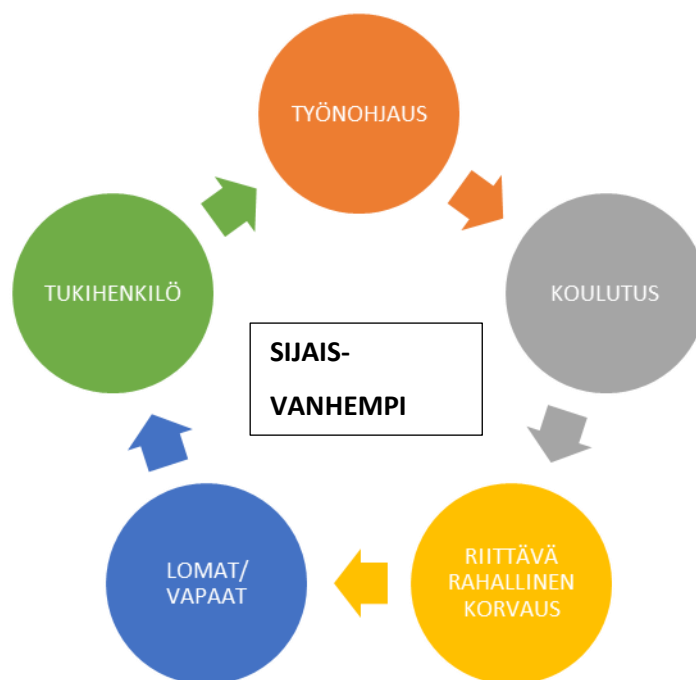
Sijaisvanhempien valmiudet on pyritty kirjaamaan mahdollisimman konkreettiseen ja helposti ymmärrettävään muotoon. Nämä sijaisvanhempien viisi valmiutta luo hyvän pohjan sijaisvanhemmuuden arvioinnille. (Koisti-Auer 2004, 9.)

3.2.3 Sijaisvanhempien saama tuki ja perhehoidon tukimuodot

Sijaisvanhemmat tarvitsevat ja ansaitsevat tukea, joka mahdollistaa heille voimavarjoja ja auttaa heitä hoivaamaan ja tukemaan kotoa pois sijoitettuja lapsia. Sijaisperheen voimavaroja voivat kuluttaa mm. perherakenteen muutokset, sijoitetun lapsen oireilu, sisarusten oireet, arjen pyörittäminen, kokemus yksinjäamisestä, yhteistyöongelmat sijoitetun lapsen syntymävanhempien ja suvun kanssa, yhteistyöongelmat viranomaisten kanssa, tuen puute ja sijaistraumatisoituminen. Sijaisvanhemmille tarjottava tuki voi olla virallista (esimerkiksi koulu, lastensuojelunviranomaiset ja perheneuvola) tai epävirallista (suku, ystävät, naapurit).

Tuki voi olla epävirallista läheisverkostolta saatua tai virallista ja lain määrittämää tai harkinnanvaraista tukea (Janhunen 2008, 138). Perhehoidon lainsäädäntöön on kirjattu sosiaalityöntekijän tuki, ennakkovalmennus, mahdollisuus vapaan pitämiseen, työnohjaus, vertaistuki, koulutus ja taloudellinen tuki (kts. Kuviossa 1) (Perhehoitolaki 317/2011, 2, 6, 7.§). Sijaisvanhemmillä on mahdollisuus saada neuvoja, tietoa ja tukea kaikissa perhehoitoon liittyvissä kysymyksissä ja tilanteissa. Niiden organisoimisesta vastaa käytännössä sosiaalityöntekijä. Tukia

haetaan yleensä kirjallisesti ja niistä annetaan myös kirjallinen, valituskelpoinen päätös. Valvontavastuu palveluiden ja tukitoimien toteutumisesta on kunnalla. Kunta maksaa muun muassa työnohjaajien palkkiot ja osallistuu kustannuksiin. (Hakkarainen ym. 2010, 10, 21.) SOS-lapsikylä myy kunnille palvelupaketin, jossa SOS-lapsikylä sitoutuu lapsen hoidon ja kasvatuksen lisäksi tarjoamaan sijaisvanhemmille edellä mainitut lakisääteiset tukimuodot ja vastaamaan hoidon ja kasvatuksen laadusta.

KUVIO 1. Sijaisvanhemman erilaisia virallisen tuen muotoja.

SOS-lapsikylässä on oma sosiaalityöstä vastaava ammattilainen, jonka antama tuki on merkittävä sijaisvanhemmille. Sijaisvanhemmat kokevat sosiaalityöntekijän tuen olevan yksi merkittävimmistä tuen muodoista. Parhaimmillaan sijaisvanhempien ja sosiaalityöntekijä välinen yhteistyö perustuu luottamukseen ja vahvistaa sijaisvanhempien jaksamista. (Janhunen 2008, 138.) SOS-lapsikylän sosiaalityöntekijä tekee yhteistyötä sijoittajakunnan sosiaalityöntekijän kanssa ja pitää yhteyttä myös lapsen biologisiin vanhempiin. Sijaisvanhemmat saavat sosiaalityöntekijältä tukea, neuvoja, apua sekä opastusta yhteiskunnan eri tukimuodoista. (Ahto - Mikkola 1999, 26–27.)

Perhehoitolain (263, 13.§) mukaan sijaisvanhemmille kertyy vapaata kaksi vuorokausi kutakin sellaista kalenterikuukautta kohden, jona hän on toiminut toimeksiantosopimuksen perusteella vähintään 14 vuorokautta perhehoitajana. Aiemmassa, nyt jo kumotussa, perhehoitolaissa 312/1992 perhehoitajan vapaa-oikeus oli yksi vuorokausi kuukaudessa ja perhehoitaja voi valita sen vaihtoehtoisesti rahallisen korvauksena. Nykyisen lain mukana vapaata ei voi korvata rahallisesti, mikäli siitä ei ole erikseen sovittu toimeksiantosopimuksessa. SOS-lapsikylän tuen piirissä olevat toimeksiantosuhteiset perhehoitajat ovat oikeutettuja kahteen vapaavuorokauteen kuukaudessa ja SOS-lapsikylän kautta järjestetään perhehoitajalle lomitusapua vapaiden ajaksi. SOS-lapsikylässä sijaisvanhemmat ovat työsuhteessa, heille maksetaan kuukausipalkka, heille kertyy vuosilomat ja viikoittaiset vapaat. SOS-lapsikylässä lapsikylävanhemmat vapaiden ja lomien ajaksi lapsia tulee hoitamaan lapsille tuttu kotitiimin lapsikylävanhemman sijainen (Toimintakäsikirja 2009, 12).

Vertaistuella on suuri merkitys sijaisvanhempien jaksamiselle. Vertaistukiryhmissä jaetaan kokemuksia ja ajatuksia sijaisvanhemmuudesta ja käydään läpi sekä jaetaan hankaliakin arjen tilanteita. Vertaisryhmä on paikka, jossa opitaan toisten kokemuksista, saadaan vinkkejä toinen toisiltaan ja samalla kasvatetaan omaa ammattitaitoa ja voimavaroja. (Sosiaaliportti 2012.) SOS-lapsikylässä lapsikylävanhemmat kokoontuvat kerran kuukaudessa jakamaan arjen tilanteita ja kokemuksiaan vanhempainamuun.

Sosiaalityön tulisi tukea niin sijoitettua lasta kuin sijaisvanhempiaakin. Tuen laadun ja määrän tulisi olla suhteessa lapsen tarpeisiin, sijaisperheen rakenteeseen, sijaisperheen toimintakykyyn, ulkoisiin puitteisiin sekä sijaisperheen tarpeisiin (Johnson & Kastner, 2005). Sijoitetut lapset tarvitsevat usein ikätasoaan enemmän erityistä tukea esimerkiksi koulunkäynnissä, terveydenhoidossa ja sosiaalisen käyttäytymisen alueilla (Roberts, 1993). Pystyäkseen tukemaan lapsia, sijaisvanhemmat tarvitsevat tukea. Sijaisvanhempien tukimuodot voidaan jakaa taloudelliseen ja aineelliseen tukeen, toiminnalliseen tukeen, tiedolliseen tukeen ja emotionaaliseen tukeen. Sijaisvanhemman ensisijainen, virallinen, tukija on lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Hänen kauttaan hoituvat sijaisvanhemman lakisääteiset tukimuodot kuten palkkio ja kulukorvaus, käynnistämiskorvaus ja oikeus vapaaseen (Perhehoitajalaki 263/2015) sekä emotionaalinen tuki.

Tukimuodot <u>Lakisääteiset</u>	Rahallinen ja aineellinen	Emotionaalinen	Tiedollinen	Toiminnallinen
Palkkio	x			
Kulukorvaus	x			
Käynnistämiskorvaus	x			
Oikeus vapaaseen	x	x		
Koulutus ja tuki	x	x	x	x
Työnohjaus	x	x	x	x
Sosiaalityö	x	x	x	x
<u>Muut tukimuodot</u>				
Vertaisryhmät		x	x	x
Sukulaiset		x		x
Ystävät		x		x

Taulukko 1. Sijaisvanhempien tukimuodot

Lähde: Ketola, J. 2008. Perhehoito. Tekemisen ja tukemisen arvoista työtä. 46–55.

Yllä olevan taulukon olen laatinut Jari Ketolaa (2008a) mukaillen. Lakisääteisiä tukimuotoja voidaan pitää kaikkia rahallisena tai aineellisena. Palkkio, kulukorvaus ja käynnistämiskorvaus ovat selkeästi rahallisia ja myös oikeus vapaaseen voidaan korvata rahallisesti, mikäli sijaisvanhemmat niin toivovat. Oikeus vapaaseen lukeutuu myös emotionaaliseen tukeen. Koulutus ja tuki, työnohjaus sekä sosiaalityö voidaan lukea myös rahalliseen ja aineelliseen tukeen, mutta ne ovat myös emotionaalista sekä tiedollista tukea. Muut tukimuodot kuten vertaistuki, sukulaisten ja ystävien antama tuki ovat sekä emotionaalista että toiminnallista. Vertaistuki tarjoaa myös tiedollisia elementtejä arjen selviytymiskeinojen jakamisen kautta.

Aiemmat tutkimukset ovat tuoneet esille sen, että varsinkin sijoituksen alkuaikoina niin virallisella, kun epävirallisella tuella on merkittävä rooli sijaisvanhemmille. Sijaisvanhemmuus on sekä henkisesti että fyysisesti rankkaa ja alkuaian hankaluudet voivat johtaa väsymykseen ja jopa sijoituksen katkeamiseen.

Perhehoitoon ja sijaisvanhemmuuteen liittyy monenlaisia ongelmia. Yksi merkittävä ongelma on, että sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman välille ei välttämättä muodostu lapsen hyvin traumaattisten taustakokemuksien vuoksi vuorovaikutussuhdetta. Lapsen ongelmat voivat pahimmassa tapauksessa altistaa sijoituksen keskeytymiseen ja hoitosuhteen katkeamiseen. (Mikkola & Helminen 1994, 212.)

Hoiivan emotionaalinen kuormittavuus, lasten vaatavuus ja lapsen asioiden järjestely uuvuttivat monia sijaisvanhempia (Saarinen 2006, 66). Lapsen myöhäinen sijoitusikä on myös syynä perhehoidon epäonnistumiseen ja tästä on kokemuksia myös SOS-lapsikylissä.

SOS-lapsikylässä sijaisvanhempaa tuetaan PRIDE-valmennuksella, sosiaalityöntekijän ja moniammatillisen tiimityön tuella, vertaisryhmillä, ammatillisella täydennyskoulutuksella ja työnohjauksella sekä näiden lisäksi lapsikylävanhemmalla on säännölliset kuukausivapaat ja vuosilomaoikeus. SOS-lapsikylän tuen piirissä omassa kodissaan toimiva perhehoitaja on oikeutettu kahteen vapaaseen kuukaudessa.

3.3 Perheen jälleen yhdistäminen ja lainsäädäntö

Huostaanotto ja sijaishuollon toteuttaminen voidaan nähdä prosessina, jonka tavoitteena on perheen jälleen yhdistäminen. Sijaishuolto alkaa huostaanotosta. Sijaishuollon aikana voidaan katsoa työskentelyn olevan prosessimaista perheen kanssa, kun tavoitteena on kotiutuminen. Nykyisin voimassa oleva lastensuojelulaki (LSL 2007/417) korostaa huostaan otetun lapsen ja hänen vanhempiansa ja muiden läheisten välisen yhteydenpidon ylläpitämistä ja tukemista huostassa pidon aikana. Sijaisvanhemman on myös kyettävä jaettuun vanhemmuuteen sijoitetun lapsen biologisten vanhempien kanssa (Koisti-Auer 2004, 47). Lastensuojelulaki edellyttää sijoittajakunnalta ja sijaishuollosta vastaavalta taholta työskentelyä perheen jälleen yhdistämisen hyväksi ja toisaalta lapsen tulisi saada asettua ja sopeutua sijaisperheeseen. Sijaisvanhemmuus on mitä suurimmissa määrin jaettua vanhemmuutta ja kaikki sijaisvanhemmat tietävät, että sijaislapsi on vain ns. ”lainalapsi” ja sijoituksen pituus on täysi arvoitus (Laurila 1993, 45). Sijoituksen onnistuessa, biologisten vanhempien sitoutuessa omaan kuntoutussuunnitelmaan ja sijaislapsen biologisen perheen olosuhteiden parantuessa sijaislapsi voi kotiutua omaan kotiin ja edessä on lapsesta luopuminen. Kuten Klap (2005, 106) toteaa, että biologisten vanhempien kyetessä itse vanhemmuuteen, on sijaisvanhemman pystyttävä väistymään. Sijaisvanhemman täytyy olla lapsen kotiutuessa itse vahva, rohkaista lasta siirtymävaiheessa ja tukea lapsen parasta mahdollista kotiutumista omasta ikävästään ja luopumisen surustaan huolimatta.

Lastensuojelulain mukainen sijaishuolto on Suomessa määritelty lähtökohtaisesti väliaikaiseksi. Lastensuojelulakimme (LSL 417/2007) korostaa lasten, perheiden ja läheisverkostojen merkitystä koko lastensuojelutyön prosessin ajan. Lastensuojelutyön ensisijaisena tavoitteena on siis tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Mikäli perhettä, lapsia ja vanhempia ei voida riittävästi tukea

avohuollon tukitoimin ja niiden keinoin ei voida tuota riittävää muutosta lapsen arkeen ja kasvuolosuhteita vaarantaviin tekijöihin, tulee ennen kodin ulkopuolelle sijoittamista selvittää läheisverkoston mahdollisuudet tarjota tukea (LSL 32 §). Mikäli kaikesta huolimatta joudutaan turvautumaan sijoitukseen kodin ulkopuolelle, tulee sijoituksen tavoitteena olla aina perheen jälleen yhdistäminen. Tätä periaatetta tulisi lastensuojelulain mukaan ylläpitää ja konkretisoida lapselle ja huostaanottotilanteessa myös hänen vanhemmalleen laadituissa asiakassuunnitelmissa (LSL 30 §). Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisukäytännössään korostanut huostaanoton olevan väliaikainen toimenpide, joka on lopetettava olosuhteiden niin salliessa ja sijaishuollon aikana käytettävien toimenpiteiden tulee olla sopuossuinnussa perheen jälleen yhdistämisen kanssa. (Saastamoinen 2008, 42).

Lastensuojelulain (13.4.2007/417) 47 § 2 momentissa veloitetaan viranomaista, lasten asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää, tarkastamaan säännöllisesti asiakassuunnitelmanneuvottelun yhteydessä huostaanoton jatkamisen edellytykset. Mikäli tilanne on muuttunut, tulee huostaanotto lähtökohtaisesti lopettaa ja lapsi palauttaa vanhemmilleen. Mikäli huostaanoton aikana vanhemman elämäntilanteessa ei tapahdu lapsen edun vaatimia muutoksia ja huostaanoton perusteet eivät ole poistuneet, on kuitenkin perusteltua pyrkiä vakiinnuttamaan lapsen olosuhteen niin että huostassa pito jatkuu eikä näin olleen pyrkiä palauttamaan lasta huoltajilleen. Lapsen etu on siis vahvempi periaate ja saattaa siten syrjäyttää perheen jälleen yhdistämisen periaatteen ollessaan sen kanssa ristiriidassa.

Huostaanotto on voimassa toistaiseksi ja näin ollen sijoitus on lähtökohtaisesti aina väliaikainen ja tämän huomioon ottaen ja lapselle turvallisen arjen jatkuvuuden samanaikainen korostaminen voivat johtaa varsin jännitteisiin tilanteisiin. (Heino 2009, 74–75.) Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai hänen valtuuttamansa sijaishuollosta vastaavan tahon pitäisi pyrkiä tukemaan sijoitetun lapsen kiintymyssuhteen muodostumista lapsen joka päivittäisestä hoidosta ja huolenpidostaan vastaaviin sijaisvanhempiin, mutta samanaikaisesti tulisi jo lainkin mukaan tukea myös lapsen ja hänen vanhempiensa välisiä tapaamisia ja heidän suhteensa kehitystä pitäen mielessä lopullinen sijaishuollon päämäärä eli perheen jälleen yhdistäminen.

Lastensuojelulain (13.4.2007/417) 42 § säädetään asianosaisten kuulemisesta ennen huostassa pidon lopettamista ja sen 2. momentissa mainitaan, että lapsen lisäksi tulee huostaanoton purkuasiassa kuulla lapsen vanhempia, huoltajaa ja henkilöä, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi on tai on välittömästi ennen asian valmistelua ollut.

4. KIINTYMYSSUHDETEORIA JA SEN MERKITYS PERHEHOIDOSSA

4.1 Kiintymyssuhdeteoria

Brittiläinen psykiatri ja psykoanalyytikko John Bowlby (1953) on perehtynyt lasten hoitoon ja kasvatukseen 1940-luvulla. Bowlby loi kiintymyssuhdeteorian, jonka hän esittelee vuonna 1953 julkaisemassaan kirjassa ”Child care and the growth of love”. Bowlbyn mukaan lapsen varhaisilla vuorovaikutussuhteilla on ratkaisevan tärkeä merkitys lapsen persoonallisuuden kehitykselle. Jos lapsi ei ole syystä tai toisesta voinut muodostaa jatkuvaa, lämmintä ja turvallista suhdetta äitinsä, tai muun jatkuvassa suhteessa lapseen olevan henkilön kanssa, tai menettää jo muodostuneen vuorovaikutussuhteen, on sillä vakavat seuraukset lapsen tulevalle kehitykselle. Kiintymyssuhdeteoria pyrkii ymmärtämään ja kuvaamaan varhaisten vuorovaikutus- ja ihmissuhdekokemusten vaikutusta myöhempään elämässä selviytymiseen, varhaislapsuuden toverisuhteista aina aikuisiän parisuhteeseen ja vanhemmuuteen asti. Bowlbyn (1953, 25–26) mukaan lapset, joilla varhemmin on ollut läheinen suhde äitiin, kärsivät sijoituksen aiheuttamasta erosta enemmän kuin lapset, jolla suhde on ollut etäinen tai jopa välttelevä. Lapset, joilta läheinen kokemus on puuttunut, ovat henkisessä kehityksessään kokeneet jo niin paljon vaurioita, että heidän myöhempi rakastamiskykynsä on vähentynyt. Tällöin heidän on myös vaikeampi solmia myöhemmin uusia kiintymyssuhteita. Toisaalta Kallio (2016, 27) toteaa, että meillä kaikilla on valmius kiintymiseen ja yhteyteen toisen ihmisen kanssa ja tämä on jopa niin pakottava sisäinen tarve, että teemme lähes mitä tahansa saadaksemme tämän tarpeen tyydytettyä.

Daniel A. Hughes toteaa, että turvallisuus on ihmisen kehittymisen ja perhe-elämän lähtökohta. Ihminen, ei lapsi eikä aikuinen, pysty kiintymään, jos hän ei koe oloansa turvalliseksi. Mikäli meillä on turvaton olo, meidän aivomme ei pysty toimimaan normaalista. Turvatonta oloa tuntiessaan ihmisen kaikki huomio kiinnittyy turvallisuuden saavuttamiseen ja turvallisuuden tunteen saavuttamisesta tulee mielen tärkein tavoite. (Hughes 2011, 31). Sijoituksen alkuvaiheessa usein lapsi tai nuori käyttäytyy hienosti, jopa mielistelevästi, uudessa sijaisperheessä kaikki asiat tuntuvat sopivan lapselle tai nuorelle ja sijaisvanhempien täytyy muistutella, että lapsi saa esittää oman mielipiteensä tai toiveensa esimerkiksi omaa huonettaan sisustettaessa. Olla kaikessa yksimielinen ja välttää konflikteja, on varmasti yksi tapa lähteä rakentamaan turvallisuuden tunnetta uudessa paikassa, uusien ihmisten kanssa.

Turvallisuuden tunteen lisäksi Hughes peräänkuuluttaa vanhemman, niin syntymävanhemman kuin sijaisvanhemman, oman kiintymyshistorian tuntemista ja tiedostamista. Vanhemman oma kiintymyshistoria vaikuttaa huomattavasti turvallisen kiintymyssuhteen muodostumiseen lapsen ja

häntä hoitavan aikuisen välille. (Hughes 2011, 73). Kiintymyksen syntyminen on mahdollista turvallisessa, luottavaisessa ja kärsivällisessä ilmapiirissä.

Goldstein, Freud ja Solnit (1973) pohtivat kirjassaan ”Beyond the best interests of the child” miten ja missä laajuudessa, laki pystyy lapsen ulkoisiin olosuhteisiin vaikuttamalla turvaamaan fyysistä kasvua ja henkistä kehitystä. Kuinka laki voi taata jokaiselle lapselle mahdollisuuden sellaisen perheen jäsenyyteen, jossa hän tuntee olevansa haluttu ja rakastettu, ja missä hän voi solmia pysyviä, läpi elämän kantavia ihmissuhteita. Ratkaisuna he ehdottivat joitain suuntaviivoja päätöksentekijöille siinä toivossa, että lapselle, joka pitää sijoittaa kodin ulkopuolelle hoitoon, täytyy pyrkiä tarjoamaan sijoituksen myötä, tai siitä riippumatta, mahdollisuus psykologisiin vanhempiin.

Sijoituspäätöksen pitää ensimmäisen ohjeen mukaan turvata lapselle jatkuvuutta ihmissuhteissa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että sijoitettavalle lapselle pyritään löytämään jo alusta asti sijoituspaikka, mihin hänen on mahdollista jäädä pidempi aikaisesti. Sijoituspaikalta, sijaisperheeltä ja sijaisvanhemmilta vaaditaan siis pysyvyyttä. Yhteys syntymävanhempiin tulee säilyttää tiiviinä, mikäli sijoitus on tarkoitettu hyvin lyhytaikaiseksi. Jos taas vuorovaikutussuhde ja siteet biologisiin vanhempiin ovat katkenneet, ei pidä enää puhua tilapäisestä sijoituksesta, vaan kaikin keinoin tulee tukea lapsen mahdollisuutta psykologisiin vanhempiin pitkäaikaisessa sijoituspaikassa. (Goldstein, Freud & Solnit 1973, 5; 31–39.)

Toisen ohjeen mukaan sijoituspäätöksiä pitää huomioida lapsen kehitystason mukainen ajantaju. Riippuen lapsen kehitysvaiheesta, vanhan kiintymyssuhteen katkeamiseen tai uuden muodostumiseen kuluva aika, voi poiketa ajallisesti paljonkin toisistaan. Lapsilla on heidän vaistonvaraisten ja tunneperäisten tarpeidensa kiireellisyyteen perustuva sisään rakennettu ajantaju. Tämä tulee erityisesti huomioida väliaikaisiksi tarkoitetuissa sijoituksissa. Mikäli sijoitus on väliaikainen, alle kolmevuotiaita ei tulisi sijoittaa yli vuodeksi, eikä sitä vanhempiakaan yli kahdeksi vuodeksi. Viranomaisten pitää tehdä kaikkensa turvatakseen jokaiselle lapselle mahdollisuuden säilyttää olemassa olevat kiintymyssuhteensa tai helpottaa uusien, korvaavien kiintymyssuhteiden, syntyminen. (Goldstein, Freud & Solnit 1973, 40–42.)

4.2 Kiintymyssuhde sijaislapsen ja sijaisvanhemman välillä

Bowlbyn oli uranuurtaja ja hänen jälkeen kiintymyssuhdeteoriaa on kehitelty laajasti edelleen. Suomalaiseen kiintymyssuhdeteoriakeskusteluun voimakkaasti vaikuttanut henkilö on Patricia M. Crittenden, joka on kouluttanut myös täällä Suomessa aiheesta kiinnostuneita tutkijoita. Crittenden on perehtynyt erityisesti laiminlyötyjen ja pahoinpideltyjen lasten tapoihin muodostaa kiintymyssuhteita. (Sinkkonen & Kalland 2001, 9.) Tätä tietoa voidaan hyödyntää lastensuojelussa ja sijaisperheiden parissa, sillä valtaosalla sijoitetuista lapsista on taustallaan kiintymyssuhdehäiriö. Lapsella on mahdollista myöhemmin elämässään kiinnittyä turvallisesti, vaikka hänen ensimmäiset kiintymyssuhteet olisivatkin olleet turvattomia. Toisaalta turvallinenkaan kiintymyssuhde ei anna aina suojaavaa elementtiä loppuelämän suhteisiin, vaan kukin työskentelee erilaisten kehitystehtävien ja – haasteiden parissa. On tärkeää erottaa kiintymyssuhde rakkaudesta. Lastaan voi rakastaa kykenemättä olemaan turvallinen vanhempi. Voi hyvinkin olla mahdollista, että lapsi joutuu kiinnittymään hyväksikäyttävään ja pahoinpitelevään vanhempaansa, vaikka rakkautta ei suhteessa olisi kummallakaan puolella. (Sinkkonen & Kalland 2001, 10.) Satu Kallio (2016, 27) toteaaakin, että kiintymisen on ihmiselle, niin lapselle kuin aikuiselle, tarpeellista ja välttämätöntä, mutta harmillista kyllä usein haavoittavaa, satuttavaa ja hyvin traagistakin. Kaikki ihmiset ovat synnynnäisesti neurobiologisesti virittyneitä kiintymään ja tämä jatkuu läpi elämän, kehdestä hautaan.

Virallisesti sijaisvanhemmuus syntyy sillä hetkellä, kun lapsikohtainen toimeksiantosopimus allekirjoitetaan. SOS-lapsikylään sijoitetun lapsen sijaisvanhemmuus syntyy sillä hetkellä, kun lapsi muuttaa SOS-lapsikyläkotiin ja SOS-lapsikylän johto tekee sijoittavan kunnan kanssa lapsikohtaisensopimuksen tai puitesopimuksen. Sijaisvanhemmuus, kuten vanhemmuus yleensä, on hyvin tunnepitoinen prosessi. Ajatuksen tasolla sijaisvanhemmuus alkaa kypsyä jo sijaislapsen ottamista suunniteltaessa.

Lapsipsykologi Margareta Broden (2006) on tutkinut raskauden merkitystä lapseen kiintymisessä. PRIDE-valmennusprosessiin osallistumista ja sijaislapsen odotusaikaa sijaisperheeseen voitaneen jossain määrin verrata raskausaikaan. Se on henkistä valmentautumista ja kypsymistä tulevan lapsen vastaanottamiseen. Mirjam Kallandin (2006, 13) mukaan äidiksi tuleminen prosessi alkaa syntymällä tyttäreksi omalle äidilleen, jolloin jo raskausaikana vuorovaikutuksessa vauvan kanssa on läsnä kolme sukupolvea. Raskausaikana omat varhaisen lapsuuden kokemukset aktivoituvat tulevan äidin mielessä ja herättelevät pohtimaan omaan tulevaa vanhemmuutta. Varsinkin, jos omat vanhemmuuden mallit ovat olleet ongelmallisia, on tärkeää tiedostaa ja käsitellä niitä. PRIDE-

valmennuksen aikana käydään läpi omaa lapsuutta ja se tarjoaa mahdollisuuden prosessoida omaa kykyä toimia sijaisvanhempana yhdessä kouluttajien kanssa.

Sekä Hughes (2006) että Tuovila (2008) korostavat myös sijaisvanhempien oman kiintymyshistoriansa tiedostamisen ja käsittelemisen tärkeyttä. Sijaislapsen traumaattisesta kiintymyssuhteen vauriosta johtuen, hän voi reagoida sijaisvanhempaansa voimakkaalla tunteella ja tämä saattaa aktivoida myös vanhemmassa vastaavanlaisen tunnetilan. Tällöin vuorovaikutustilanteessa läsnä on molempien kiintymyshistorian ratkaisemattomat tilanteet, eikä sijaisvanhempi kykene omassa ahdistuksessaan auttamaan lasta tämän tunteiden säätelyssä. Mikäli vanhempi pyrkii ratkaisemaan tilanteen eristäytymällä lapsen tunteesta, hän ei kykene tuntemaan sitä empatiaa, ja lapsen tunnetilaan ja kokemusmaailmaan eläytymistä, mikä on tarpeen, että vanhempi voi auttaa lasta säätelymään tunnetilojaan. Oman kiintymyshistoriansa tiedostaminen auttaa sijaisvanhempaa parhaiten auttamaan lasta säätelymään tunteitaan ja välttymään puolustusmekanismien käytöltä rankoissakin tunnekuohuissa. Joskus vanhemman oma terapia saattaa olla tarpeen tunnetilojen käsittelemiseksi. (Hughes 2006, 383–385; Tuovila 2008, 51-53.)

Jokaisen lapsen tulo perheeseen, syntymän tai sijoituksen kautta tapahtuvana, on ainutlaatuinen ja psyykkistä valmistautumista vaativa. Kiintymyssuhdeteorian ja sen sovellusten avulla on saatu sekä erilaisia välineitä että käsitteitä, joista on hyötyä tutkittaessa turvattomissa ja vaarallisissa olosuhteissa kasvaneita lapsia, tai lapsia, joiden kiintymyssuhteet ovat katkenneet muista syistä. Niin turvallisesti kuin turvattomastikin muodostuneet kiintymyssuhteet toimivat kuitenkin vain oletus- tai työskentelymallina, jonka kautta lapsi arvioi omaa itseään, kanssaihmiä, sekä vuorovaikutusta heidän kanssaan. (Sinkkonen & Kalland 2001, 9).

Sijaislapsilla on usein enemmän tai vähemmän turvattomia kiintymyssuhdemalleja sijaisperheeseen tullessaan. Sijaisvanhemmuuden suurena haasteena on tuottaa korvaavia kokemuksia sijoitetun lapsen kiintymyssuhteisiin. Lapsuusiän kiintymyssuhdemallit jaetaan kolmeen pääluokkaan: turvallisesti kiinnittyneisiin, välttelevästi kiinnittyneisiin ja ristiriitaisesti kiinnittyneisiin. Kiintymyssuhdemalli ohjaa tiedostamatta käyttäytymistä uusissa tilanteissa. Sillä on vaikutusta lapsen tapaan tehdä havaintoja ja tulkita ympäristöään sekä käsitellä omia tunteita ja ajatuksia varsinkin stressaavissa tilanteissa. Äärimmäisissä olosuhteissa kiinnittyminen saattaa jäädä kokonaan syntymättä. Useat tekijät elämässä kuitenkin vaikuttavat näihin malleihin, ja voivat jopa muuttaa niitä. (Tuovila 2008, 32–39.) Sijaisvanhemmuudessa on usein kyse juuri korjaavien kokemusten antamisesta lapselle tai nuorelle, joka on monin tavoin joutunut kokemaan pettymystä ja ennakoimattomuutta omassa kiintymyssuhteissaan.

Lapsen vanhemmilla ja muulla läheisverkostolla on oma vaikutuksensa kiintymyssuhteen muodostamiseen. Yhteistyö vanhempien kanssa on useimmiten haastavaa ja luottamuksen rakentaminen vie aina oman aikansa. Suuria hankaluuksia on luvassa, jos lapsi ei saa vanhemmiltaan lupaa kiintyä sijaisvanhempiin. (Mantila, Mikkonen ja Väinölä 2008, 66). On todella tärkeää luoda suhdetta myös lapsen syntymävanhempiin ja tukea lasten ja vanhempien tapaamisia, vaikka niissä olisikin välillä hankaluuksia.

"Sinun täytyy olla hyvin kärsivällinen, kettu vastasi. Ensin istuudut ruohikkoon, noin, vähän etäälle minusta. Minä tarkastelen sinua, etkä sinä puhu mitään. Väärinkäsitykset johtuvat aina sanoista. Mutta päivä päivältä voit istuutua vähän lähemmäksi..." (katkelma Antoine de Saint-Exupéryn Pikku Prinssistä)

Kuten edellä katkelmassa Pikku Prinssistä luottamuksen ja sen myötä kiintymisen muodostuminen vaatii aikaa ja läsnäoloa, varsinkin sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman välille. Bowlbyn kiintymyssuhdeteoriaa on toistuvasti arvosteltu äitikeskeisyydestä. Lapselle tärkeiden ihmisten ei tarvitse välttämättä olla verisukulaisia, sillä kiintymyssuhteet muodostuvat psyykkisen merkityksen varaan. (Sinkkonen 2004, 1870). Kiintymyssuhteen rakentuminen vauvan ja vanhemman välille ei ole automaattista, vaan kiintymyssuhde muodostuu vähitellen ensimmäisen ikävuoden loppuun mennessä niihin ihmisiin, jotka ovat riittävästi läsnä vauvan elämässä. Varhaisen emotionaalisen suhteen muodostuminen on tärkeä, sillä varhain koetun hyvän kiintymyskokemuksen avulla lapsi kykenee myöhemmin elämässään rakentamaan uusia kiintymyssuhteita aiempien rinnalle. Lapset, jotka ovat kerran muodostaneet kiintymyssuhteen, kykenevät muodostamaan sen myöhemmin uudelleen esimerkiksi sijaisperheessä. (Salo 2002, 45–46). Kiintymyssuhteen herkkyyksikausi on hyvin varhain, alle kahdeksan kuukauden iässä. Näin ollen aivan pienenä sijoitetut vauvat kykenevät muodostamaan turvallisen kiintymyssuhteen häntä hoitavaan ihmiseen, sijaisvanhempaan.

Janhunen (2007) viittaa Menneen ja O'Keefeen (2005) todetessaan että lastensuojelullisia toimia päätettäessä lapsen ja syntymävanhemman välinen kiintymyssuhde on merkittävä. Sen laadusta riippuen tulee lapsi joko sijoittaa pian perheeseen tai tulee pyrkiä kaikin keinoin tukemaan äitiä tai muuta hoitavaa aikuista ja poistamaan ongelmat. Toisin sanoen kiintymyssuhteen laatu täytyy huomioida punnitessa lastensuojelun tarjoamaa palvelua perheelle, tuleeko kyseeseen sijoitus vai erilaiset avohuollon tukitoimet. (Janhunen 2007, 27–28.) Kalland (2001, 231) toteaa, että mikäli lapselta puuttuu kokonaan kokemukset hyvästä hoidosta, hänet tulisi sijoittaa mahdollisuuksien mukaan ensimmäisen elinvuoden aikana, jotta hyviä kokemuksia ehtisi vielä syntyä. Jos varhaisvaiheetkin ovat jääneet persoonallisuuden ja todellisuudentajun rakentumisen kannalta

tärkeitä, hyviä kokemuksia vaille, on myöhemmässä vaiheessa tapahtuvan sijoituksen jälkeen niiden kasvumahdollisuuden rakentaminen hyvin vaikeaa. Toisaalta taas varhaiset hyvät kokemukset voivat kantaa, elpyä ja aktivoitua uudestaan, esimerkiksi sijaisperheen hoivassa. Kiintymyssuhteen rakentamiseen liittyy tiiviin yhdessä olon lisäksi vahvasti monenlaisia tunteita. Rakkaus, suojelemisen tarve ja vastuu lapsesta olivat yleensä päällimmäisinä tunnekokemuksina sijaisvanhemmilla. Lapsen tunteet luonnollisesti heijastuvat myös sijaisvanhempaan. Etenkin sijoituksen alkuvaiheessa oli tyypillistä, että sijaisvanhemmat kokivat lapsen menettämisen pelkoa ja omaa riittämättömyyden tunnetta vanhemmuuden tehtävässä. (Tukia 2015. 53.)

Antilan (2013, 96) tulosten mukaan hyvä kiintymyssuhde sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman välillä hankaloittaa sijoituksen päättymistä ja lapsen kotiutumista. Aho-Kaipion (2012, 73) haastattelemat sijaisvanhemmat nostivat esille kiintymyssuhteen merkityksen haastattelurungon ulkopuolelta. Sijaisvanhemmat toivat esille se, että lähes kaikilla heille sijoitetuilla lapsilla on taustalla kiintymyssuhdehäiriö, joka on seurausta muun muassa vaihtuvien hoitajien ja asuinpaikkojen vuoksi. Aho-Kaipion haastattelemat sijaisvanhemmat korostivat säännöllisyyttä ja turvallisuutta sijoitetun lapsen elämässä.

4.3 Kiintymyssuhteesta irrottautuminen

Miia Pitkänen on tehnyt tutkimusta huostassa pidon lopettamisesta lastensuojelun toimenpiteenä (2008). Pitkäsen mukaan Suomessa alle 18-vuotiaiden lasten huostassa pito päättyy yleisimmin tilanteissa, kun biologisten vanhempien kuntoutus on tuottanut tulosta ja lasten kasvuolosuhteet syntymävanhempien luona ovat kehittyneet myönteiseen suuntaan. Kiintymyssuhdeteorian näkökulmasta perheen jälleen yhdistämistä on tutkittu tilanteissa, joissa sijoitetulle lapselle on muodostunut merkityksellinen kiintymyssuhde häntä hoitaviin sijaisvanhempiin. Näiden tutkimusten perusteella voidaan puoltaa lapsen sijoituksen pysyvyyttä, mikäli sijaisvanhemmat ovat lapselle psykologisten vanhempien roolissa ja lapsen ja sijaisvanhempien välillä on turvallinen kiintymyssuhde. (Gauthier, Gilles & Jeliu 2004). Toisin sanoen kiintymyssuhde huomioiden sijoituksen jatkaminen voi jossakin tapauksissa olla lapsen edun mukaista, vaikka lapsen omat vanhemmat ovat kuntoutuneet ja kasvuolosuhteet parantuneet niin, että lapsi voisi palata turvallisesti omaan kotiin.

Araneva (2016, 377) toteaa, että huostassa pidon lopettamisen yhteydessä lapsen etua arvioitaessa on huomioitava myös lapsen ja sijaishuoltoa antavan, esim. sijaisvanhemman, välillä vallitsevan

kiintymyssuhteen laatu. Kiintymyssuhteen laadun arvioinnin tärkeys korostuu Aranevan (2016) mukaan erityisesti vauvana tai taaperoikäisenä sijoitetun lapsen kohdalla. Araneva siteeraa lain esityötä (HE 252/2006), jossa todetaan: ”Lapsille syntyy usein voimakas tunne- ja kiintymyssuhde häntä hoitaviin perhehoitajiin, eikä häntä tällöin voida vaurioita aiheuttamatta irrottaa kyseistä perheestä ja siinä kehittyneistä ihmissuhteista.” (Araneva 2016, 377.)

Sijoituksen katkeaminen on aina kriisi ja se voi aktivoida sekä lapsissa että aikuisissa aikaisemmat hylkäämiskokemukset ja muut käsittelemättömät traumat (Janhunen 2007, 6). Tätä tukee myös Kallion (2016, 27) näkemys, että kiintyminen tai sen katkeaminen on lopulta hyvinkin samankaltainen prosessi, riippumatta siitä onko kyse lapsesta vai aikuisesta. Kallion mukaan me olemme virittyneet neurobiologisesti kiintymyssuhteeseen ja sen vuoksi kiintymyssuhteen katkeaminen tavalla tai toisella on verrattavissa fyysiseen kipuun. Fyysinen ja psyykinen kipu aktivoi samat aivoalueet ja psyykinen tuska ilmenee usein myös kehollisena. Kiintymyssuhteen katkeaminen sisäisenä mentaalisenä kokemuksena on usein pahempi, koska jos ei näytä tuskaansa, jää usein vaille sitä lohtua ja turvaa, jota välttämättä tarvitsisi. (Kallio 2016, 25.)

Monet lastensuojelun asiakaslapsset ovat kokeneet syvää huolenpidon puutetta, kiintymyssuhteiden katkoksia, jopa kaltoinkohtelua ja siksi kiintymyssuhteenäkökulma tulisi selkeästi huomioida lastensuojelussa. Tämä tukisi ennen kaikkea pysyvyyden periaatteen korostamista. Vaikka pysyvistä ja pitkäaikaisista sijoituksista puhumista halutaan välttää lastensuojelulain hengen mukaisesti, joissakin tapauksissa kuitenkin olisi lapsen edun mukaista ajatella, että sijoituksesta tulee pitkäaikainen, ja toimia sen ajatuksen mukaan. Tällä tavoin pyrittäisiin tietoisesti välttämään lapsen uuden mahdollisen turvallisen kiintymyssuhteen katkeaminen ja häiriintyminen. (Sinkkonen 2001, 171–172.)

Biologisen vanhemmuuden alkamiselle ei voida määritellä tarkkaa ajankohtaa, mutta sijaisvanhemmuuden tarkan alkamishetken voi määrittää. Salter Ainsworthin (1993) mukaan lapsen ja vanhempien välisen kiintymyssuhteen kehittymistä ja muodostumista on tutkittu, mutta ei olla saatu tarkkaa tietoa siitä, miten tuo side muodostuu ja miten sitä ylläpidetään. Kiintymyssuhteen voi määritellä pitkäkestoiseksi siteeksi jossa toinen yksilö on tärkeä omana ainutlaatuisena persoonana ja jota ei voi korvata toisella tai vaihtaa toiseen. Mikäli sijaisvanhempi kykenee tarjoamaan sijoitetulle lapselle turvallisuutta ja sen myötä rakentamaan kiintymyssuhteen lapsen kanssa, sijoituksen aikana muodostuu sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen välille kiintymysside. Kiintymyssuhteen muotoutuessa halutaan pitää läheisyyttä yllä ja näin ollen pysyvä ero kiintymyssuhteen kohteesta tuottaa surua. (Salter Ainsworth 1993, 38-40).

Lapset ovat hyvin herkkiä sille, että joutuvat olemaan erossa äidistään tai korvaavasta hoitajasta, sijaisvanhemmasta. Tämä ns. eroahdistus voi aiheuttaa yli 2-vuotiaissa lapsissa turvattomuuden tunnetta, vihaa ja surua, sillä lapsi kokee eron vaaratilanteena. Bowlbyn (1969) mukaan vaikka alle 2- vuotiaiden reaktioita on vaikeampi havaita, he myös reagoivat samalla tavoin eroon. Eroahdistuksen aiheuttamiin reaktioihin vaikuttavat lapsen ikä, erotilanteen kesto ja korvaavan hoitajan kyky hoitaa lasta äidin tapaa jäljitellen, mikäli biologiselta äidiltä saatu hoito on ollut hyvää ja sensitiivistä. Lapsen reaktioihin vaikuttavat äidin ja lapsen kiintymyssuhteen laatu ennen eroa ja uuden korvaavan hoidon ominaisuudet. Lapsen reaktiot eron ovat merkki siitä, että lapsi on emotionaalisesti terve, reagoimattomuus taas viittaa lapsen kiintymyksen häiriöihin. (Rusanen 2011, 44–47.) Sijoituksen kestäessä turvallisissa puitteissa korvaava kiintymyssuhde muotoutuu lapsen ja sijaisvanhemman välille ja eroahdistus kohdentuu näin ollen sijaisvanhemman ja lapsen väliin.

Yhteiskunnassamme biologinen vanhemmuus nähdään tavallisesti ylivertaisena verrattuna muunlaiseen vanhemmuuteen, kuten esimerkiksi sijaisvanhemmuuteen ja uusperhevanhemmuuteen. Biologisia vanhempia pidetään lähtökohtaisesti lapsen oikeina vanhempina ja näinhän se totta kai onkin. Sijaisperheissä puuttuu biologinen side ja juuri sen vuoksi oikean vanhemmuuden toteutuminen nähdään ongelmallisena sijaisperheissä (Ritala - Koskinen 2001, 55). Tämän vuoksi sijaisvanhemmat saattavat kokea väliaikaisuuden tunnetta ja epävarmuutta suhteessaan sijaislapsiin. Sijaisvanhemmuus on usein epävarmuudessa elämistä ja joskus epävarmuus voi estää sijaisvanhempaa kiintymään lapseen ja suhde voi jäädä tunnetasolla varsin ohueksi. Sijaisvanhemmat kipuilevat usein sen ajatuksen kanssa, että biologisilla vanhemmilla voi olla mahdollisuus saada lapsi luoksensa asumaan. Rimmin (2000, 22) pro gradu-tutkielmassa lapsen menettämisen pelko nähtiin sijaisvanhemmuuden välttämättömäksi pahaksi.

Sijaisvanhempien ennakkovalmennuksessa PRIDE:ssä korostetaan huostaanoton ja sijoituksen epävarmuutta ja sitä, että sijaishuollon tavoitteena on aina perheen jälleen yhdistäminen. Sijaisvanhemman täytyy hyväksyä se tosiasia, että hän voi joutua luopumaan lapsesta ja lapsi saattaa palata syntymävanhemmilleen, kasvuympäristöön, joka ei välttämättä ole hänelle paras mahdollinen (Bates & Dozier, 2002; Kalland & Sinkkonen, 2013). Tämän vuoksi sijaisvanhemmat saattavat varoa liiallista kiintymistä lapseen, koska pelkäävät jo mahdollista tulevaa eroa lapsesta (Kalland & Sinkkonen, 2013). Elleivät sijaisvanhemmat voi hyväksyä sitä, että lapsi saatettaisiin siirtää heiltä joskus pois ja ajatus siitä voi tuntua sijaisvanhemmista niin pahalta ja tuskalliselta, että se saa heidät jopa luopumaan sijaisvanhemmuudestaan. (Rhodes, Orme & Buehler 2001, 84; 108–109).

"Hyvästi, kettu sanoi. Nyt saat salaisuuteni. Se on hyvin yksinkertainen. Ainoastaan sydämellään näkee hyvin. Tärkeimpiä asioita ei näe silmillä." (katkelma Antoine de Saint-Exupéryn Pikku Prinssistä)

4.4. Irrottautumisen aiheuttama suru

Psykologian sanasto määrittelee surutyön psyykkiseksi työksi, jonka tarkoituksena on palauttaa yksilön tasapaino ja minän eheys menetyksen, läheisen kuoleman, pettymyksen tai muun kielteisen kokemuksen jälkeen (Kalliopuska 2005, 194). Kun surun taustalla on läheisen menetys, surun luonne vaihtelee tapauskohtaisesti. Suru on normaali ilmiö, joka kohdistuu rakkauden kohteen menetykseen, olipa kyse sitten lapsesta tai aikuisesta. Suru on hyvin yksilöllinen ja dynaaminen prosessi, joka vaikuttaa surevaan ja hänen elämäänsä kokonaisvaltaisesti ja pysyvästi. Jokainen ihminen on erilainen ja jokainen myös suree omalla tavallaan, vaikka kokemus läheisen menetyksestä olisi yhteinen (Erjanti 1999; Aho 2010). Suru on luopumiseen suostumista. Suruprosessi käynnistyy, kun tieto tulevasta lähestyvistä menetyksestä tuulee tietoon, näin tapahtuu mm. vakavan sairauden diagnosoinnin jälkeen varsinkin, jos hoitokeinoa ei ole ja eliniän ennuste ei ole enää kovin pitkä. (Erjanti 1999). Näin tapahtuu myös sijaisvanhemmille, kun he saavat tiedon huostaanotonpurkuproessin käynnistymisestä. Heille sijoitettu lapsi ei kuole, mutta pahimmassa tapauksessa poistuu lopullisesti heidän elämästään, mikäli yhteydenpito lapsen kotiutumisen jälkeen ei enää ole mahdollista. Surutyöhön liittyvät tunteet ja niiden ilmaiseminen, menetys ja sen hyväksyminen, surun tuottaman kivun läpityöskentely, sopeutuminen ympäristöön josta yksi henkilö puuttuu, poismuuttaneeseen kohdistavan kiintymyssuhteen opettelu ja elämän jatkuminen. Surutyö sisältää luopumiseen liittyvien voimakkaiden tunteiden läpi elämistä ja kohtaamista (Erjanti 1999).

Lapsen surun tunnistaminen on tärkeää, tällöin lasta voidaan tukea hänen tarpeittensa mukaisesti. Keskeistä on se, miten lapsi kokee surun ja miten hän sen ilmaisee (Dyregrov 1992, 2004). Lapset eivät useinkaan puhu surustaan aikuisille. Suruun kuuluu, että perheessä jokainen jäsen on oman surunsa keskipisteessä. Tämä voi olennaisesti vaikeuttaa aikuisen herkkyyttä huomata lapsen surua. Mikä tahansa lapselle ominaisen käyttäytymisen poikkeama voi olla ilmaus surusta (Dyregrov 1992). Lapsilla voi ilmetä erilaisia pelkoja ja ahdistusta, lapsi voi ikään kuin ryhtyä vahtimaan muita perheenjäseniä. Sijaisperheeseen jäävä sijaissisar voi ryhtyä pohtimaan miksi minä en pääse omien vanhempieni luokse tai joudunko minäkin nyt muuttamaan pois täältä? Lapsilta voi tulla monenlaisia, sekä vaikeita että kipeitä kysymyksiä ja tämä tuo ison haasteen sijaisvanhemmalle oman suruprosessin keskellä. Sijaisvanhemman tulee oman surunsa ohessa pystyä tukemaan myös

sijaislapsuksensa menettäneitä toisia sijaislapsiaan. Sijaiskodissa turvallisen arjen ja siihen kuuluvien rutiinien tulee säilyä ennallaan. Paras lääke menetykseen ja sen käsittelyyn on päivittäisten rutiinien säilyttäminen ja se kysyy sijaisvanhemman voimavaroja ja näin ollen omalle suruprosessille ei välttämättä jää tilaa arjessa.

5. TUTKIELMAN METODOLOGISET VALINNAT

5.1. Narratiivinen laadullinen tutkimus

Tässä kappaleessa kerron laadullisen tutkimuksen ominaispiirteistä ja tutkimukseni menetelmällisistä lähtökohdista. Esittelen lisäksi käyttämäni aineistonkeruumenetelmän ja kerron tutkimukseni aineistonkeruun etenemisestä sekä aineistoni muodostumisesta.

Tutkimukseni metodologinen lähtökohta on aineistosidonnainen, jonka ajatuspohja on taustateoria. Teoreettisena viitekehyksenä tutkimuksessani toimii kiintymyssuhdeteoria. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 18–19.) Kiintymyssuhdeteorian ymmärtäminen helpottaa teorian käyttämistä tutkimuksen ns. ajatuspohjana.

Laadullinen tutkimus on vakiinnuttanut paikkansa ihmistieteissä. Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus ymmärretään aineiston ja se muodon kuvauksena. Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään yleensä pieneen määrään tapauksia ja niiden analysoiminen pyritään tekemään mahdollisimman perusteellisesti. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 1998, 165.) Laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja tarkoituksena sen on kokonaisvaltainen kohteen tutkiminen. Tutkija tarkastelee aineistoa monitahoisesti, koska tavoitteena on paljastaa odottamattomia seikkoja. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma muotoutuu olosuhteiden mukaisesti ja tapauksia käsitellään ainutkertaisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 161–164.) Laadullisessa tutkimuksessa yleinen lähestymistapa ja metodi on sisällönanalyysi. Tuomen ja Sarajärven (2002, 105) mukaan sisällönanalyysi on menettelytapa, jonka keinoin voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti.

Tutkimuksen menetelmälliset valinnat riippuvat tutkimuksen viitekehyksestä, tutkimuskysymyksistä ja sen tavoitteista. Teoreettinen viitekehys ja tutkimuskysymykset määräävät, millainen aineisto kannattaa kerätä ja millaista analyysimenetelmää tulee analyysissä käyttää, jotta saadaan vastauksia ja ymmärrystä oikeisiin kysymyksiin. Valitsin tutkimukseeni laadullisen otteen, koska tavoitteenani on tutkia millaisia ajatuksia, käsityksiä ja kokemuksia sijaisvanhemmillä on sijoituksen päättämisprosessista ja siihen heille siihen liittyen annetusta ja tarjotusta tuesta. Minulle tutkijana

laadullinen lähestymistapa antaa mahdollisuuden tulkita nimenomaan sijaisvanhempien omaa ajattelua aiheesta ja heidän näkökulmaansa tutkittavaan asiaan (Alasuutari 1999, 83-89, Kiviniemi 2007, Kylmä & Juvakka 2007, 30).

Lähestyin tutkimuskohdettani kerronnallisesta eli narratiivisesta näkökulmasta ja tähän näkökulman valintaan minua motivoi erityisesti tutkielmani ohjaaja sekä tietenkin aineistoni, joka koostuu tarinamuotoisista sijaisvanhempien kirjoitelmista. Analyysimenetelmäni perustui aineistolähtöiseen analyysiin. Laadullisella tutkimuksella ei tavoitella yleistettävyyttä. Niinpä onkin tärkeää, että tiedon keruun kohdejoukko tuntee ja tietää tutkittavan ilmiön. Tutkielman tavoitteena on kuvailla, ymmärtää ja selvittää, miten sijaisvanhemmat kokevat sijoituksen purkautumisprosessin, miten he kuvailevat sijaislapsen kotiutumisosuutta, siihen liittyviä tunteita ja saamaansa tukea sekä tuen tarpeita. Laadullinen tutkimus soveltuu tähän hyvin, sillä sen tarkoituksena ei ole tehdä kattavia yleistyksiä vaan kuvata, tulkita, ymmärtää ja selittää ilmiötä taustoineen (Tuomi – Sarajärvi 2002: 87–88; Tuomi & Sarajärvi 2009, 28.)

Narratiiveilla (lat. *narrera* ”kertoa”) tarkoitetaan tekstejä, jotka kertovat jostakin esimerkiksi tapahtumien kulusta ja ne voivat olla joko todellisia tai keksittyjä. Narraatio voidaan koota sekä kuvaillen (*se tapahtui niin, että...*) että selostaen (*tässä tapahtuu juuri nyt niin, että...*) ja kertomuksen luonne määrittäyty sen mukaan, kuka on kertoja. (Anttila 2006, 225.) Kiinnostus narratiivisessa tutkimuksessa kohdistuu siis tarinoihin ja kertomuksiin tiedon rakentajina ja välittäjinä. Suomenkielessä narratiivisuuden rinnalla käytetään käsitteitä kerronnallisuus ja tarinallisuus. (Heikkinen 2010, 143.) Myös Catherine Kohler Riessmanin ja Lee Quinney (2005, 393) toteavat, että usein narratiivin synonyymina käytetään tarinaa. Heikkinen (2015, 151) tekee eron kertomuksellisuuden ja kerronnallisuuden välillä. Hänen mukaansa ero on hyvin pieni, kyse on lähinnä vivahde-erosta: kertomuksellisuus viittaa kertomisen lopputulokseen ja kerronnallisuus kertomisen prosessiin. Tutkielmassani sijaisvanhemman kokemus sijoituksen päättymisestä voisi ajatella olevan tarina ja keräämäni kirjoitelmat vastaavasti kertomuksia siitä. Jerome Bruner (1991, 4) puolestaan väittää narratiivien olevan erilaisia tulkintoja todellisuudesta. Brunerin mukaan kokoamme muistomme ja kokemuksemme narratiivien muotoon kertomalla syitä sille, miksi jotain tapahtui tai miksi jotain jäi tapahtumatta.

Narratiivisuudessa korostuu tietämisen subjektiivisuus eli omakohtaisuus, moni-ilmeisyys, kontekstuaalisuus eli asiayhteyden kytkeytyvyys ja suhteellisuus (Uusitalo 2006, 62). Kertomukset kokemusten kuvauksena ovat kertojalleen tosia (Erkkilä 2009, 201). Hännisen mukaan sisäisen tarinan avulla ihminen tulkitsee itselleen elämänsä tapahtumia ja näin ymmärtää menneisyyttä ja ennakoii tulevaisuutta. Toisille ihmisille sisäisen tarinansa voi välittää kielellisen muodon, kerronnan

avulla. (Hänninen, 2003.) Nousiaisen (2004, 22) mukaan meidän uskomuksemme, havaintomme ympäristöstämme ja koko ajattelutapamme rakentuvat narratiivisesti. Toisin sanoen narratiivisuus voidaan ymmärtää siis lähestymistapana, jolloin kertomusten avulla ymmärretään omaa elämää ja tehdään oman elämän tapahtumista merkityksellisiksi. Toivoni saavani keräämästäni aineistosta tämän menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden tulkinnan ja merkitykset esille, näkyviksi ja näin välittävän meille tietoa sijoituksen päättymisprosessin tuottamista tunteista ja tuen tarpeista.

Mikko Saastamoinen (1999, 167) kuvailee narratiivia kielikuvana, jonka avulla ihmisen elämää, tekemistä ja toimintaa tarkastellaan ikään kuin aikajanaan. Aikajanan avulla ihmiset voivat järjestää sosiaalisen elämänsä ikään kuin uudelleen kielellisesti. Saastamoisen toteaa, että narratiivi antaa koko ajan muuttuvalle elämällemme rakenteen. Kulttuurissa vallitsevat narratiiviset mallit ohjaavat ihminen ajattelua, mielikuvitusta, havainnointia ja moraalisten päätösten tekemistä. Kertomusten kautta synnytetään näin ollen tapahtumille ja samalla omalle elämälle alku, keskikohta, tulevaisuus ja loppu.

Narratiivisuutta ei voi pitää varsinaisena tutkimusmetodina tai koulukuntana vaan pikemminkin se on nähtävä kokonaisuutena erilaisia tutkimuksia, jotka liittyvät kertomuksiin. Narratiivisuus on väljä viitekehys, jolle on ominaista huomion kiinnittäminen kertomuksiin todellisuuden ja tiedon tuottajina ja välittäjinä. (Heikkinen 2002, 185.) Tutkimusta ja tarinoita voidaan tarkastella kahden eri päänäkökulman kautta: tutkimus voi käyttää aineistonaan tarinoita, mutta toisaalta tutkimus itsessään voidaan nähdä tarinoiden tuottajana maailmasta (Polkinghorne 1995, 5-6; Heikkinen 2007, 142). Toisaalta Heikkisen (2007, 145-152) mukaan narratiivisuutta on käytetty tieteellisellä kentällä ainakin neljällä eri tavalla. Sen avulla voidaan viitata tutkimusaineiston analyysitapoihin tai tutkimusaineiston luonteeseen. Narratiivisuus voidaan nähdä myös ammatillisen työn apuvälineenä (esimerkiksi sosiaalityössä ja tarinallisessa psykoterapiassa). Narratiivisuus liitetään usein myös konstruktivistiseen tiedonkäsitelyyn, kun halutaan viitata tietämisen ja tiedon luonteeseen eli varsinaiseen tiedonprosessiin.

Viime vuosikymmeninä on tapahtunut tiedon - ja tiedekäsityksen muutos, jota voidaan kutsua konstruktiviseksi käännteeksi ja se on tuonut tullessaan myös narratiivisen tutkimuksen suosion lisääntymisen. Konstruktivisen ajattelutavan mukaisesti todellisuus tuotetaan kertomusten avulla. Tietäminen ymmärretään omakohtaisena, suhteellisena, alueellisena, erityisenä ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muotoutuvana eli voidaan sanoa, että tiedon käsitys ei perustu objektiivisiin, mitattavissa oleviin ja yleistettäviin totuuksiin. (Guba & Lincoln 1994, 107-109; Lieblich ym. 1998, 2; Saastamoinen 1999, 168; Heikkinen 2007, 144.) Konstruktivisen tietokäsityksen mukaan tulkitsemme maailmaa muuttuvien kertomusten kautta, joista koostuu uusi kertomus, joka liittyy yhä

uudelleen tiedoksi kutsumaamme kulttuuriseen kertomusvarantoon (Heikkinen 2007, 144). Ihmisten identiteetit rakentuvat narratiivisesti tarinoiden kautta eli ihmiset ymmärtävät itsensä kertomusten avulla. Kertomusten avulla rakentuu myös tieto maailmasta. (Riessman 1993, 2.) Katson, että tämä tutkimukseni kiinnittyy myös konstruktiviseen ajattelutapaan. Konstruktivismi kohdistaa keskeisen kysymyksen: ”Mikä on todellista?” (Anttila 2006, 579). Tutkimuksessani sijaisvanhemmat kertovat kirjoitelmissaan omista kokemuksistaan sijoituksen päätyemisprosessista ja näin rakentavat omaa tarinaansa. Omista kokemuksistaan kirjoittaessaan he palaavat uudelleen jo elettyyn ja koettuun ja pystyvät eheyttämään ja uudelleen rakentamaan tarinaansa.

Narratiivisuudessa korostuu tietämisen subjektiivisuus eli omakohtaisuus, moni-ilmeisyys, kontekstuaalisuus eli asiayhteyteen kytkeytyvyys ja suhteellisuus (Uusitalo 2006, 62). Kertomukset kokemusten kuvauksena ovat kertojalleen tosia (Erkkilä 2009, 201). Hännisen mukaan sisäisen tarinan avulla ihminen tulkitsee itselleen elämänsä tapahtumia ja näin ymmärtää menneisyyttä ja ennakoii tulevaisuutta. Toisille ihmisille sisäisen tarinansa voi välittää kielellisen muodon, kerronnan avulla. (Hänninen, 2003.) Nousiainen (2004, 22) mukaan meidän uskomuksemme, havaintomme ympäristöstämme ja koko ajattelutapamme rakentuvat narratiivisesti.

Ihmiset muokkaavat kokemuksistaan tarinoita, joissa he kertovat itsestä, toisista ja erilaisista elämäntapahtumista. Tarinalle on tunnusomaista se, että sillä on alku, keskikohta ja loppu, jotka yhdessä rakentavat juonellisen kokonaisuuden. Ihmiset elävät tarinoita, eivätkä vain tyydy kertomaan niitä itselle ja toisille. Leivo (2011) toteaa Burria (Burr 2004, 147- 148.) mukailleen, että tarinat siitä, kuka olen ja miten minusta tuli minä, eivät ole pelkästään yksityisiä tarinoita vaan niihin kietoutuu muita ihmisiä ja heidän tarinoitaan.

Maaailmaa tulkitaan kertomuksena, joka muuttuu, uusiutuu ja rakentuu jatkuvasti. Jokainen meistä tulkitsee asioita subjektiivisesti eli itsestään ja omista kokemuksistaan käsin, sen tiedon pohjalta, joka meillä on käytettävissämme. Tiedon pohjalta tehdyt erilaiset tulkinnat jäsentyvät ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja liittyvät yhä uudelleen yhteiseen kertomusvarantoon. Näin ollen todellisuus on moni -ilmeinen ja jäsentyy ihmisten mielissä eri tavoin. (Heikkinen 2001, 186-187.) Ihmisen elävät monien erilaisten tarinoiden keskellä, kuuluen yhtäaikaaisesti useaan eri tarinaan. Ihmiset elävät myös toistensa tarinoissa, jolloin yksilölliset tarinat punoutuvat säikeiksi suurempaan yhteiseen, historialliseen ja kulttuuriseen tarinaan. (Lipponen 2001, 63.) Tiedon jakamiseen ja kokemusten vaihtoon liittyy olennaisesti narratiivinen ulottuvuus: kokemuksista tulee narratiiveja kun sijaisvanhemmat jakavat ja tulkitsevat niitä toisilleen.

SOS-lapsikylä on tiivis yhteisö, jossa ollaan mukana oman tarinan lisäksi myös yhteisön tarinassa. Kylässä eletään yhdessä ja jaetaan sekä ilon että surun hetket koko yhteisön kesken, mutta varsinkin oman ammattiryhmän, omien kollegoiden, kanssa. Kuten jo johdannossa mainitsin huostaanoton purut ja lasten kotiutukset ovat tämän päivän todellisuutta, jotka paljon puhututtavat kylässä varsinkin sijaisvanhempia. Tämän vuoksi on juuri mielenkiintoista lukea sijaisvanhempien kirjoitelmia, jossa olen kiinnostunut heidän omista tarinoistaan, joiden kautta rakentuu suurempi kehyskertomus. Gergenin (1994, 202-204) mukaan narratiivit voidaan käsitteellisesti jakaa kahteen ryhmään: makro- ja mikronarratiiveihin. Makronarratiivi on laajan tason kehyskertomusta, joka rakentuu useista mikrokertomuksista. Näistä eritasoista kertomuksista muodostuu näin ollen tässä tutkimuksessa sijaisvanhempien tarina omista kokemuksistaan heille tarjotusta tuesta sijoituksen päättymisvaiheessa.

5.2. Kirjoitelmat aineistonkeruumenetelmänä

Valitsin aineistonkeruumenetelmäksi kirjoitelmat. Usein ihmiset pystyvät helpommin kirjoittamaan ajatuksiaan paperille kuin puhumaan niistä suoraan kasvotusten vieraalle ihmiselle ja siksi kirjoitelmien käyttö on hyvä tapa kerätä ihmisten ajatuksia tutkittavasta ilmiöstä. Kirjoitelmien käyttö aineistokeruumenetelmänä vaatii tutkijalta hyvän alkuohjeistuksen ja tehtävänannon sekä apukysymyksiä, jotta tutkimukseen osallistujat osaavat kirjoittaa mahdollisimman hyvin ajatuksistaan ja käsityksistään oikeasta aiheesta (Aarnos 2001). Tutkijalle haasteellista kirjoitelmissa on tekstin tulkinta ja ymmärtäminen, tutkijalle ei ole jälkeinpäin mahdollisuutta enää kysyä tarkennuksia, toisin kuin esimerkiksi haastattelussa, jossa tutkija voi esittää tarkentavia kysymyksiä aineistonkeruun aikana. Toisaalta Eskola (1991) muistuttaa, että narratiivin kertoja, tässä tapauksessa kirjoittaja, voi itse päättää mitä kertoo tai mitä jättää kertomatta eli kertoja on tutkimuksen aktiivinen toimija, eikä tutkija voi ennakoida ja ohjailta tutkimusaineistoa omien tarkoitusperiensä mukaisesti.

Ennen aineistonkeruuta tutkimukseen osallistuvilla on kerrottava tutkimusaineiston käytöstä kirjallisesti, jotta tutkimukseen osallistuvat voivat antaa tietoon perustuvan suostumuksensa. Tätä tarkoitusta varten heidän on saatava tutkimuksesta riittävästi tietoa, joka heidän on kyettävä ymmärtämään. Suostumuksen on perustuttava aina vapaaehtoisuuteen. (Hänninen 2008, 125; Välimäki & Lehtonen 2002, 723.) Välimäki ja Lehtonen puhuvat artikkelissaan lääketieteellisistä tutkimuksista, myös ihmistieteissä on eettistä antaa tutkimusaineiston tuottajille tietoa tutkimuksesta. Minun tutkimuksen tapauksessa tutkimusaineiston kertomukset koottiin sijaisvanhemmilta, jotka

ymmärtävät mistä on kysymys ja heidän osallistumisensa perustuu vapaaehtoisuuteen. Tutkimuksesta on oltava myös mahdollista vetäytyä pois, koska tutkittavalla itsellään on oikeus päättää tutkimuksen keskeyttämisestä (Kuula 2006, 139).

Koska tutkin miten sijaisvanhemmat hahmottavat tai jäsentävät sijoituksen päättymiseen liittyviä erilaisia asioita ja tunteita, aineiston tulee olla tekstiä, jossa he puhuvat asioista omin sanoin, eikä niin että joutuisivat valitsemaan tutkijan jäsentämistä vastausvaihtoehtoista (Alasuutari 1999, 83). Myös tämä on yksi perustelu sille, minkä vuoksi tämän tutkimuksen aineistonkeruumenetelmäksi sopi avoimien ohjeistettujen kirjoitelmien kerääminen. Kirjoittaessaan kirjoitelmaa sijaisvanhemmat ovat yksin ajatustensa kanssa eikä mitkään vuorovaikutussuhteet ole häiritsemässä ja he voivat itsenäisesti kirjoittaa tunteita herättävästä asiassa. Kirjoitelmat ovat tehokas keino kerätä usean sijaisvanhemman ajatukset lyhyessä ajassa, ja ne ovat valmiiksi tekstimuotoista aineistoa heidän ajatuksista (Eskola & Suoranta 1996, 94). Mielestäni narratiivinen lähestymistapa tämän tutkimuksen kohdalla antaa parhaimman mahdollisuuden huomioida sijaisvanhemman tarinan sijoituksen kestosta, koko prosessista sijoitetun lapsen kanssa sekä muutokset ja miten ne vaikuttavat sijaisvanhempaan vanhempana, ammattilaisena ja ihmisenä.

5.3 Aineistonkeruu ja aineiston muodostuminen

Keräsin aineistoni SOS-lapsikylien sijaisvanhemmilta. Kysyin SOS-lapsikyläsäätiön lastensuojelupäällikkö Anna-Liisa Koisti-Auerilta, kenelle organisaatiossamme osoitan tutkimuslupahakemuksen. Sain vastaukseksi, että sijaisvanhemmat saavat omista kokemuksistaan kertoa ilman tutkimuslupaa. Sijaisvanhemmilta saat kysyä kokemuksia ilman että kukaan siihen puuttuu. Itse huolehdin ja ohjeistan kirjoitelman tehtäväksi annossa sijaisvanhempia kirjoittamaan nimenomaan heidän omista kokemuksistaan, ei yksittäisen lapsen asioista. Tutkimuslupaa en siis tutkimukseni tarvinnut.

Annoin sijaisvanhemmille kirjalliset ohjeet kirjoitelman kirjoittamiseen ja lisäksi lupasin vastata sijaisvanhempien tarkentaviin kysymyksiin tarvittaessa. Rohkaisin sijaisvanhempien kirjoittamaan rehellisesti omista ajatuksistaan. Painotin, että tutkimus noudattaa luottamuksellisuutta eikä kirjoitelmia lue kukaan muu kuin tutkija. Lisäksi mainitsin tutkimuksen vapaaehtoisuudesta ja siitä, että tuhoan kirjoitelmat heti tutkimusraportin kirjoittamisen jälkeen enkä tule mainitsemaan sijaisvanhempien nimiä tutkimusraportissani.

Varsinaisena ohjeistuksena (kts. Liite 1) oli kirjoittaa omasta kokemuksesta tilanteesta, jossa tutkimukseen osallistuneen henkilön kotiin sijoitetun lapsen huostaanotto on purettu. Toivoin, että tutkimukseen osallistuva henkilö voisi ystävällisesti laatia kirjoitelman nojautuen alla oleviin kysymyksiin eli tunnelmiin siitä, kun lapsen kotiutumisosprosessi alkoi, kun kuuli ensimmäisen kerran asiasta, mitä tukea sait ja mitä tukea olisi työnantajan tai tukiorganisaatioin taholta toivonut. Ohjeistavia pääteemoja kirjoitelman laatimiseen oli kaksi 1) tietoisuus tapahtuvasta kotiutumisesta ja 2) tuen riittävyys kotiutumisosprosessin aikana.

1. Miten aikaisessa vaiheessa teille kerrottiin tulevasta lapsen kotiutumisesta?
 - 1.1. Minkälaista tukea saitte asian käsittelyyn?
 - 1.2. Millaisia tunteita koitte sijoituksen loppuvaiheessa?
 - 1.3. Miten olette työstäneet tulevaa eroa sijoituksen loppuvaiheessa?

2. Miten koette saamanne tuen riittäneen ja mihin asioihin haluaisitte kiinnitettävän enemmän huomiota lapsen kotiutumisosprosessin aikana?
 - 2.1. Miten sijoituksen purussa huomioitiin kiintymyssuhde?
 - 2.2. Tarjottiinko teille tukea kiintymyssuhde huomioiden?
 - 2.3. Millainen yhteys/ suhde kotiutuneeseen lapseen / nuoreen on tänä päivänä?

Sain kirjoitelmia kaikkiaan kymmeneltä sijaisvanhemmalta. Sijaisvanhempien työuran pituus SOS-lapsikylässä vaihteli muutamasta vuodesta 15 vuoteen eli osa kirjoitelman laatineista oli vasta uransa alussa, kun taas suurin osa oli jo kokeneita konkareita sijaisvanhempana. Lähes kaikki kirjoitelmat alkoivat sijoituksen kuvailulla: minkä ikäisenä lapsi / lapset olivat tulleet sijoitukseen ja minkälaista yhteistyö oli lapsen biologisten vanhempien kanssa.

SOS-lapsikylä tarjoaa mahdollisuuden sisarusarjojen sijoitukseen ja sijoitukset SOS-lapsikylän sijaisperheeseen on usein juuri sisarusarjan sijoituksia, yhden lapsen sijoitukset ovat harvinaisempia. Suurin osa sijaisvanhemmista oli kokenut useamman kuin yhden sisarusarjan kotiutumisen ja vain yksi sijaisperhe aineistossani oli kokenut vain yhden sijoitetun lapsen kotiutumisosprosessin uransa aikana. Kaikkiaan aineistossani kuvailtiin 36 lapsen kotiutumisosprosessia ja jokainen sijaisvanhempi tietää, että jokaisen lapsen kohdalla tunnettyöskentely sijoituksen päättyessä on omanlaisensa prosessi. Siitäkin huolimatta, että lapsi on osa sisarusarjaa, lapsen ja sijaisvanhemman välille muodostuu yksilöllinen suhde.

5.4 Analyysimenetelmä ja sen vaiheet

5.4.1 Narratiivinen analyysi

Narratiivista tutkimusta koskevaa kirjallisuutta löytyy paljon mutta esimerkiksi narratiivisen analyysin toteuttamiselle ei löydy oikein yhtenäistä sabluunaa tai ohjeistusta (Elliot 2005, 3; Josselson 1999). Tutkimuksessani tarkastelin, millaisia narratiivisia tarinoita sijaisvanhempien kokemuksista liittyen sijoituksen päättymiseen ja sijaislapsen paluuseen syntymävanhemmille syntyy. Etsin tutkimuksessani tarinallisia yhteneväisyyksiä (narratiivien analyysi) sekä lopuksi kokosin tarinan sijaisvanhemman kokemuksista (narratiivinen analyysi). Hänninen (2002, 34) kuvaa narratiivisen analyysin olevan aineistolähtöistä ja sen vuoksi merkityksiä ei tulisi jäsentää ennakkoon taustateorian mukaisesti.

Heikkinen (2002) toteaa, että narratiivinen analyysi ei tunne ajatusta yhdestä oikeasta todellisuudesta, jota kertomukset kuvaisivat. Narratiivisuus koostuu erilaisista todellisuuksista, lisäksi se on suhteellista ja subjektiivista. Kertomuksen keinoin ihmiset muodostavat käsitystään itsestään, kokemuksistaan sekä maailmastaan ja välittävät tämän muille. Narratiivisessa lähestymistavassa todellisuus siis rakentuu jatkuvasti kehittyen ja muuttuen, aikaisempaan tietoon sekä kokemukseen nojautuen. (Heikkinen 2002, 17.) Myös Elliottin mukaan narratiivisuus sisältää monia erilaisia tapoja suhtautua tutkimuksen vaiheisiin, niin analyysiin kuin tulkintojen tekemiseen (Elliott 2005, 38). Koin, että narratiivinen analysointi sopii tutkimukseeni hyvin, koska narratiivisessa tutkimuksessa analyysitapa voi olla melko vapaamuotoinen. (Heikkinen 2002, 20.) Aineiston analyysissä olen siis tukeutunut narratiivisen tutkimuksen metodologiaan ja analyysitapani oli lähinnä sisällöllistä narratiivista analyysiä. Aineiston analyysissä hyödynsin elementtejä Grounded theorystä ja tulkitsin narratiivisen analyysin menetelmin.

Narratiivit voidaan jakaa kolmeen eri periaatteeseen eli kronologisesti eteneviin narratiiveihin, narratiiveihin, joilla on jokin sisäinen merkitys ja narratiiveihin, jotka on tuotettu jotain tiettyä yleisöä varten (Elliot 2005, 4). Polkinghorn (1995, 6–8) jakaa aineiston käsittelyn kahteen täysin erilaiseen tutkimuksen tapaan narratiivisen analyysiin (narrative analysis) ja narratiivien analyysin (analysis of narrative). Donald Polkinghorneen nojaten myös Heikkinen (2001) kategorisoi narratiivisen analyysin kahteen erilaiseen tapaan eli *narratiivien* analyysin ja *narratiivisen* analyysin. Narratiivien analyysi jakaa kertomukset luokkiin esimerkiksi tapaustyyppien, metaforioiden tai kategorioiden avulla. Analyysi liikkuu tällöin kokonaisuuksista pienempiin osiin ja tuloksena on kuvauksia tarinoiden teemoista, sisällöistä, henkilöistä ja tapahtumista. Narratiivisessa analyysissä painopiste on uuden tarinan tuottaminen kertomusten perusteella. Narratiivinen analyysi ei luokittele aineistoa

vaan luo aineiston perusteella uuden tarinan, jossa on aineiston kannalta keskeisiä teemoja. (Heikkinen 2001, 122-123.) Elliotin (2005) mukaan tutkija, joka on orientoitunut narratiivisesti, voi olla tulkinnoissaan kiinnostunut kokemuksista sekä tapahtumista ja tällöin on kyseessä narratiivin sisällön tutkiminen. Toisaalta narratiivisesti suuntautunut tutkija voi olla kiinnostunut vain narratiivin muodosta ja rakenteesta. Joskus kiinnostus voi suuntautua taas siihen kulttuuriseen kontekstiin, jossa narratiivi on kerrottu. Tutkijan ei välttämättä tarvitse valita vain yhtä näkökulmaa aineistoonsa, vaikka tutkija kiinnittäisi huomiota ensisijaisesti narratiivin muotoon, hänen ei tarvitse välttämättä jättää sisältöä huomiotta. (Elliott 2005, 38,49.) Niiniluoto (1980, 9) toteaa, että narratiivisessa tutkimusotteessa huomio kohdistuu kertomuksiin tiedon, todellisuuden ja merkitysten tuottajana ja välittäjänä. Molemmilla narratiivisen analyysin tavoilla on mahdollista tuottaa hyödyllistä sekä pätevää tietoa ja sen vuoksi ei ole oleellista kumman analyysimenetelmistä tutkija valitsee. (Heikkinen 2001, 122 - 123; Kohonen 2011, 202 – 203; Koivumäki 2009, 45 – 47.)

Oman ymmärrykseni mukaan narratiivien analyysi on aineiston luokittelua osiin. Narratiivisessa analyysissä taas on kyse uuden kertomuksen luomisesta aineistosta löytyviä teemoja pohjalta. Narratiivien analyysi kiinnittää huomiota myös erilaisiin kertomisen tapoihin ja kertomuksen kontekstiin. Vaikka narratiivien analyysi ja narratiivinen analyysi ovat erilaisia tutkimuksen tapoja, voidaan niitä käyttää hyvin myös samassa tutkimuksessa, kuten omassani olen soveltanut. Koska aineistonani olivat sijaisvanhempien kirjoitelmat omista kokemuksistaan liittyen sijoituksen päättymisen ja lapsen paluuseen syntymävanhemmille, lähdin purkamaan sijaisvanhempien kirjoitelmia narratiivien analyysin kautta. Aluksi lähdin yhdistämään perinteistä sisällönanalyysia sekä kategorista sisällön analyysiä, tämän tulkitsin olevan narratiivien analyysia.

Oman analyysivaiheeni aloitin lukemalla sijaisvanhempien kertomuksia läpi useaan otteeseen ns. temaattisella luennalla, jossa pyrin saamaan yleiskuvan sijaisvanhempien kokemuksista sijoituksen päättymisvaiheeseen liittyvistä tunteista ja tuesta. Luin saamani aineiston avoimin mielin, ensimmäisillä lukukerroilla en tehnyt vielä mitään alleviivauksia tai merkintöjä marginaaliin (Hänninen 2015, 174). Työskentelyni aineiston kanssa eteni prosessiluonteisesti. Kirjoitin kaikki käsin kirjoitetut kirjoitelmat puhtaaksi tekstinkäsittelyllä, en korjannut kirjoitusvirheitäkään. Luin aineiston moneen kertaan läpi eli holistic-content-luvulla, jossa lähdetään lukemaan aineistoa kokonaisvaltaisesti keskittyen koko tarinaan ja muodostetaan siitä kokonaiskuva. (Lieblich, Tuval-Mashiach & Zilber 1998, 62.)

Tämän jälkeen etsin tarinoista yhteneväisyyksiä, yhteisiä tekijöitä ja juonenkäänteitä, jossa etsin aineistosta keskeisimmät teemat. Tyypillistä on, ettei kertomuksessa asioita esitetä kronologisessa järjestyksessä, mutta lukija kuitenkin alkaa rakentaa aikajärjestystä mielessään (Hyvärinen 2010, 92).

Lieblichin (1998, 62) mukaan aineisto kannattaa lukea useaan kertaan ja luottaa kertomuksen puhuvan lukijalleen. Kertomusten analyysissä edellytyksenä on, että aineistona on kertomuksia, joita analysoidaan esimerkiksi sisällönanalyysin keinoja hyödyntäen. Narratiivisessa analyysissä pyritään aineistosta tunnistamaan yksityiskohtia, joissa on tunnistettavissa jotain yleisempää ilmiötä tai käsitettä. Tutkimuksen lähtökohtana ovat kokemukset, jotka tutkija luokittelee ja tämän pohjalta raportoi. (Polkinghorn 1988, 161; 1995, 13–14.)

Narratiivisen tutkimuksen tavoitteena on tutkijan ja tutkittavan yhteisen merkityksen luominen tutkittavasta asiasta. Tämän tavoitteen saavuttaminen edellyttää molempien osapuolten kiinteää ja läheistä yhteistyösuhdetta. (Hatch & Wisniewski 1995, 117.) Tarinat tarjoavat todellisen sisäänkäynnin ihmisten identiteettiin ja persoonallisuuteen ja sen vuoksi voidaankin todeta, että tarinan kautta pääsemme katsomaan ihmisen kokemusmaailmaa ja elämää ikään kuin sisältäpäin. (Lieblich, Tuval -Mashiach & Zilber 1998, 7.) Narratiivisessa tutkimuksessa tarinat muuttuvat väistämättä ja tutkija luo kokonaan uuden tarinan (Erkkilä 2005, 201).

Narratiivisen aineiston kyseessä ollessa tutkijan on analyysitapaa valitessa oltava selvillä, haluaako hän tutkimuksessaan painottaa kertomusten muotoa eli miten ihmiset kertovat vai sisältöä eli sitä mitä ihmiset kertovat. Minä halusin tässä tutkimuksessani tuoda esiin nimenomaan ihmisten, sijaisvanhempien, kokemuksia sijoituksen päätyessä ja näin ollen olennaista oli mitä he kertovat, jota palvelee narratiivien analyysi. Mutta toisaalta kokosin sijaisvanhempien kertomuksista mallitarinan ja siinä tulee näkyväksi myös se, miten he kokemuksistaan kertovat. (Hänninen 2003, 33.)

Holistinen luku 2. Analyyttinen 1. Analyyttinen 2. Analyyttinen 3.

sijais- vanh.	kotiutu- neet lapset	sijoituksen kesto	yhteistyö toimi		yhteistyö ei toiminut		suunniteltu kotiutus	ei suunni- teltu	tuettu yhteys	yhteys	ei yhteyt- tä
			bv.	stt.	bv.	stt.					
sv 1	13	7 lasta 1 v. 6 lasta 2,5 v.	6	-	7	13	-	13	-	6	7
sv 2	4	1lapsi 3 v. 3 lasta 6 v.	3	3	1	1	3	1	-	3	1
sv 3	3	4 v	-		3	3	-	3	-	3	-
sv 4	2	3,5 v.	-	2	2	-	-	2	½ v. ajan	-	2
sv 5	2	4 v.	-	2	2	-	-	2	-	2	-
sv 6	3	1 lapsi 2v. 2 lasta 5 v.	1	3	2	-		3	-	3	-
sv 7	1	4 v.	1	-	-	1	-	1	½ v. ajan	1	-
sv 8	3	1 lapsi 2v. 2 lasta 4 v.	1	3	2	-	-	3	1	-	2
sv 9	3	5 v.	-	3	3	-	-	3	-	3	-
sv 10	2	4 v	2	2	-	-	2	-	2	-	-
yht.	36		12	18	26	18	5	31	3	21	12

Taulukko 2. Analyysin eteneminen.

Olen kuvannut edellisessä taulukossa analyysini etenemistä. Kirjoitelmia tuli kaikkiaan siis 10 sijaisvanhemmalta ja niissä kuvattiin kaikkiaan 36 lapsen sijoituksen purkuprosessia ja heidän kotiutumistaan. Ensimmäisellä lukukerralla luin aineiston läpi holistisella otteella tutustuen saamaani aineistoon. Toisella lukukerralla luin edelleen holistisella otteella ja kirjasin ylös kunkin sijaisvanhemman kirjoitelmasta ainoastaan kotiutuneiden lasten lukumäärän ja sijoituksen keston.

Ensimmäisellä ns. analyttisellä otteella lukukerralla nostin aineistosta esiin yhteistyön toimivuuden niin biologisten vanhempien, kun sijoittaja sosiaalityöntekijän kanssa. Toisella analyttisellä lukukerralla keräsin aineistosta kotiutumisprosesseja, jotka olivat tehty yhteistyössä ja suunnitelmallisesti ja vastaavasti myös sellaiset, jotka eivät tapahtuneet suunnitellusti ja joissa sijaisvanhempi koki, että hänet sivuutettiin täysin. Kolmannella lukukerralla kiinnitin huomiota yhteydenpitoon sijoituksen jälkeen, oliko se tuettu, onko yhteyttä vai onko yhteys täysin katkennut kotiutumisen myötä.

Useiden lukukertojen jälkeen aineiston kokonaisuus alkoi hahmottua ja minusta tuntui järkevältä lähteä järjestämään aineistoa niin, että kuvasin aikajanan pituudella sijoituksen pituutta. Suurin osa sijaisvanhemmista aloittivat kirjoitelmansa kertomalla sijoituksen alkuvaiheista sekä minkä ikäisenä lapsia tuli heidän perheeseen ja miten kauan sijoitus kesti. Tämän jälkeen merkitsin sijoituksen pituutta ilmaisevan aikajanan alkupäähän lapsen iän sijoitushetkellä, mikäli se kävi ilmi kirjoitelmasta. Kaikki kirjoitelman laatineet kuvailivat, minkälaista yhteistyö lapsen vanhempien kanssa oli sekä miten yhteistyösuhde kehittyi sijoituksen kestäessä. Niinpä liitin aikajanelle myös vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön kuvauksen niin, että piirsin punaisella viivalla niiden lasten sijoituksen pituuden, joiden vanhempien kanssa yhteistyö sujui mutkattomasti ja niiden lasten sijoitusviivan piirsin sinisellä, joiden vanhempien kanssa yhteistyö oli haasteellisempaa. Merkitsin aikajanelle myös muutoksen yhteistyön laadussa, mikäli sellainen tapahtui sijoituksen kestäessä.

Lähes kaikki sijaisvanhemmat kuvasivat tiedon sijoituksen päättymisestä ja lapsen kotiutumisesta tulleen yllätyksenä. Saatuaan tiedon sijoituksen päättymisestä ja lapsen kotiutumisesta sijaisvanhemmat toivat esiin omaa tunnettyöskentelyään ja siihen saamaansa tukea tai tuen tarvettaan. Osa sijaisvanhemmista koki, ettei heidän ammatillisuuttaan arvostettu ja heidän raporttoimia asioita otettu huomioon. Suurinta osaa sijaisvanhemmista ei kuultu sijoituksen päättymisprosessin aikana ja tämä herätti tunteen, ettei prosessi ollut yhteistyössä tehty eikä avoin. Aikajanalyöskentelyn jälkeen ryhdyin etsimään kirjoitelmista sijaisvanhempien tunnesanoja ja heidän tunnettyöskentelyään. Seuraavassa vaiheessa läksinkin koodaamaan näitä tunnesanoja ja merkitsin ne marginaaliin eri värikoodein. Tässä osiossa tuli myös näkyväksi se, että mitä nuorempana lapsi sijoitetaan, sitä vahvemmaksi kiintymyssuhde muotoutuu ja lapsen kotiutuminen on siten kipeämpi kokemus.

Aineistoni yhteisenä nimittäjänä voidaan nähdä olevan se, että sijoitukset olivat suunniteltu pitkäaikaisiksi ja niiden päättymisen, lapsen kotiutuminen tuli yllätyksenä. Vain kahden sisarusarjan kotiutumisosessi oli suunnitelmallinen ja yhteistyö kaikkien asianosaisten kesken avointa.

Tutkimus- ja analyysiprosessini ovat punoutuneet vahvasti yhteen. Saamani aineisto on vaikuttanut siihen, millaiseksi koko tutkimus ja sen analyysi muodostuivat. Se on vaikuttanut myöskin siihen, mitä ja miten olen tarinoista löytänyt ja miten sitä työstänyt, ja miten sitä esiin tuonut. Seuraava pääluke esittelee tuloksia: ensimmäisessä alaluvussa tarkastellaan sijaisvanhempien kokemuksia sijoituksen päättymisvaiheessa, miten sijaisvanhemmat kokivat prosessin kulun ja miten he kertoivat omista tunteistaan ja ajatuksistaan sijaislapsen muutettua biologisten vanhempiensa luokse. Toisessa alaluvussa kokoan sijaisvanhempien kertomuksista tyyppikertomuksen, johon pyrin saamaan kronologisesti etenevän juonen sijaisvanhempien kokemuksista sijaislapsen kotiutumis- ja irrottautumisprosessista ja miten he sitä itse työstivät.

Lähdinkin purkamaan tutkimukseni tuloksia ensin narratiivien analyysin keinoin ja nimesin tulosluvut kirjoitelmista nousevien teemojen mukaisesti ja yritin tuoda sijaisvanhempien äänen kuuluviin. Olen sisällyttänyt raportointiosuuteen runsaasti suoria lainauksia sijaisvanhempien kerronnasta, koska halusin antaa sijaisvanhempien äänille suuren tilan ja samalla antaa lukijoille mahdollisuuksia tulkita aineistoa. Olen jättänyt suorista lainauksista pois kaikki sellaiset osiot, jotka voisivat johtaa tutkielmassa mukana olleiden tunnistamiseen, näin olen halunnut turvata anonymiteetin säilyttämisen. Kohdat, joista olisi mahdollisuus tunnistaa tarinan kirjoittaja, on merkitty peräkkäisillä pisteillä (...). Jotta suorat lainaukset erottuisivat paremmin muusta tekstistä, on ne kursivoitu.

5.5 Eettiset kysymykset

Tutkimuksen eettiset kysymykset on erittäin tärkeää tuoda esille laadullisessa tutkimuksessa. Etenkin tutkimusaineiston keruuseen liittyy paljon eettisiä kysymyksiä, joita tulee pohtia tarkoin. Ennen tutkimuksen aloittamista on aineiston keräämiseksi annettava lupa tutkittavilta ja viranomaisilta. Tutkimuslupahakemuksessa tutkijan on osoitettava tutkimuksen oikea tarkoitusperä ja luottamuksellisuus (Eskola & Suoranta 1998, 52-60). Selvitin SOS-lapsikyläsäätiossä lastensuojelupäälliköltä, kenelle organisaatiossamme osoitan tutkimuslupahakemuksen. Säätiömme linjauksen mukaisesti, sijaisvanhemmat saavat kertoa omista kokemuksistaan ilman tutkimuslupaa. Huolehdin itse siitä, että ohjeistan kirjoitelman tehtäväksi annossa sijaisvanhempia kirjoittamaan nimenomaan heidän omista kokemuksistaan, ei yksittäisen lapsen asioista. Tutkimuslupaa en siis tutkimukseni tarvitse.

Tutkimuksen eettisyyden takaamiseksi tutkimukseen osallistumisen tulee olla vapaaehtoista (Eskola & Suoranta 1998, 52-60). Tutkimuksen eettisyyden kannalta on tärkeää myös tutkimuksen luottamuksellisuus. Tutkijan tulee pystyä vakuuttamaan tutkimuskohteet siitä, että tutkimus on luottamuksellinen. Lisäksi julkaistavassa tutkimuksessa tutkittavien anonymiteetin kunnioittaminen on tärkeää (Eskola & Suoranta 1998, 52-60).

Tutkija on tutkimuksen keskeinen toimija. Tämän vuoksi tutkimuksen kokonaisuuden kannalta on olennaista se, millaiseen asemaan tutkija itsensä asettaa suhteessa tutkimukseensa ja aineistoon. Suhde tutkimuskohteeseen tarkoittaa sitä tapaa, jolla tutkija analysoi aineistoaan ja suhde tutkimusaineistoon puolestaan tarkoittaa sitä näkökulmaa, jolla tutkija tarkastelee aineistonsa kielenkäyttöä. Tutkijan position määrittelee se, millainen suhde tutkijalla on tutkimuksen aineistoon ja tuloksiin. (Juhila 1999, 201-203.)

Huomion arvoista tutkijan positiota määriteltäessä on se, että tässä tutkimuksessa tutkittava asia on osa tutkijan, minun, omaa työyhteisöä. Tutkija työskentelee tutkimuksen kohdesäätiössä ja on näin ollen osa työyhteisöä, jossa tapahtuvaa ilmiötä tutkitaan. Tätä voidaan pitää sekä mahdollisuutena että haasteena. Tutkimusta tehdessä tutkija on reflektoinut ja haastanut itseään kriittisesti eri vaiheissa ja pyrkinyt tarkastelemaan aineistoa uudesta näkökulmasta. Toisaalta työyhteisön tapojen tunteminen ja tuttuus on auttanut ymmärtämään ja kuulemaan sijaisvanhempien huolta, surun työstämistä sekä tuen toivetta, joka on kohdennettu nimenomaan työyhteisön suuntaan. Olen pohtinut paljon omaa positiota tutkijana ja tutkimusta kirjoitan kuitenkin tutkijan positiossa. Pohdin, onnistunko pitämään oikeata esteettistä etäisyyttä tutkittavaan ilmiöön. Onnistunko olemaan riittävän kaukana tutkittavasta ilmiöstä, vaikka olen todella lähellä tutkittavaa ilmiötä. (Anttila 2006, 278.) Tutkimukseni aineisto tulee osittain myös omasta työyhteisöstäni ja olen ollut itse myös omalta osaltani kokemassa ja lähinnä myötäelämässä sijaisvanhempien kanssa huostaan oton purkutilannetta, lapsen kotiutumista ja sijaisvanhemman kipuilua surutyössään. Olen usein ihailut sijaisvanhempien kykyä laittaa oma surutyö sivuun heidän tukiessa samalla sijoitukseen jääneitä sijaissisaruksia, jotka surevat yhden perheenjäsenen menetystä. Motivaationi tutkimuksen tekoon ja aihevalintaan nousee nimenomaan tästä asiasta ja huolesta, miten sijaisvanhempia voitaisiin tukea ja millaista jälkihuoltoa meidän tulisi tarjota sijaisvanhemmille, kun joku lainalapsista ns. lentää pesästä. Toisaalta Anttila (2006, 276) toteaa, että tutkimus tulisi aloittaa avoimin mielin ilman ennakko-oletuksia. Mietinkin, olenko jo liian kiinni aiheessani ja pystynkö havainnoimaan kaikki tutkimukseni kannalta olennaiset asiat. Mielestäni on kuitenkin hyvä, että tiedostan asian ja näin ollen voin kiinnittää huomiota siihen tutkimukseni eri vaiheissa.

Luotettavuuden arviointi on oleellinen osa kaikkea tutkimustoimintaa ja se on koko tutkimuksen kestävä prosessi, jota tulee tehdä jokaisessa työvaiheessa. Kun laadullisessa tutkimuksessa pohditaan objektiivisen tiedon ongelmaa, käsitellään silloin erilaisia totuusteorioita, havaintojen luotettavuutta ja niiden puolueettomuutta. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan oma persoona ei voi olla vaikuttamatta tutkimukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 134–136.) Tässä tutkimuksessani oma persoonani on vaikuttanut tutkimuksen kaikkiin vaiheisiin.

Tutkija kohtaa tutkimusmatkallaan jatkuvasti eettisiä kysymyksiä, joita ratkoessaan hän joutuu tekemään moraalisia päätöksiä ja valintoja. Ihmisten itsemääräämisoikeus, vahingoittumattomuus ja yksityisyyden kunnioittaminen ovat vakiintuneet eettisiksi periaatteiksi, kun tutkitaan ihmistä. Ihmisten tulee voida itse päättää halukkuudestaan osallistua tutkimukseen, jotta itsemääräämisoikeus voi toteutua. Mahdollisille tutkittaville tulee kertoa tutkimuksen perustiedot, jotta he tietävät, mistä tutkimuksessa on kyse ja mihin heitä pyydetään osallistumaan. Ihmisten vahingoittumattomuudella

tutkimuksissa tarkoitetaan sekä fyysistä ja että henkistä vahingoittumattomuutta. Henkistä vahingoittumattomuutta edistetään siten, että tutkittavia kunnioitetaan vuorovaikutustilanteessa ja tutkimustuloksista kirjoitettaessa arkaluonteisista ja vaikeista asioista kirjoitetaan niin, että tutkittavia edustavien ryhmää ei leimata. Kun ihmisillä itsellään on oikeus päättää tutkimuskäyttöön annettavista tiedoista, ihmisten yksityisyyden kunnioittaminen toteutuu. Yksityisyyden kunnioittamiseen kuuluu myös se, että yksityiset ihmiset eivät ole tunnistettavissa tutkimusteksteistä. (Kuula 2006, 11, 60–65.)

Tutkimusaineistoni koostuu siis sijaisvanhempien kirjoitelmista omista kokemuksistaan, miten he ovat kokeneet sijoitetun lapsen huostaanoton purun, sijoituksen päättymisen ja kotiutumisen sekä mitä tukea he ovat saaneet asian käsittelyyn ja millaista tukea he olisivat toivoneet lisää työnantajaltaan tai tukiorganisaatioiltaan. Korostan jo tehtäväksi annossa kirjoitelman omakohtaisuutta ja sitä, ettei yksittäisten lasten asioita käsitellä kirjoitelmissa tunnistettavasti. Kirjoitelman ohjeistuksessa olen pyytänyt kirjoitelmat joko sähköisessä muodossa tai omakätisesti kirjoitettuna. Mikäli kirjoitelmat tulevat omakätisesti kirjoitettuna, kirjoitan ne sana sanalta identtisesti sähköiseen muotoon ja tallennan tietokoneelleni. Sähköisen materiaalin voi tallentaa suoraan koneelleni. Luon kirjoitelmien tallentamista varten erillisen tiedostokansion koneelleni ja lisäksi tallennan kaikista kirjoitelmista varmuuskopion muistitikulle, joka on suojattu salasanalla. Tietokoneeni on suojattu myös salasanalla, joka on ainoastaan minun tiedossani. Aineistoon tutustumisen ja sen analysoinnin jälkeen ja tutkielmani valmistumisen jälkeen tuhoan aineistokansion koneeltani sekä poistan varmuuskopiot muistitikultani. Yksi syy tutkimusaineistoni tuhoamiseen on myös se, että en halua ottaa minkäänlaista riskiä siitä, jos en pystyykään varmuudella tuhoamaan kaikkien kirjoitelman laatijoiden tunnistettavuustietoa ennen arkistointia. Korostan siis, että tutkimuksessa käytettävää materiaalia eivät saa muut käyttää kuin tutkimuksen tekijä ja kerätty aineisto säilytetään asianmukaisesti tutkimuksen ajan sekä tuhoataan tutkimuksen valmistumisen jälkeen.

6. SJOITUKSEN PÄÄTTYMINEN, LAPSEN KOTIUTUMINEN

6.1. Sijaisvanhempien kokemuksia sijoituksen päättymisvaiheesta

Kaikkien sijaisvanhempien kirjoitelmat etenivät ajallisessa järjestyksessä sijoituksen alkuvaiheista edeten lapsen vanhempien suhtautumisen ja yhteistyön toimivuuden kuvailuun sekä lapsen ja sijaisvanhemman suhteen kehittymisen kautta aina tietoon sijoituksen päättymisestä ja lapsen tulevasta kotiutumisesta. Kirjoitelmissa tuotiin esiin myös sijoittajaviranomaisen toiminnan kuvailu prosessin kestäessä ja miten sijaisvanhemmat huomioitiin prosessin aikana. Sijaisvanhemmat toivat esille myös omaan tunnettyöskentelyään, saamaansa tukea tai sen riittämättömyyttä. Nimesinkin raportointiluvut aineistostani nousevien teemojen mukaisesti: sijoitus ja yhteistyön kehittyminen vanhempien kanssa, kiintymyssuhde sijaisvanhemman kokemana, tieto sijoituksen päättymisestä ja yhteistyö sijoittajaviranomaisen kanssa, irrottautuminen, surutyö ja tuen tarve sekä yhteydenpito kotiutumisen jälkeen.

6.1.1 Sijoitus ja yhteistyön kehittyminen vanhempien kanssa

Lapsen iällä sijoitushetkellä ja biologisten vanhempien suhtautumisella sijoitukseen on sijaisvanhempien kertomuksilla suuri merkitys siihen, miten lapsi asettuu sijaisperheeseen ja muodostaa kiintymyssuhteita häntä hoitavaan aikuiseen ja muihin perheenjäseniin. Useat sijaisvanhemmat kuvaavat miten luottamus ja yhteistyö sijoituksen kestäessä kehittyivät myönteisesti.

suhteeni lasten äitiin ja isään olikin kehittynyt hyvin myönteiseksi ja yhteistyömme sujui hyvin, koin olevamme oikeasti ns. rinnakkaisvanhemmat (SV 1)

lapsen äidin kanssa vaikeuksien kautta avautui hyvä yhteys, koin voivani luottaa häneen (SV 3)

Yhteistyö ja luottamuksen syntyminen lapsen biologisten vanhempien kanssa koettiin rauhoittavaksi tekijäksi. Jaettu vanhemmuus koettiin merkittäväksi myös lasten oireillessa ja sijaisvanhemmat kokivat saaneensa tukea ja ymmärrystä lapsen biologisilta vanhemmilta esimerkiksi rajojen asettamisessa lapselle.

lapsen biologisen perheen kanssa tämä yhteistyö on rauhoittanut mieltämme eniten (SV 7)

suhde lasten äitiin auttoi paljon, saatoin luottaa häneen, puhuimme paljon ja pidimme samaa linjaa suhteessa lapsein (SV 5)

Aina yhteistyö ei kuitenkaan toimi ja se tuo oman haasteensa työssä jaksamiseen. Lapset ovat lojaaleja omille vanhemmilleen ja mikäli vanhemmat eivät anna lapselle lupaa asettua sijaisperheeseen, voi tuloksena jopa olla sijoituksen katkeaminen väärin perustein.

nuori ja moniongelmainen biologinen vanhempi ovat työstäneet huostaanoton purkua epärehellisillä keinoilla, mm. hakemalla ja keksimällä sijaisvanhemmista perättömiä juttuja, joita sitten sijoituksesta vastaavat ovat uskoneet... Muutaman vuoden kuluttua tämä nuori tuli itkien ja katuvaaisena kertomaan meille siitä, miten häntä kaduttaa kun oli toiminut meitä kohtaan epärehillisesti ja miten oli itkenyt useasti sijoituksen loppumista, koska meillä oli hyvä olla ja kapinointi oli liittynyt vain hänen omiin ongelmiinsa. (SV 6)

Teini-ikäisenä sijoitettujen lasten huostaanotto ja sijoitus ovat saattaneet olla sekä nuoren oma, että vanhempien toive. Oirehtivan nuoren sijoitus alkaa usein avohuollon sijoituksena, jonka aikana (3 kk + 3kk) on tehty päätös huostaanoton valmisteluun lähtemisestä ja sijoitusta on jatkettu tämän ajan hallinto-oikeuden väliaikaispäätöksellä. Kolme kuukautta tai puoli vuotta on lyhyt aika, joka on vielä ns. kosiskeluvaihetta ja ollaan vielä vieraskoreita. Kun varsinainen huostaanotto on tapahtunut ja pitkäaikainen sijoitus on tosiasia, arki tulee vastaan nuorelle ja hän huomaa, että sijaisvanhemmat pitävät kiinni asiakassuunnitelmanneuvottelussa sovituista tavoitteista ja asettavat nuorelle rajoja, joita vastaan nuori kapinoi. Nuori huomaa, että kotona hän sai tahtonsa läpi ja vanhemmat joustivat rajoista ennemmin tai myöhemmin, mutta sijaisperheessä aikuiset pysyvät rajoissa. Kaipuu omaan kotiin, omien vanhempien luokse voi olla suurta ja nuori saattaa ryhtyä keksimään tarinoita sijaisvanhemmistaan tai lupaamaan vanhemmilleen käyttäytyä jatkossa paremmin, mikäli vanhemmat ryhtyvät yhteistyössä hänen kanssaan toivomaan nuoren kotiin paluuta. Kotiin paluun jälkeen edessä voi olla samat tai jopa vaikeammat ongelmat, kun ennen avohuollon sijoitusta ja nuori saattaa katua liian nopeaa kotiutumistaan. Edessä voi olla uusi sijoitus, mutta sijoituspaikka ei välttämättä ole enää sama sijaisperhe mistä kotiutus tapahtui.

Jaettu vanhemmuus biologisten ja sijaisvanhempien välillä on niin avohuollon sijoituksissa, kun huostaan otettujen lasten pitkäaikaisissa sijoituksissa tavoiteltavaa ja ennen kaikkea jaetusta vanhemmuudesta hyötyy sijoitettu lapsi tai nuori. Kapinoivien nuorten kohdalla yhteistyön sujuminen ja jaettuun vanhemmuuteen antautuminen auttavat biologisia vanhempia ymmärtämään sijaisperheen käytäntöjen olevan nuoren parhaaksi. Sekä Antila (2013) että Khoo ja Skoog (2013)

toivat esille tutkimustensa tuloksissa sijaisvanhempien toivovan suunnitelmallisuutta sijoituksen päättymisessä. Suunnitelmalliseen työskentelyyn sijoituksen päättymisvaiheessa päästään parhaiten, mikäli yhteistyö ja jaettu vanhemmuus osapuolten kesken toimivat.

6.1.2 Kiintymyssuhde sijaisvanhempien kokemana

SOS-lapsikyläsäätiö on profiloitunut pitkäkestoiseen sijaishuoltoon ja panostanut paljon kiintymyssuhteen luomiseen sijoitetun lapsen ja lapsikylävanhemman välillä. Sijaisvanhemmat toivat kirjoitelmissaan esiin kiintymyssuhteen laadun ja väistämättä omaa luopumistyötään tulee pohdittua kiintymyssuhteen kautta. Kirjoitelmien kautta nousee näkyväksi ja erittäin tärkeäksi kiintymyssuhteen kannalta sijoitetun lapsen ikä ja vanhempien lupa asettua sijaisperheeseen.

kiintymyssuhde lapseen oli todella vahva, hän tuli vain 2-vuotiaana kotiimme ja asui kanssamme reilun kuusi vuotta(SV 2)

Lapsi tuli meidän perheeseen vajaa puolen vuoden ikäisenä. Yhteys on syvä, lapsi kutsuu meitä äidiksi ja isäksi eikä haluaisi palata lomilta omaan kotiin. Lapsi kysyy soittaessaan koska tulette hakemaan kotiin, miksi ette tule hakemaan jo kotiin. Hän haluaisi olla meidän kanssamme- suhde on hyvin kiinteä ja aito. (SV 7)

Huostassa pidon lopettamista ja lapsen kotiuttamista harkitessa LSL 47 § 3 momentin mukaan lapsen ja sijaishuoltoa antavan välillä vallitsevan kiintymyssuhteen laatu täytyy ottaa huomioon. Sari Antila (2013) on omassa pro gradu-tutkielmassaan saamiensa tulosten perusteella tuonut esille, että lapsen kiintymyssuhteen laatu olisi hyvä huomioida molempiin vanhempiin, niin biologisiin kuin sijaisvanhempiin, sijoituksen purkamista suunniteltaessa. Valitettavasti kiintymyssuhdetta ei juurikaan ollut huomioitu sijaisvanhempien kirjoitelmien mukaan, vaan ne on jopa sivuutettu täysin.

sijoittajakunnan puolelta kiintymyssuhde ja sen syvyys sivuutettiin täysin, ihan kuin sitä ei olisi koskaan ollutkaan (SV 3)

Kiintymyssuhteen huomiotta jättämistä sijoituksen purkuprosessissa ei voida pitää lapsen edunmukaisena.

6.1.3. Tieto sijoituksen päättymisestä ja yhteistyö sijoittajaviranomaisen kanssa

Sijaisvanhemmat tiedostavat, että sijoitettu lapsi on vain ”lainaa”. Nykyisen lastensuojelulain hengen mukaan sijoituksen kestoa on vaikea ennustaa ja muutokset voivat tapahtua nopeastikin. Kirjoitelmista käy ilmi selvästi sijaisvanhemman pettymys siihen, ettei heitä huomioitu sijoituksen purkuprosessissa ja monella heistä on kokemus, että huostaanottoa ryhdyttiin purkamaan heidän tietämättään ja tieto heille tuli joko lapselta itseltään tai biologisilta vanhemmilta.

itseni kannalta hankalimpia ovat olleet huostaanoton purut, jossa purkua on työstyetty jo kauemmin sijoittavan kunnan sosiaalityöntekijän ja biologisen perheen kanssa. Ilmoitus minulle on tullut siinä vaiheessa, kun on jo siirrytty käytännön asumisjärjestelyjen suunnitteluun (SV 6)

lapsi kertoi ehkä noin viikon kuluttua palaverista, että minäpä muutan kotiin.....Kysyimme asiasta lähettäjäkunnan sosiaalityöntekijältä, hän kielsi että mitään oltaisiin sovittu.. (SV 10)

Lapsen sijaishuollon aikaisen sosiaalityön prosessivastuu on aina lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä ja tämä on huomioitava sijaishuollon aikaisessa yhteistyössä. Sijaishuollon onnistumisen kannalta sujuva yhteistyö on kuitenkin erityisen tärkeää. Lastensuojelulain mukaan sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus päättää kiireellisen sijoituksen ja huostaanoton aikana lapsen tosiasiallisen huollon ja hoidon sisällöstä. Sosiaalihuollosta vastaava toimielin ei voi päättää lasta koskevista asioista kuitenkaan ilman, että se selvitetäisi lapsen ja hänen vanhempien sekä lapsen kasvatuksesta vastaavien mielipide asiaan ja tämä koskee myös huostassa pidon lopettamista ja lapsen kotiuttamista. (Saastamoinen 2008, 109-110).

yllätys se sitten oli, kun isompi sisarus Facebookista luki kotona olevilta sisaruksilta tulleen tiedon: ”me päästään kotiin!” muistan sen hetken elävästi, missä poika istui käytävällä koneella, miten riemullisesti ja tapansa mukaan ujosti uutisen huudahti kaikille ... (SV 1)

Saastamoinen (2008, 109) tuo esille, että lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän tulee olla yhteistyössä sijaishuoltoon sijoitetun lapsen ja hänen vanhempansa ja huoltajansa sekä sijaishuoltopaikan edustajan, esimerkiksi sijaisvanhemman, kanssa lapsen huollon jatkuvuuden turvaamiseksi. Lapsen tarpeita vastaavan sijaishuoltopaikan löydyttyä, lapsen siirtyminen sijaishuoltoon tulee toteuttaa mahdollisimman hallitusti ja lasta järkyttämättä. Miksi tämä ei voisi olla myös sijoituksen purkuvaiheessa huomion arvoista varsinkin, jos sijoitus on kestänyt pidemmän ajan. Sijoituksen purunkin tulisi olla hallittu ja hyvin suunniteltu, ettei se turhaan järkyttäisi lasta.

Saastamoinen (2008, 109) jatkaa, että sijaishuoltoon siirtymävaiheessa on erityisen tärkeää, että lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sovitaan yhteistyössä eri toimijoiden kesken. Sijoitus herättää usein voimakkaitakin tunnemyllerryksiä, joten tavoitteena olisi, että keskustelut käydään hyvässä yhteistyössä sekä lapsen että vanhempien suostumuksella. Näin luodaan perustaa hyvälle yhteistyölle. Täytyy muistaa, että yksi sijaishuollon siirtymisvaihe on myös lapsen kotiutuminen sijoituksen jälkeen ja sekin olisi tehtävä yhteisymmärryksessä ja mahdollistettava lapsen yhteydenpito sijaisperheeseen kotiutumisen jälkeen. Näin ollen voisi sanoa, ettei sijaisvanhemman kuulemista sijoituksen purkuprosessissa voi jättää tekemättä ja sijoituksen purku ei voi tehdä ikään kuin ilmoittamatta asiasta kaikille asianosaisille.

Itsestä ja tiimistä tuntui vähän tyhmältä, meille ei kukaan asiasta ilmoittanut... Koko prosessi eteni niin, että tuntui että meille ei kukaan ilmoittanut varsinaisesti mitään. (SV 1)

sosiaalityöntekijät pitivät palavereja suoraan vanhempien kanssa ja meillä lähinnä äiti kertoi jotain päivämääriä ja päätöksiä, joista tiesi... (SV 9)

Huostaanoton purkuprosessin pitäisi olla avoin ja yhteistyössä kaikkien osapuolien kesken tehty. Useimmat sijaisvanhemmat kokivat epätietoisuutta ja olivat hyvin pettyneitä siihen, ettei heitä arvostettu ja otettu yhteistyöhön mukaan kotiutumista pohdittaessa.

silloin olen kokenut, että olenko tehnyt työtäni turhaan, kun mielipidettäni ei arvostettu (SV 1)

tunsin itseni voimattomaksi koneiston edessä ja olisin toivonut, että ammattilaiset olisivat luottaneet myös minun ammattitaitooni (SV 8)

Sijaisvanhemmat tekevät ammatillista työtä, varsinkin SOS-lapsikylässä toimivat sijaisvanhemmat, joiden ammattinimike on lapsikylävanhempi. Kuka tahansa alansa ammattilainen, joka tekee omaa työtään ja ei koe saavansa siitä arvostusta, kokee helposti epäonnistuneensa tai tehneensä turhaa työtä. Sijaisvanhemmuus on työ, jota tehdään kotona ja on mielenkiintoista huomata, että kotona tehdyn työn arvostus ei yleisesti ole kovin korkea. Monet sijaisvanhemmat joutuvat selittelemään työtään ja yleensä ihmetellään mitä sijaisvanhemmat tekevät kaiken päivää varsinkin, jos lapset ovat kouluikäisiä.

erittäin loukkaavaa ja epäluottamusta herättävää. Tunsimme hämmennystä siitä, miksi emme nauti luottamusta ja arvostusta sen vertaa, että meidän kanssamme voisi asiasta keskustella yhdessä (SV 7)

huhupuheita, aavistuksia, salamyhkäisyyttä lähettäjäkunnan sosiaalitoimen taholta. Asioita käsiteltiin meidän tietämättä, eikä me tiedetty yhtään missä mennään (SV 3)

Lapsikylässä sijaisvanhempien ammattitaito tiedetään ja siihen luotetaan. Mikäli tärkeä yhteistyökumppani ei kuitenkaan toimi avoimesti suhteessa sijaisvanhempaan ja ota hänen näkökulmaansa huomioon valmistelleessaan ja tehdessään päätöksiä, sijaisvanhempi voi ottaa asian epäluottamuksena ja jopa ammattitaitonsa mitätöintinä.

Lapsen äiti ilmoitti minulle puhelimesta, että hän on saanut paperin, jossa on suunnitelma lapsen kotiuttamisesta. Tuota paperia emme koskaan saaneet lapsikylään. Elimme osittain suuressa epätietoisuudessa ja pikkuhiljaa vain aloimme uskoa, että nämä lapset lähtevät todella kotiin (SV 4)

mitään siirtopalaveria ei missään vaiheessa ollut... minulla oli ahdistava olo tietämättömyyden pimeydessä. Siinä muutosvaiheessa meitä, jotka lapsia ovat arjessa hoitaneet, ei enää siinä vaiheessa mitenkään huomioitu. Meitä ei enää ole olemassa, kun siirtopäätös on tehty, me olemme työme tehneet, me saamme mennä (SV 3)

Vaikka sijaisvanhempien kokemukset sijoittaja viranomaisen kanssa tehtävästä yhteistyöstä olivatkin voittopuolisesti negatiivissävyytteisiä, joukkoon mahtui myös sijaisvanhempia, jotka olivat kokeneet yhteistyön toimivaksi.

kotiutumisprosessi toimi erittäin hyvin, kaikkeen jäi aikaa, tuli kokemus, että minua ja meidän perhettä kuultiin (SV 3)

niissä sijoituksissa, joissa on harkiten työskennelty sijoituksen päättymiseen, niin myös sijaisvanhempana olen kokenut sijoituksen päättymisen positiivisena asiana (SV 6)

Joukkoon mahtui myös yksi kotiutumisprosessi, jossa sijoituksen purku tulee yllättäen ja biologinen vanhempi saa kuulla asiasta viimeisenä. Sijaisvanhempi kirjoittaa tuntemuksistaan ja hänen sympatiansa ovat biologisen äidin puolella asiassa.

palaverissa vain työntekijä kertoi ensin meille, että aikovat kotiuttaa lapsen ... sitten vasta palaverin lopussa äidille paljastavat uutisen... minusta tahditonta meille ensin kertoa ja sitten pitää palaveria ja äidin kanssa käydä läpi tosiarvoisia asioita ja sitten lopuksi tiputtaa pommi, mitä äiti ei selvästikään ollut osannut edes odottaa ... sellainen oli reaktio. Eli niin valmistamatta kotiutui tämäkin lapsi ja jo kahden viikon kuluttua veimme taas muuttokuormaa (SV 1)

Huostaanotto, sijoitus ja huostanoton purku ovat isoja ja tunteikkaita asioita. Asiat tulisi hoitaa hienotunteisesti ja kaikkia osapuolia kuunnellen ja yhteistyössä. Näin ollen kaikille osapuolille tulisi tunne siitä, että he ovat osallisena yhteisessä prosessissa ja kaikkien osapuolien työpanosta on kunnioitettu. Sijoitusprosessissa tärkeitä henkilöitä lapsen lisäksi ovat lapsen omat vanhemmat, lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ja sijaisvanhempi, joka on saanut hoitaa ja kasvattaa lasta

sekä olla lapsen elämässä yhtenä tärkeänä aikuisena sijoituksen ajan. Kun asiat puhutaan avoimesti kaikkien kesken, kaikilla osapuolilla on yhteinen tahtotila ja päämäärä, jota kohti työskennellään.

oli luontevaa tukea lapsen siirtymistä kotiin takaisin. Kotiutus sujui hallitusti ja siinä koki työniloa. (SV 6)

nähdessäni avoimesti ja suoraan sen, miten vanhemmat pikkuhiljaa huostaanoton ja sijoituksen jälkeen saivat taas elämästä kiinni ja silti pitivät tiiviisti yhteyttä lapsiinsa ja kaikki tapaamiset ja kotilomat sujuivat hyvin, aloin itsekin pikkuhiljaa toivoa, että he saisivat joskus lapset kotiin (SV 1)

sijaisvanhemmille tulee tunne, että meidän työpanosta on todella arvostettu (SV 5)

Kirjoitelmissa tuotiin esille myös sitä, että kotiutumisprosessiin täytyy varata aikaa ja kaikkien osapuolten on oltava ajan tasalla, missä prosessin vaiheessa eletään ja mihin suuntaan edetään. Kun kaikki osapuolet työskentelevät kohti yhteistä päämäärää, on mahdollista myös ottaa avoimesti puheeksi omat pelot asian suhteen.

kotiutumisprosessiin pitäisi varata paljon aikaa ja tulevaisuuden kuvia hahmotettava jopa vuosia ennen. Näin kaikille olisi aikaa työstää asiaa ja huostaanotto purkautuisi luonnollisella tavalla (SV 5)

on voitu toimia yhteisymmärryksessä ja kaikkien osapuolien mielipiteet on huomioitu ja mahdolliset uhkakuvat kirjattu (SV 8)

koin voivani luottaa ja luovuttaa lapsen takaisin kotiin äidin huomaan. Olin iloinen tilanteesta, haikeus ja ikävä tietenkin, lapsesta oli tullut rakas. (SV 10)

Avoimuudella saavutetaan luottamus osapuolten välille, kun taas salailulla kylvetään epäluottamuksen siemen.

6.1.4 Irrottautuminen, surutyö ja tuen tarve

Mikäli sijoituksen purkamisen ja lapsen kotiutuminen on suunnitelmallista, kaikille osapuolille avointa ja sille annetaan aikaa, irrottautuminen ja surutyö pääsevät alkamaan sijoituksen vielä kestäessä. Sijaisvanhemmat tuovat esille, että nimenoman sijoittajakunnan sosiaalityöntekijältä saatu kiitos, kannustus ja tuki sekä mahdollisuus toimia lapsen asioissa asiantuntijana koettiin palkitsevan ja se auttoi jaksamaan sijoitetun lapsen oirehtiessä niin yhteistyön luomisessa biologisten vanhempien kanssa, kun sijoituksen purkuprosessin kuluessa.

saimme tehdä lasten kanssa yhdessä retken kotiin, jättää jäähyväisiä pitkän aikaa, tehdä lähtemisestä meille kaikille helpompaa (SV 3)

annettiin aikaa tehdä irrottautumista, siitä puhuttiin ääneen, kaikkeen jäi aikaa (SV 9)

SOS-lapsikylässä lapsikyläkodissa sijaisvanhemmalla on tukenaan kodin tiimi, johon kuuluu sijaisvanhemman ohella lapsikylävanhemman sijainen, ohjaaja ja sosiaalityön edustaja. Ohjaaja on kodissa lähes päivittäin ja muodostaa kiinteän työparin sijaisvanhemman kanssa ja usein kodin ohjaaja jakaa onnistumisen hetket sijaisvanhemman kanssa mutta myös kipeimmät tunnot liittyen lasten oireiluun, kapinointiin ja lopulta kotiutumisasiin. Monessa kirjoitelmassa mainittiin kodin tiimin tuki ja nimenomaan ohjaajan tarjoama tuki. Tiimin tukea kaivattiin, mikäli tiimissä oli tapahtunut henkilöstömuutoksia ja yhteistä historiaa ja näin ollen kiintymystä kotiutuvan lapsen kanssa ei vielä niinkään ollut.

Kevään aikana veimme usean kuorman lasten tavaroita pikkuhiljaa kotilomakuljetusten mukana, Samalla tietysti teimme eroprosessia lapsista. Ohjaajan kanssa monet paluumatkat juttelimme lapsista ja yhteisestä elämästämme. Itkimme ja nauroimme surutyötä tehden. (SV 1)

Eron työstäminen oli äärimmäisen vaikeaa!!! Kodissa uusi ohjaaja, jolla ei ollut yhteistä historiaa lapsen kanssa, omalle ikävälle ja surulle ei ollut tilaa. Piti olla vahva ja reipas. (SV 3)

SOS-lapsikylän tukihenkilöstön tukea arvostettiin, mutta mainittiin myös koko yhteisön tarjoama vertaistuki. Myös Terhi Tukian (2015) tutkimuksen mukaan vertaistuki nostettiin työnohjauksen ohella merkittävämmäksi ulkopuoliseksi tueksi ja saamani aineiston mukaan myös SOS-lapsikylässä toimivat sijaisvanhemmat kokevat, että taustaorganisaation tuen lisäksi vertaistuki ja työnohjaus ovat kannatelleet heitä yli sijoituksen purun tuoman tyhjyyden tunteen.

lapsikylän puolelta sain tukea, asiasta puhuttiin, mietittiin tilannetta lapsen, kotiin jäävien lasten sekä minun kannalta (SV 9)

ymmärrystä löytyi myös kylästä, pystyin sielläkin puhumaan tunteistani (SV 3)

SOS-lapsikyläsäätiön yhtenä tukimuotona sijaisvanhemmille on työnohjaus. Moni sijaisvanhempi kertoi pohtineensa ja käyneensä läpi sijoituksen purkautumista ja lapsen kotiutumista omassa tai tiimin työnohjauksessa.

oma työnohjaus oli tärkeää. Siellä sain vastaan ottaa ja löytää piilossa olevia tunteita, surua, pettymystä, iloakin lapsen tilanteesta. (SV 10)

tiiminä olemme lähinnä työnohjauksissa näitä eroja käsitelleet ja niihin liittyviä seikkoja ihmetelleet ja toisiamme tukeneet ja yrittäneet ymmärtää kuntien nopeita liikkeitä. (SV 1)

SOS-lapsikylässä toimivilla sijaisvanhemmilla, lapsikylävanhemmilla, työterveyshuolto ja sen palvelut kuuluvat työsuhteen etuihin. Työohjauksen ohella muutama sijaisvanhempi oli hakenut tukea ja apua myös työterveyshuollosta tai työterveyshuollon kautta henkilökohtaista työnohjausta tai työohjauksellista konsultaatiota irrottautumistyön tueksi.

menin itse työterveyshuollon kautta psykiatrin työnohjaukseen (SV 5)

Sijaisvanhemmat nostavat esille myös suhteen lapsen vanhempien kanssa ja kertovat, että mikäli suhde on kehittynyt avoimeksi ja luottamukselliseksi on heidän helpompi luottaa siihen, että huostaanoton edellytykset ovat poistuneet ja lapsi voi palata turvallisesti kotiin omien vanhempien luokse.

Toisaalta itselläni oli jonkinlainen varmuus ja luottamus, että tämä oli oikea ratkaisu, mielelläni annoin nämä rakkaiksi tulleet lainalapsen takaisin äidille ja isälle. Olin oppinut luottamaan heihin ja halusin uskoa, että tämä onnistuu (SV 1)

hyvä suhde lasten vanhempiin auttoi ja kannatteli luopumista (SV 9)

Joskus eron työstäminen voi olla hyvinkin vaikeaa, varsinkin kun sijaisvanhempi kokee tulensa täysin sivuutetuksi lapsen kotiutumisprosessissa. Jotkut sijaisvanhemmat olivat miettineet jopa sijaisvanhemmuudesta luopumista.

lapsen kotiutumisen jälkeen aluksi surutyö ja voimattomuus. Olen joutunut miettimään, jaksanko enää jatkaa työtäni. Syvä epäonnistumisen tunne, siitä vapautumiseen meni monta kuukautta. (SV 3)

sijaisvanhemman mielipidettä asiaan ei ole kysytty. Silloin olen kokenut, että olenko tehnyt työtäni turhaan, kun mielipidettäni ei ole arvotettu... jotenkin nykypäivänä tulee tunne, että lapsen mielipidettä ja kokemuksia kyllä kysellään jopa välillä liikaakin, mutta itse sijaisvanhempi jää yksin ja ilman tukea (SV 10)

Suurin osa kirjoitelman laatineista sijaisvanhemmista toi esille kirjoitelmassaan, että sijaisvanhempi jää ilman tukea ja täysin yksin sijoituksen päätyttyä. Monet perään kuuluttivat jälkipuinnin ja kriisityön mahdollisuutta, koska ero lapsesta on ollut vaikea työstää yksin. Jälkipuinti voisi tuoda helpotusta sijaisvanhemman henkiseen työskentelyyn ja ero tulisi käsiteltyä silloin kun se on ajankohtainen eikä vaivaisi vielä vuosienkin kuluttua. Sijaisvanhemman henkisen työskentelyn

mahdollistaminen heti sijoituksen purkaututtua ja lapsen kotiuduttua varmasti kannattaa ja tämän jälkeen sijaisvanhempi voi keskittyä paremmin työskentelyynsä ja toiset, vielä sijoitukseen jääneet lapset ovat myös tällöin paremmin hoidettuja ja huomioituja, kun osa sijaisvanhemman kapasiteetistä ei mene pitkäaikaiseen murehtimiseen ja itsensä syyllistämiseen.

sijoituksen purkautumisissa pitäisi mielestäni olla jälkipuinti ja kriisityöskentely aikuisten kesken... epätietoisuus oli kamalaa (SV 3)

ero lapsista otti todella lujille ja itkettä vieläkin, vaikka vuosia on mennyt ja näen heitä melko tiheästi. Prosessi opetti minulle hiljaisuutta ja olemista paikallaan (SV 4)

kovin vaikea asia on. Kuitenkin olisi ehkä hyvä kuulla työn onnistumisesta ja toisaalta saada lupa suruun ja ikävään. Henkilökohtaisesti olen kokenut epäaidon myötätunnon loukkaavana ja vähätteleväenä. Ikävä ja huoli lapsesta on niin raastava, ettei siihen varmaankaan auta kuin ajan kuluminen ja asioiden eläväksi eläminen. (SV 7)

Sijaisvanhemmat perään kuuluttivat yhteistyötä sijoittajakunnan toimijoiden kanssa, mutta myös tukioorganisaation tukea sijoituksen purkautuessa. Vuoden 2012 alusta voimaan tullut perhehoitolaki velvoittaa nimeämään perhehoitajalle oman vastuutyöntekijä, sosiaalityöntekijä, jokaista hoidettavaa lasta kohden. Vastuutyöntekijän tehtäviin kuuluu mm. huolehtia tarvittavien tukimuotojen järjestymisestä perhehoitajalle. (Perhehoitajalaki 1992/312, 7§.)

sijoittavan kunnan sosiaalityöntekijöistä on ollut suuri tuki myös sijoituksen loppuvaiheessa ja he ovat kokeneet olleensa työkavereita meidän kanssa ja kiitelleet sitä. kun on yhteistyössä kasvatettu nuori itsenäiseen elämään (SV 6)

sijoittajakunnan sosiaalityöntekijä ei ottanut asian tiimoilta ennen eikä jälkeen yhteyttä...tunsimme hämmennystä siitä, miksi emme nauti luottamusta ja arvostusta sen vertaa, että meidän kanssa voisi asiasta keskustella yhdessä. (SV 7)

Omalta tukioorganisaatiolta tulevaa ja erityisesti oman esimiehen tukea toivottiin ja sen myötä ammattitaidon ja työn arvostamista. Sijoituksen purkautuessa tai sen lähestyessä tulisi nostaa selvemmin esiin sijoituksen ja sen aikaisen työskentelyn onnistuminen. Sijaisvanhempi on tehnyt hyvää työtä hoitaessaan lapsia sen aikaa, kun heidän vanhempansa ovat voineet keskittyä kuntouttamaan ja voimaannuttamaan itseään.

työnantajalta ja tukioorganisaatiolta toivoisin näissä huostaanoton purkamisissa aikaa kuunnella sijaisvanhemman mielteitä ja sitä, että työnantaja luottaa, että sijaisvanhempi on tehnyt parhaansa. (SV 9)

koen, että se tuki pitäisi tulla lähiesimieheltä ammatillisessa mielessä. Muista sijaisvanhemmilta voi saada vertaistukea, mutta se ei korvaa esimiehen antamaa tukea. (SV 6)

Hektisen arjen keskellä toivotaan myös pysähtymistä, läsnäoloa ja kuulumisten vaihtoa, erityisesti kylän johtajan huomiointia sijoituksen purkautuessa toivottiin. Sijoitukset varsinkin pitkäaikaiset sijoitukset tuovat rahaa tukioorganisaation kassaan ja tämä voi olla yksi syy miksi sijaisvanhempi kokee sijoituksen purkautumisen ja lapsen kotiutumisen epäonnistumisena varsinkin, jos tukioorganisaatiosta ei tule lapsen kotiutuessa minkäänlaista sympatiaa ja sijaisvanhemman kuulumisten kyselyä.

johtaja ei missään vaiheessa kysynyt, miten jaksan tämän kaiken keskellä (SV 4)

tuki ei ollut riittävää. Olisin toivonut, että johtaja olisi tukenut minua ja kysellyt ihan kuulumisia, miten jaksan. Koin olleeni tosi yksin asian kanssa. (SV 10)

Tuen tarjoaminen sijaisvanhemmalle sijoituksen päättyessä on tärkeää. Sijaisvanhempi suree perheenjäsenen menettämistä ja hänen ei välttämättä ole helppoa tulla hakemaan apua, vaikka tukioorganisaatioissa työskentelevät henkilöt ovat tuttuja työntekijöitä.

6.1.5 Yhteydenpito kotiutumisen jälkeen

Sijaisvanhempien kirjoitelmista käy ilmi, että yhteydenpito lapsen kanssa toteutuu kotiutumisen jälkeen paremmin tilanteissa, joissa yhteistyö vanhempien ja sijaisvanhemman välillä on ollut rakentavaa, ns. jaettua vanhemmuutta. Kun luottamus vanhempien välillä puolin ja toisin on saavutettu, voidaan puhua jaetusta vanhemmuudesta.

yhteydenpitoamme lasten kanssa ei rajoitettu huostaanoton loppumisen jälkeen ja tämä helpotti myös epätietoisuutta (SV 4)

yhteys lapsiin on säilynyt kohdallani hyvin. Olen ollut heihin yhteydessä koko tämän ajan ja yhteydet ovat säilyneet. Lapset ovat käyneet luonani sovitusti ja käyvät edelleen. (SV 9)

Sijoittajakunnan tukea arvostetaan suuresti. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tekee päätöksen myös tuesta, jota lapsen kotiuduttua perheelle tarjotaan ja yksi tukimuoto perheelle voi olla tukiviikonloput sijaisvanhemman kodissa. Tällä tuki muodolla pyritään ennen kaikkea auttamaan kotiutumisen onnistumista antamalla vanhemmille hieman hengähdystaukoa silloin tällöin ja lasta niin, ettei lapsen tärkeäksi muodostuneet ihmissuhteet sijaisvanhempiin ja sijaissisaruksiin katkea kerralla ja kokonaan.

sijoittajakunnan puolelta tukea olen saanut siinä muodossa, että saan tavata lapsia ja yhteyttä ei katkaistu. Lapsetkin tapaavat toisiaan, kun vierailut tapahtuvat kodissani (SV 4)

saamme toimia hänen tukiperheensä ja tapaamme noin kolmen, neljän viikon välein toistaiseksi (SV 8)

”lähettäjä kunnan sosiaalityöntekijät kertoivat miten tukevat yhteydenpitoa jatkossa” (SV 2)

Valitettavasti joskus kuitenkin käy niin, ettei sijoittajakunta lähde tukemaan millään tavoin lapsen tapaamisia sijaisvanhempien ja sijaissisaruksien kanssa tai vanhempien jaksamista lapsen kotiuduttua. Näissä tilanteissa vanhempien sekä sijaisvanhemman luottamukselliseksi muodostuneet välit voivat nousta arvoon arvaamattomaan. Muutamien kirjoitelmien perustella vaikuttaa siltä, että lasten asioista vastaava sosiaalityöntekijä tekee suunnitelmat ja päätökset yksin kuulematta sen enempää biologisten vanhempien tai sijaisvanhempien toiveita yhteydenpidosta.

elätelimme toivoa ja vanhemmatkin olivat kiinnostuneita, että jonkinlaista yhteydenpitoa esim. tukiviikonloppuja olisivat saaneet lapsille tänne meille, mutta mitään heille ei myönnetty. Koko prosessi katkaistiin kerrasta poikki. ... Näihin päiviin on kuitenkin meillä yhteydet säilyneet: pari kolme kertaa vuodessa saan viestejä ja kerran, yleensä kesällä, käyvät yleensä täällä vierailulla minun luonani ... Lapset ovat kasvaneet ja vanhemmat kertovat avoimesti kuulumisistaan ja perheen vaikeitakin asioita. (SV 1)

Tarkoitus oli, että kävisi useammin, mutta lapsi on kerran kuukaudessa omassa kunnassa sijaisperheessä, jota asiaa kukaan meistä aikuisista ei ymmärrä, ei äiti emmekä me lapsikylässä. (SV 7)

Viranhaltijan vaihtuessa voi asioiden käsittelyyn tulla mukaan inhimillisempi ote. Lasten asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on suuri vastuu ja valta tehdä päätöksiä yksittäisen lapsen ja hänen perheensä elämässä ja sen vuoksi toivoisi, että päätökset tehdä ottaen huomioon inhimilliset seikat eikä päätöksiä tehtäessä olisi käytetty mielivaltaa. Lastensuojelussa tulisi ennen kaikkea pitää lapsen puoli ja tehdä päätökset niin, että lapsen paras toteutuu. Kaikki lasta koskevat päätökset on tehtävä siten että ykkösprioriteettina on lapsen etu (Räty 2015, 10). Niin ikään Suvianna Hakalehto siteeraa Ahti Saarenpäättä artikkelissaan Lapsen oikeudet ja lapsen etu lapsen oikeuksien sopimuksessa ja kirjoittaa näin: "On myös huomattava, että lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsen edun tulee olla ensisijainen ratkaisuperuste – pelkkä lapsen edun huomioon ottaminen ei ole riittävää."

Kuluneella viikolla kuulin, että kylämme sosiaalityöntekijä oli jutellut kunnan uuden sosiaalityöntekijän kanssa ja lapsi pääsee jatkossa neljä kertaa vuodessa käymään luonamme. Nyt kesällä hän osallistuu leirillemme ja tulee sen jälkeen kotiimme. (SV 7)

Mikäli sijoittajakunta ei lähde tukemaan yhteydenpitoa ja toisaalta yhteistyö ja jaettu vanhemmuus on jäänyt sijoituksen aikana saavuttamatta biologisten vanhempien kanssa, yhteydenpito on usein todella vaikeaa tai lähes mahdotonta. Näissä tilanteissa yhteydenpito sijaisvanhempaan ja sijaissisaruksiin jää yksin lapsen/ nuoren varaan. Yhteydenpito ei aivan pienten lasten kohdalla edes ole mahdollista, mikäli se jää lapsen itsensä varaan ja tällöin yhteys katkeaa kokonaan ja jää mietityttämään sijaisvanhempaa, mutta varmasti myös lasta itseään.

äidistä ei ole mitään meille kuulunut, mutta lapsi itse omatoimisesti soitteli meille: minulle ja myös kodin isommille lapsille. Välillä useasti viikossa, välillä harvaksen soi puhelin ja tyttö löpöttelee kuulumisiaan... osoitetaan ei ole antanut, eikä itse täällä poikennut...äiti ei halua pitää yhteyttä...tyttö myöntää ikävänkin vähän olevan (SV 1)

äiti oli erittäin vihamielinen ja kieltäytyi yhteistyöstä ja lapset oireilivat monimuotoisesti, mielenterveys ym. oirein. Mitään tietoa heidän lähtönsä jälkeen ei heistä ole meille kerrottu eikä korviimme tullut. Monesti sitä on miettinyt ja ajatellut niitäkin lapsia...mitä heille mahtaa kuulua (SV 9)

yhteys lapseen on tällä hetkellä kipeä. Häntä on ikävä, en vieläkään tiedä haluaako äiti yhteydenpitoa. Myös kodin muilla lapsilla on ääretön ikävä lasta. (SV 3)

Muissa Skandinavian maissa lapsen ja hänelle läheiseksi tulleen tapaamisoikeudesta säädetään laissa. Ruotsissa vanhemmuuslain 6 luvun 15 ja 15 a §:ssä säädetään lapsen oikeudesta tavata muuta läheistä henkilöä vanhemman ohella, Norjassa lapsilain 45 §:ssä säädetään muun kuin vanhemman tapaamisoikeudesta ja Tanskan lainsäädännössä muun kuin vanhemman tapaamisoikeudesta säädetään vanhempainvastuulain 20 §:ssä. Myös useissa muissa Euroopan maissa on lainsäädäntöä muiden kuin vanhempien tapaamisoikeudesta (mm. Ranska, Saksa, Italia). (OMML 2017, 19-21.) Miksi näin ei voisi olla myös Suomessa?

6.2. Sijaislapsen kotiutumistarinat sijaisvanhemman kertomana

Sijaisvanhempien kirjoitelmista nouse esille, että sijoitus on lähtökohtaisesti ollut pitkäaikaiseksi suunniteltu ja lapselle on etsitty pitkäaikaista sijoituspaikkaa. Tieto sijoituksen päättymisestä ja lapsen kotiutumisesta tuli täytenä yllätyksenä yhtä kotiutumisprosessia lukuun ottamatta. Vaikkakin sijoituksen päättymisen on tullut yllätyksenä, hyvällä yhteistyöllä ja ammattitaidolla hoidetusta sijoituksen päättymisestä on sijaisvanhemmalle jäänyt hyvä ja turvallinen olo. Mikäli sijoituksen päättymisprosessi on hoidettu ikään kuin selän takana eli sijaisvanhempaa ei ole otettu mukaan prosessiin, sijaisvanhemmalle on jäänyt prosessista paha mieli ja kova huoli lapsesta. Haluan tuoda nämä kaksi sijoituksenpurun ääripäätä esille ja siksi kokoankin sijaisvanhempien kirjoitelmista kaksi erilaista tyyppikertomusta.

6.2.1. Tyyppikertomus toimivasta, yhteistyössä tehdystä kotiutumisprosessista

Kaikki kirjoitelman laatineet sijaisvanhemmat aloittivat kirjoitelman muistellen sijoituksen alkua ja kertoivat minkä ikäisenä lapsi sijoitettiin heidän perheeseen. Sijoituksen alku on usein hyvin haastavaa aikaa sekä sijoitetulle lapselle että sijaisvanhemmalle ja erityisesti kiireellisten sijoituksen kohdalla tämä tosiasia tulee näkyväksi. Mitä pienempänä lapsi on tullut, sitä varmempaa on, että lapsi ei itse ymmärrä mitä on tapahtunut ja miksi hänet viedään pois omasta kodista omien vanhempien luota. Varsinkin kiireellisten sijoitusten kohdalla sijaisvanhemmalta kysytään ammattitaitoa ja kärsivällisyyttä lapsen luottamuksen voittamiseksi.

Lapsi muutti perheeseemme reilu kolmevuotiaana. Sijoitus oli kiireellinen ja tapahtui viikonlopun aikaan. Sosiaalityöntekijän soiton jälkeen meni noin viisi tuntia, kun tyttö ja häntä saattanut sosiaalityöntekijä olivat ovemme takana. Lapsi oli aluksi hyvin itkuinen, hän istui sohvan nurkassa kädet tiukasti polvitaiteiden välissä ja sieltä suu mutrussa tarkkaili jokaista liikettäni. Lapsi kyseli itkuisella äänellään vähän väliä äitiään ja niiskautti nenäänsä. Minun kävi kovasti sääli pientä ressukkaa, ajattelin antaa lapselle aikaa, menin vähän matkan päähän sohvalle istumaan. Vaivihkaa, sentti sentiltä lapsi tuli minua lähemmäksi ja lopulta aivan viereen tultuaan laittoi päänsä polvilleni edelleen aika ajoin kovasti itkuaan niiskuttaen. Silittelin hänen pientä kiharaista tukkaansa, lopulta lapsi nukahti pää sylissäni ja nukkui siinä aika ajoin unissaan itkien ja jotain

unen seasta äännellen. Tämä lapsi oli sulattanut sydämeni, nyt minun tulisi saavuttaa hänen luottamuksensa, että yhteinen elämä ja arki saadaan rullaamaan ja lapsella olisi hyvä olla luonamme.

Sijaisvanhemman on rakennettava suhdetta lapseen sekä hänen vanhempiinsa ja tukea lapsen suhdetta omiin vanhempiinsa ja muihin lapselle tärkeisiin läheisiin. Lapsi lukee häntä hoitavaa aikuista ja aistii hyvin herkästi sen, mitä sijaisvanhempi ajattelee hänen vanhemmistaan.

Aluksi yhteistyö lapsen äidin kanssa oli varsin haastavaa. Koin, että sijoittajakunnan sosiaalityöntekijä luotti minuun sekä työyhteisööni ja sain tukea työskentelyyni niin sijoittajalta, kun omalta tiimiltäni sekä koko yhteisöltä. Lapsen ja äidin väliset tapaamiset toteutuivat lapsikylässä ja pyrin antamaan heidän keskinäiselle yhteiselle ajalle tilaa, mutta hakeuduin myös tarkoituksellisesti keskusteluihin äidin kanssa. Lapsen äidin kanssa vaikeuksien kautta lopulta avautui hyvä yhteys, koin että hän luotti minuun.

Sijoituksen kestäessä äiti muutti asuinpaikkakuntaansa. Matkallisesti etäisyyttä lapsen ja äidin välille tuli enemmän kuin aluksi, mutta siitä huolimatta yhteys säilyi heidän ja meidän välillä tiiviinä. Paikkakunnan vaihdos teki äidille hyvää, hän pyyhki kirjaimellisesti jalkansa menneestä ja hän tuntui saavan elämästä aivan uudella tavalla kiinni.

Arjen eläminen yhdessä lasten kanssa ja haastavienkin tilanteiden jakaminen ja niiden yhdessä läpi eläminen saavat pikkuhiljaa lapsen ja sijaisvanhemman välille muodostumaan kiintymyssuhteen ja luottamuksen. Sijaisvanhemmat tietävät, että sijoitettu lapsi on vain lainaa, mutta siitä huolimatta lapsen kotiutumistoiveet, biologisten vanhempien toive saada asiansa sekä elämänsä kuntoon ja lapsi lopulta takaisin omaan kotiin herättävät huolen sijaisvanhemmassa. Huolen siitä, että onko kotona varmasti kaikki kunnossa, onko lapsen turvallista palata kotiin, voidaanko enää jatkossa tavata ja pitää yhteyttä lapsen kanssa ja tietenkin huolen myös siitä, miten oma sekä sijaissisarusten luopumistyö onnistuu ja mitä se tuo tullessaan.

Äiti kertoi jo ensimmäisen vuoden jälkeen, että hän tulee hakemaan lapsen kotiin palauttamista. Lähettäjäkunnan sosiaalityöntekijä vaati vanhemmuuden kartoitusta, terapiakäyntejä, elämäntilanteen vakiintumista, tukiverkoston olemassaoloa. Suunnitelma oli aktiivisesti olemassa n. 1,5- 2 vuotta, noin neljä kuukautta ennen kotiutumista sovittiin yhdessä palaverissa päivämäärät.

Vanhempien oma toive saada lapsi kotiin voi olla niin suuri, että he puhuvat lapselle kotiutumisesta, tullen samalla antaneeksi lapselle katteettomia lupauksia, sillä lapsella herää toive päästä omaan kotiin omien vanhempien luokse. Lapsi on lähtökohtaisesti aina lojaali omille vanhemmilleen ja lapsi ei voi ymmärtää, että kotiutumispuheet ovat vain haaveita ja hän ryhtyy odottamaan kotiin muuttoa. Vaikka lapsen huolto säilyy huostaanoton ja sijoituksen aikana hänen vanhemmillaan, sisältyy tähän tiettyjä rajoitteita. Kun lapsi tai nuori on otettu huostaan tai sijoitettu kiireellisesti, sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus huostaanoton tai kiireellisen sijoituksen tarkoituksen toteuttamiseksi päättää joistakin asioista. Päätösvalta sosiaalitoimelle siirtyy siis vain siltä osin, kuin se on sijaishuollon tarkoituksen toteuttamiseksi tarpeellista. (Lastensuojelulaki 45 §.) Sosiaalitoimi päättää mm. lapsen olinpaikasta ja näin ollen lapsen vanhemmat tulevat kotiutumisesta puhuessaan luvanneeksi lapselle asioita, joista he eivät voi itse päättää.

Sijaishuoltoa toteutettaessa on otettava lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleen yhdistämisestä (Lastensuojelulaki 4 §). Huoltajalla on oikeus toki halutessaan hakea huostaanoton lopettamista. On kuitenkin tärkeätä tarkistaa, että huoltaja on selvillä huostaanoton lopettamisen edellytyksistä, niin ettei lapsi altistuisi jatkuvaan epävarmuuteen ja katteettomiin toiveisiin. Useiden pettymysten jälkeen lapsi voi ryhtyä oirehtimaan monin eri tavoin ja tämä kysyy sijaisvanhemmalta vankan ammattitaidon ohella myös paljon voimia ja stressinsietokykyä. Sijaisvanhemman on tärkeää saada tukea ja ohjausta vaikeassa tilanteessa ja tähän voi tarjota tukea tukiohjelma- ja keskustelujen, vertaistuen ja työnohjauksen keinoin.

Lapsikylän sosiaalityöntekijän kanssa puhuimme asiasta, samoin lähettäjäkunnan sosiaalityöntekijä jakoi tietoa missä mennään. Sain henkilökohtaista työnohjausta ja tiimissä kävimme yhdessä asiaa läpi. Asiat olivat selvästi sovitut ja niistä pidettiin kiinni. Suhde lapsen äitiin auttoi paljon, saatoin luottaa häneen, puhuimme paljon ja pidimme samaa linjaa suhteessa lapseen. Tieto helpotti, ei tarvinnut miettiä missä mennään.

Työskentelyn ollessa avointa ja läpinäkyvää eli suunnitelma on kaikkien osapuolien tiedossa ja sen laatimisessa on kuultu kaikkia osapuolia, tuleva muutos ja tieto siitä on helpompi käsitellä. Eroprosessi lapsen kanssa pääsee käyntiin ja eron työstäminen voi olla myös suunnitelmallista. Lapsikyläkodissa eroproessi ei ole pelkästään kotiin omien vanhempien luo muuttavan lapsen ja sijaisvanhemman välinen, vaan siinä täytyy huomioida myös kodin toiset lapset, sijaissisarukset.

Saimme tehdä lapsen kanssa retken yhdessä kotiin, jättää jäähyväisiä pitkän aikaa, tehdä lähtemisestä meille kaikille helpompaa. Kotiin jääville ero oli raskas ja täynnä elämää, pitkä käsittely auttoi siinäkin. Lapsilla oli tieto, että tulemme tapaamaan. Äidin suhtautuminen meihin oli luontevaa ja lämmintä ja pohdimme yhdessä, miten voisi jatkossa yhteyttä pitää.

Olin iloinen tilanteesta, haikeus ja ikävä tietenkin läsnä, lapsesta oli tullut rakas. Kaikki kävi kuitenkin luontevasti, äidin ja minun välillä hyvä yhteys, lapsen kiintymyksen tulikin kääntyä äitiä kohti. Minut haluttiin kuitenkin pitää mukana lapsen elämässä. Uskon saaneeni kaiken mahdollisen avun ja tuen, syviä haavoja ei tämän lapsen kotiutuminen aiheuttanut. Lepo ja ilo olivat päällimmäisenä tunteena tämän lapsen kotiuduttua.

Yhteistyö biologisten ja sijaisvanhempien välillä ns. jaettu vanhemmuus kantaa läpi sijoituksen, mutta nousee hyvin merkittäväksi nimenomaan sijoitetun lapsen kotiuduttua. Kun jaettu vanhemmuus toimii, sijoituksen päättymisen ei ole välttämättä ehdoton ja lopullinen ero sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman välillä, vaan suhde ja yhteydenpito voi jatkua lapsen kotiuduttuakin.

Tämän lapsen kohdalla kotiutumisprosessi toimi erittäin hyvin, kaikkeen jäi aikaa, tuli kokemus, että minua ja meidän perhettä kuultiin. Annettiin aikaa tehdä irrottautumista, siitä puhuttiin ääneen ja lähettäjät kunnan sosiaalityöntekijät kertoivat miten tukevat yhteydenpitoa jatkossa. Äiti halusi myös, ettei lapsen sidettä meihin katkaista. Soittelimme ja kävimme heitä tapaamassa ja he kävivät monta kertaa vuodessa tapaamassa meitä. Tapaamiset mahdollistettiin ja lapsi kulki mukana puheissa, hänestä oltiin edelleen kiinnostuneita. Työnohjaus jatkui ja puhuimme asiasta tiimissämme. Sosiaalityöntekijän rooli oli merkittävä.

Sijoittajakunnasta tuleva tuki on tärkeää sijaisvanhemmille koko sijoituksen ajan. Kuten Koisti-Auer (2004, 47) mainitsee vanhemmuuden päätöksenteko ja oikeudellinen vastuu kuuluu sosiaalityöntekijälle ja on ensiarvoisen tärkeää, että sosiaalityöntekijä tekee yhteistyötä molempien, sekä biologisten että sijaisvanhempien kanssa ja kuulee heitä päätöstä valmistellessaan ja pitää heitä ajan tasalla prosessin etenemisen suhteen.

Sijoittavan kunnan sosiaalityöntekijästä on ollut suuri tuki myös sijoituksen loppuvaiheessa ja hän on kokeneet olleensa työkaveri meidän kanssamme ja kiitellyt siitä, että olemme yhteistyössä kasvattaneet lasta vähän aikaa eteenpäin. Sijoittajakunnasta tuleva tuki on tärkeää, koska sen vuoksi sijaisvanhemmille tulee tunne, että meidän työpanostamme todella arvostetaan.

Mikäli yhteistyö toimii sijoittajasosiaalityöntekijän ja sijaisvanhemman välillä ja sijaisvanhempi kokee saavansa oikea aikaista tukea ja ohjeistusta arjen haastavissa tilanteissa, sijaisvanhemmat ovat kiitollisia ja kokevat, että heidän kasvatustyötään arvostetaan. Sikäli kun lapsen biologiset vanhemmat saadaan tähän yhteistyöhön mukaan, sijoitettu lapsi voi hyvin ja tietää, että kaikki osapuolet ajattelevat hänen parastaan ja hänen etuaan, lapsen on hyvä ja turvallinen olo olipa hän sitten omien vanhempien luona tai sijaisperheessä.

Biologisten vanhempien luvalla siihen, että lapsi saa kasvaa perheessä, on myös apua sijoituksen loppuessa. Tavallaan silloin olemme luovuttaneet lapsen takaisin kotiin ja kasvattaneet häntä vain vaikeimman ajan yli. Nämä kokemukset ovat olleet hyviä kaikille osapuolille, kun on voitu toimia yhteisymmärryksessä ja kaikkien osapuolien mielipiteet huomioiden ja mahdolliset uhkakuvat ennakoiden.

6.2.2. Tyyppikertomus huolta ja epätietoisuutta herättävästä kotiutumisprosessista

Kirjoitelmista nousi esille myös kuvauksia kotiutumisprosesseista, jotka herättivät huolta ja epätietoisuutta sijaisvanhemmissa. Sijaisvanhemmat kuvailivat prosessin olleen salamyhkäinen jopa kaoottinen ja sijaisvanhempia ei kuultu missään vaiheessa koko prosessin kestäessä, vaan ilmoitus lapsen kotiutumisesta tuli kuin salama kirkkaalta taivaalta.

Lapsi muutti kotiimme kaksivuotiaana ja sai asua kanssamme kuusi vuotta. Emme löytäneet lapsen äidin kanssa koskaan yhteistä säveltä, mutta isovanhempien kanssa meille muodostui hyvä yhteistyösuhde. Asioita käsiteltiin meidän selän takana, emme yhtään tienneet missä mennään. Huhupuheita, aavistuksia, salamyhkäisyyttä lähettäjäkunnan sosiaalitoimen taholta. Lapsen ukki kertoi meille kuulumiset palaverista, josta oli poistettu meidän edustus. Lapsi kertoili muutaman ajan kuluttua, että minäpäks muutankin kotiin. Kun kysyimme asiasta lähettäjäkunnan sosiaalityöntekijältä, hän kielsi, että mitään olisi sovittu. Kunnan sosiaalityöntekijä oli kuin tuuliviiri ja teki omia päätöksiään keskustelematta meidän kanssamme asioista. Koko kotiutumisprosessi oli kaoottinen ja ainakaan minulle ei ole selkeää muistikuvaa missä vaiheessa meille olisi virallisesti ilmoitettu kotiutumisesta, sitä en ainakaan muista.

Sijaisvanhemmalle tieto lapsen kotiutumisesta saattoi tulla ainoastaan lapselta itseltään ja tämäkin tieto kiistettiin sijoittajakunnan taholta. Avoimen yhteistyön puuttuessa sijaisvanhempi kokee arvottomuutta ja huonommuuden tunteita ja tällöin esimerkiksi työnohjaus, oman työtiimin ja tausta organisaation tarjoama tuki voi kannatella läpi kipeän tilanteen.

Tiimissä pohdimme asiaa ja työstimme sitä lisää työnohjauksessa. Meillä ei ollut varmuutta mistään, pelkkiä kysymyksiä vailla vastauksia. Koimme asian erittäin loukkaavana ja epäluottamusta herättävänä, meidän työtä ei sitä vertaa ole arvostettu, että meidän kanssa olisi voinut asiasta keskustella ja ottaa mukaan suunnittelemaan lapsen kotiutumista. Sain tässä vaiheessa kaiken sen tuen mitä pystyttiin SOS-lapsikylän taholta antamaan. Se oli todella kuluttavaa, meillä oli pari palaveria syksyn mittaan ja niissä sovittiin jotakin, mutta koskaan sopimukset eivät pitäneet.

Yhteistyön sujuminen sekä sosiaalityöntekijän että biologisten vanhempien kanssa on tärkeää sijaisvanhempien jaksamisen kannalta. Sijaisvanhemmat tekevät työtään, johon he suhtautuvat ammatillisesta ja he toivovat olevansa sijoitetun lapsen asioissa arvostettuja ja tasavertaisia työntekijöitä sosiaalityöntekijöiden rinnalla. Sosiaalityöntekijä kohtelee sijaisvanhempia usein asiakkaana eikä yhteistyökumppaneina ja tällöin myös puuttuu yhteistyössä tehty suunnitelmallisuus työskentelystä.

Siirtopalaveri ei koskaan pidetty, ei sovittu tapaamisista saatikka puheluista mitään. Äiti ilmoitti minulle jossakin vaiheessa, että voimme yhdessä sopia kotiutumispäivän ja hän on saanut sosiaalityöntekijältä paperin, jossa on suunnitelma lapsen kotiutumisesta. Tuota paperia emme koskaan saaneet emme me sijaisvanhemmat eikä myöskään SOS-lapsikylä. Meiltä ei missään vaiheessa kysytty mitä mieltä olemme lapsen palauttamisesta kotiin, ei niin kuin aiemmissa kotiutumistilanteissa on toimittu ja mihin lakikin velvoittaa.

Sijoituksen alkuvaiheessa biologiset vanhemmat ovat lapsena parhaita asiantuntijoita, mutta mitä pidempään sijoitus on kestänyt ja lapsi on elänyt jokapäiväistä arkeaan sijaisperheessä, sitä todennäköisempää on, että sijaisvanhemmat ovat lapsen elämän parhaita asiantuntijoita ja näin ollen asianosaisia. Lastensuojelulain 42 § 2 momentin mukaan lapsen vanhemmalle, huoltajalle ja henkilölle, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi on tai on välittömästi ennen asian valmistelua ollut, on varattava tilaisuus tulla kuulluksi 1 momentissa mainituissa asioissa siten kuin hallintolain 34 §:n 1 momentissa säädetään eli asianosaiselle on ennen asian ratkaisemista varattava tilaisuus lausua mielipiteensä asiasta sekä antaa selityksensä sellaisista vaatimuksista ja selvityksistä, jotka saattavat vaikuttaa asian ratkaisuun.

Tilanne oli hyvin vaikea kodin toisille lapsillekin: mitä kertoa heille, milloin aloittaa erotyöskentely, toisilla lapsilla oli syvä kiintymys lapseen. Eron työstäminen oli äärimmäisen vaikeaa. Koin, että lapsen kotiutumisen jälkeen alkoi surutyö ja voimattomuus. Jouduin miettimään, jaksanko enää jatkaa työssäni. Minulla oli syvä epäonnistumisen tunne ja siitä vapautumiseen meni monta kuukautta. Ikävä ja huoli lapsesta on niin raastavaa, ettei siihen varmaankaan auta kuin ajan kuluminen ja asioiden eläväksi eläminen.

Selkeällä toiminnalla, osallisuudella ja avoimella vuorovaikutuksella edistetään sijaisvanhempien jaksamista. Sijaisvanhempi kokee, että hänet otetaan huomioon ja hänen ammattitaitoaan arvostetaan, kun hän saa osallistua päätöksentekoon. Vuoden 2012 alusta alkaen perhehoitajalla on täytynyt olla nimettyä vastuusosiaalityöntekijä, jokaista hoidettavaa lasta kohden. Vastuutyöntekijän tulee huolehtia tarvittavien tukimuotojen järjestymisestä perhehoitajalle ja perhehoitajalla on oltava mahdollisuus tavata vastuutyöntekijää. (L8.4.2011/317, 7§.)

Minulla oli hyvin ristiriitaiset tunnelmat, meistä oli tullut lapsen kanssa läheisiä ja hän tukeutui minuun ja halusi olla lähelläni. Kiintymyssuhde lapseen oli todella aito ja vahva, hän tuli vain 2-vuotiaana kotiimme ja asui kuitenkin kanssamme reilun kuusi vuotta. Lapsikylän puolelta sain tukea, asiasta puhuttiin, mietittiin tilannetta lapsen, kotiin jäävien lasten ja meidän vanhempien kannalta. Sitä vastoin sijoittajakunnan puolelta kiintymyssuhde ja sen syvyys sivuutettiin täysin, ihan kuin sitä ei olisi koskaan ollutkaan. Meiltä ei kysytty miltä tilanne näyttää lapsen kannalta ja kodin tilanteessa suhteessa muihin lapsiin. Minulla oli todella ahdistava olo tietämättömyyden pimennossa. Se oli henkisesti kyllä tosi rankkaa.

Lastensuojelulaki (47 § 3 mom.) velvoittaa huostaan oton lopettamista arvioitaessa huomioimaan sijaishuollon kestoajan, lapsen ja sijaishuoltoa antavan välillä vallitsevan kiintymyssuhteen laadun, lapsen ja hänen vanhempiensa välinen kanssakäymisen sekä lapsen mielipiteen. Lastensuojelulain tulkinnan mukaisesti kiintymyssuhdetta ei voi ohittaa huostaan oton purkuprosessissa. Mikäli näin kuitenkin tapahtuu, voidaan sanoa, että asiaa ei ole pohdittu perusteellisesta lapsen etua ajatellen.

Lapsen muuttaessa kotiinsa tunsin haikeutta ja pelkoa siitä, kuinka lapsi selviytyy. Ensimmäisen vuoden lapsi sai käydä luonamme kerran kuukaudessa tukiviikonlopussa, vaikka aluksi tuntui, että sijoittajakunnan sosiaalityöntekijän päätökset vaihtelivat päivittäin ja viikoittain. Vuoden jälkeen käynnit sitten loppuivat ja mahdollisuus yhteydenpitoon loppui kuin seinään. Olimme tehneet työmme, meitä ei enää tarvittu, meitä ei enää ollut. Edelleen mietin usein mitä lapsille mahtaa kuulua.

Lastensuojelulain 47 § mukaan lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on ratkaiseva rooli huostassa pidon lopettamisessa, vaikka hän ei teekään lopullista päätöstä lapsen kotiutumisesta. Kunnan sosiaalihuollon johtava viranhaltija tekee päätöksen lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee lain mukaan arvioida huostassa pidon jatkamisen edellytykset asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä, lapsen itsensä tai huoltajan hakiessa huostassa pidon lopettamista tai kun se muutoin osoittautuu tarpeelliseksi.

Laki velvoittaa sijoittajakuntaa järjestämään jälkihuoltoa (75 §) sijaishuollon päättymisen jälkeen, mikäli sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut lapseen yksin. Jälkihuollon sisällöstä (LSL76 §) laissa mainitaan seuraavaa: Jälkihuoltoa on järjestettävä lapsen tai nuoren tuen tarpeisiin perustuva asiakassuunnitelma huomioon ottaen tukemalla lasta tai nuorta sekä hänen vanhempiaan ja huoltajiaan sekä henkilöä, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi tai nuori on, siten kuin tämän lain avohuollon tukitoimia koskevassa 7 luvussa, perhehoitajien tukemista huollon siirron jälkeen koskevassa 46 §:n 2 momentissa, ihmissuhteita ja yhteydenpitoa koskevassa 54 §:ssä sekä tässä luvussa säädetään.

Laki velvoittaa huomiomaan kiintymyssuhteen laadun sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman välillä huostaan oton purkua harkittaessa, ihmissuhteiden ja yhteydenpidon tukemista sijoituksen ja kotiutumisen jälkeen sekä sijaisvanhemmankin tukemista huostaanoton päättymisen jälkeen. Moni kirjoitelman laatinut sijaisvanhempi toi kuitenkin esille, ettei kiintymyssuhdetta huomioitu lainkaan sijoittajakunnan taholta ja muutamissa tapauksissa yhteydenpitoa kotiutuneeseen lapseen ei millään tavoin tuettu sijoittajan toimesta. Sijaisvanhemmat kokivat saaneensa tukea ja ymmärrystä ainoastaan omalta tukiorganisaatiolta ja kertoivat hyödyntäneensä omaa sekä tiimin työnohjausta asian läpikäymiseen.

Oma työnohjaus oli tärkeää. Siellä sain vastaan ottaa ja löytää piilossa olevia tunteita, surua, pettymystä, iloakin lapsen tilanteesta. Ymmärrystä löytyi myös kylästä, omasta työyhteisöstäni, siellä pystyin puhumaan tunteistani. Koen, että tukea kiintymyssuhteen rakentamiseen on vaikea antaa, jos yhteistyökumppani ei arvosta sitä eikä halua siihen panostaa niin kuin tämän sijoittajakunnan kohdalla asia oli.

Yhteydenpidon turvaaminen on tärkeää kotiutuneelle lapselle itselleen mutta myös sijaissisaruksille sekä sijaisvanhemmalle. Se mikä on lapselle tärkeää ja merkityksellistä, ei välttämättä ole sitä aikuiselle ja päinvastoin. Hyvin usein käy niin, että lapset kiinnittävät huomiota eri asioihin kuin aikuiset.

Yhteys lapseen on tällä hetkellä kipeä. Kodin muillakin lapsilla on ääretön ikävä lasta. Yhteys on kuitenkin lapsen ja meidän välillämme syvä, lapsi kutsuu meitä äidiksi ja isäksi. Soittaessaan hän kysyy, koska tulette hakemaan minut kotiin, miksi ette tule hakemaan kotiin. Suhde on hyvin kiinteä ja aito, lapsi kertoo haluavansa olla meidän kanssamme.

6.3. Johtopäätökset

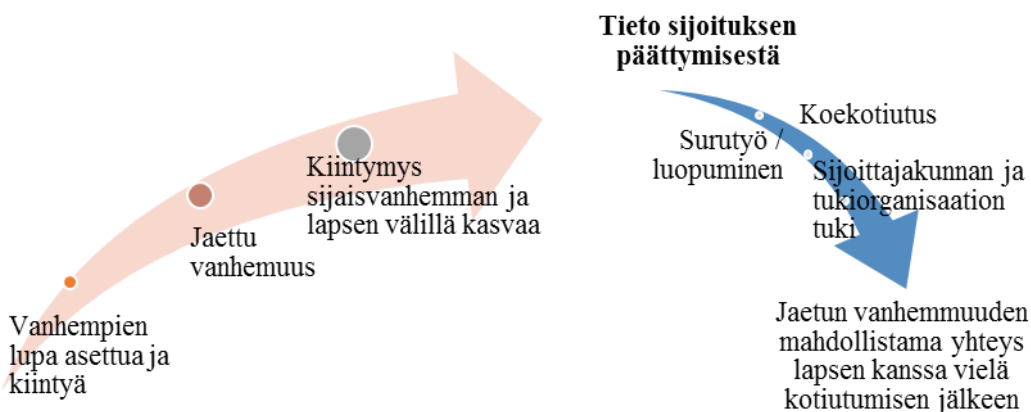
Tutkimukseni kontekstina toimii perhehoidon päätyminen sijaisvanhemman kokemana ja teoreettisena viitekehyksenä toimi kiintymyssuhdeteoria. Tutkimuksen tarkoitus oli tuottaa lisätietoa perhesijoituksen purkautumisen merkityksestä sijaisvanhemmalle, joka iloitsee lapsen kotiutumisesta, mutta joka toisaalta suree menetettyä perheenjäsentä. Tutkimukseni tavoitteena oli kuvailla sijaisvanhemman kokemuksia saamastaan tuesta sijaislapsen kotiuduttua, sekä samalla kartoittaa kehittämisehdotuksia tukeen liittyen. Valitsin laadullisen tutkimuksen, sillä mielestäni se on hyvä tapa tutkia ihmisten kokemuksia. Tutkimusmenetelmäksi valitsin narratiivisen lähestymistavan ja aineistoni koostui tarinamuotoisista sijaisvanhempien kirjoitelmista. Kirjoitelmia sain kymmeneltä sijaisvanhemmalta ja niissä kuvailtiin kaikkiaan 36 lapsen kotiutumisprosessia ja sijaisvanhemman omaa tunnetyöskentelyä prosessin kuluessa ja sen jälkeen.

Tutkimukseni aineisto on koottu SOS-lapsikylässä toimivilta sijaisvanhemmilta, lapsikylävanhemmilta ja sijaisvanhemmilta, jotka toimivat SOS-lapsikylän tuen piirissä. Sijoittajakunnassa voidaan ajatella, että sijaisvanhempi saa kaiken tarvitsemansa tuen omalta tukiorganisaatioltaan eli SOS-lapsikylästä. Saamani aineiston perusteella sijaisvanhemmat arvostavat kuitenkin myös sijoittajakunnan sosiaalityöntekijältä tulevaa tukea ja peräänkuuluttavat oman työnsä arvostusta myös sijoittajakunnasta päin. Olisi mielenkiintoista tutkia yksittäisten kuntien tai kaupunkien sijaisperheinä toimivien sijaisvanhempien kokemuksia sijoituksen purusta, lapsen kotiutumisesta ja saamastaan tuesta tähän prosessiin ja verrata niitä saamiini tuloksiin.

SOS-lapsikylässä työsuhteessa toimiville sijaisvanhemmille on yleensä sijoitettuna enemmän lapsia, kun yksittäisen kunnan sijaisperheelle. SOS-lapsikylässä yksin toimivalla lapsikylävanhemmalla voi

olla sijoitettuna neljä lasta, kun taas lapsikyläpariskunnalla voi olla sijoituksessa 5-7 lasta. SOS-lapsikylään voidaan sijoittaa usean lapsen sisarussarja tai erityistä tukea ja apua tarvitseva lapsi ja näin lapsiaines on erilaista ja vaativampaa kun yksittäisiin sijaisperheisiin sijoitetuissa lapsissa.

Antilan (2013) tulosten ja saamieni sijaisvanhempien kirjoitelmien perusteella voi vetää johtopäätöksen, että kiintymyssuhteen tiiviydellä on merkitystä myös sijaisvanhemman irrottautumisprosessin kulkuun ja tuentarpeen kannalta. Antila (2013, 94) tuo esille, että ne lapset, joille biologinen vanhempi oli antanut lapselle luvan asua sijaisperheessä ja kiintyä siellä oleviin aikuisiin, pystyivät luomaan korvaavat kiintymyssuhteet. Sen sijaan lapset, joille biologinen vanhempi ei antanut lupaa kiinnittyä sijaisperheeseen, eivät kyenneet luomaan korvaavaa kiintymyssuhdetta. Sijaisvanhempien kirjoitelmissa nousivat esille biologiset vanhemmat, jotka eivät ole antaneet lapselle lupaa kiinnittyä sijaisperheeseen, epärealistiset puheet lapsille heidän kotiutumisestaan ja miten paljon se tuo henkistä lisätaakkaa sijaisvanhemman työhön.

KUVIO 2. Kiintymyssuhteen kehitys sijoituksen aikana ja sijoituksen päättymisprosessin kehitys jaetun vanhemmuuden toimissa

Kuviolla 2. haluan kuvata kiintymyssuhteen syntymistä edesauttavia tekijöitä, jotka tulivat esille tutkimuksessani. Mitä nuorempa lapsi sijoitetaan, sitä todennäköisempää on, että hän kiintyy ja liittyy häntä hoitavaan aikuiseen esimerkiksi sijaisvanhempaansa. Kiintymyssuhteen syntymisellä ja syvenemisellä on hedelmällinen pohja, mikäli lapsen biologiset vanhemmat antavat lapselle luvan asettua ja kiintyä sijaisperheen ja lisäksi he kykenevät jaettuun vanhemmuuteen. Kiintymyssuhteen ollessa sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman välillä syvä, tieto lapsen tulevasta kotiutumisesta saattaa hetkellisesti lamaannuttaa sijaisvanhemman ja tuottaa huolta lapsen tulevaisuudesta varsinkin

tilanteessa jossa jaettu vanhemmuus ei toimi. Tuen tarve on tällöin hyvin suurta ja tukioorganisaation on tarjottava sitä sijaisvanhemmalle aktiivisesti. Toisaalta sijoituksen aikana saavutettu luottamus ja jaettu vanhemmuus auttavat sijaisvanhempaa luottamaan siihen, että lapsen on hyvä palata vanhempiensa hoitoon ja yhteys lapseen ei katkea sijoituksen päättymiseen, vaan yhteydenpito lapsen kanssa on mahdollista kotiutumisenkin jälkeen.

Pirskasen (2007,75) tutkimus tuo näkyväksi sen tosiasian, että jaettu vanhemmuus ei ole itsestään selvyys, vaan se vaatii paljon työtä. Kirjoitelmissa nousi esille se, että sijaisvanhemman henkinen työtaakka lisääntyy merkittävästi, ellei jaettu vanhemmuus toimi biologisten vanhempien kanssa. Vanhempien herättämät epärealistiset toiveet kotiutumisesta herättävät lapsessa kysymyksiä pettymystä ja vihan tunteita, jotka sijaisvanhempi turvallisena aikuisena ottaa vastaan, sanoittaa niitä lapselle ja toimii ikään kuin puskurina jota voi mielestäni verrata Wilfred Bionin (1964) containing-käsitteeseen (sisällyttäminen).

Pirskanen (2007, 76) toteaa, että varsinkin sijoituksen alkuvaiheessa sijaisvanhemmat kuvaavat tuen tarvetta suureksi ja tuen saaminen edellyttää sijaisvanhempien omaa aktiivisuutta. Pirskanen peräänkuuluttaa myös oikea-aikaisen tuen tarjoamista. Sijaisvanhempien kirjoitelmien mukaan tukea tarvitaan koko sijoituksen ajan ja SOS-lapsikylässä, omalla taustaorganisaatiolla, sitä on tarjolla. Tutkimustulosten perusteella voisin sanoa, että sijoituksen päättymisvaiheeseen tulisi aktiivisesti tarjota tukea sijaisvanhemmalle, koska sijoituksen päättymisen voi lamaannuttaa sijaisvanhemman ja on vaarana, että hän jää täysin yksin tunteidensa kanssa.

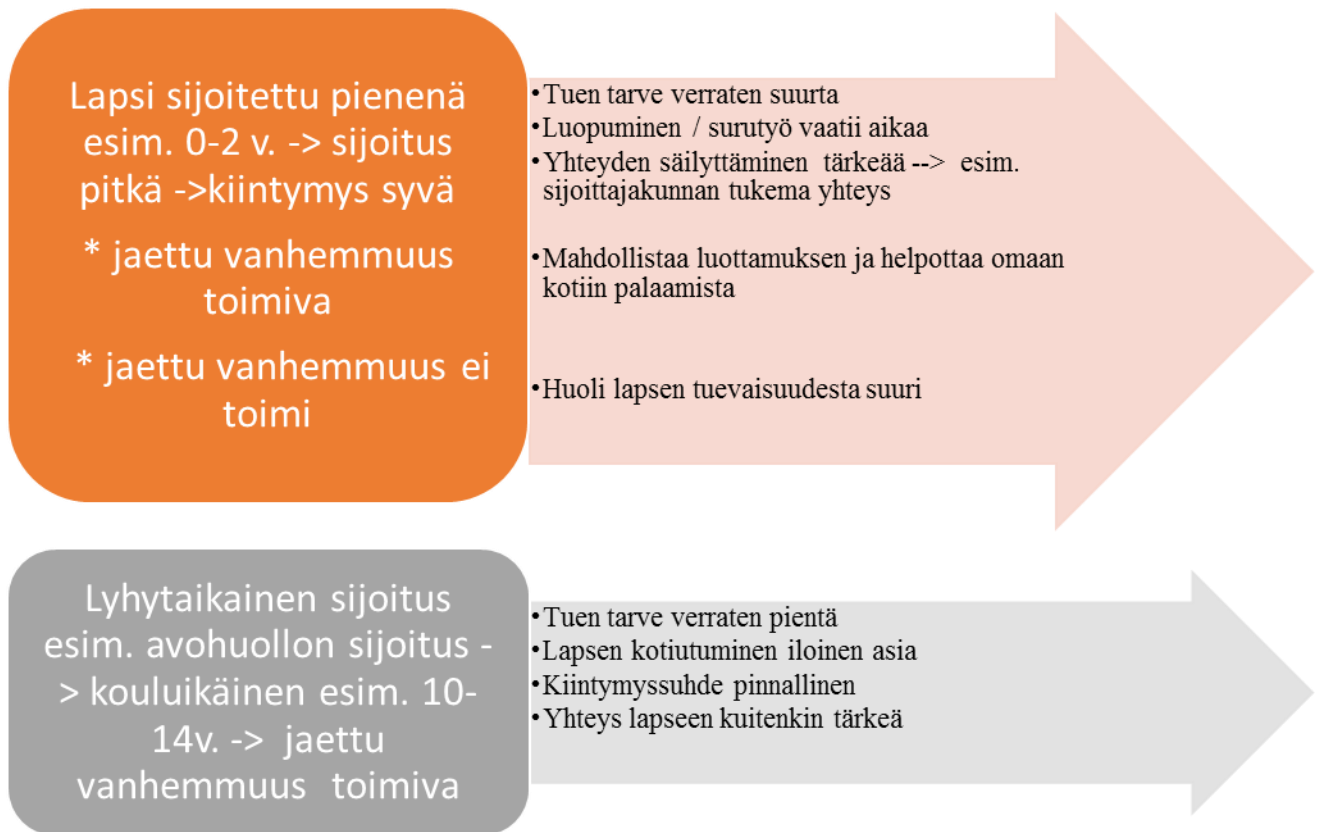
Aho-Kaipion (2012) tutkimuksessa vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö nosti keskusteluun perheen jälleen yhdistämisen ja kiintymyssuhteen. Sijaisvanhempien kirjoitelmissa tuotiin esille sijoitusten lyhytkestoisuutta ja sen vaikutus kiintymyssuhdetyöskentelyyn, mutta sijaisvanhemmat pitivät kuitenkin kiintymyssuhteen merkitystä hyvin tärkeänä ja työskentelyn arvoisena asiana lapsen kannalta. Jokaisella lapsella on oikeus tuntea itsensä tärkeäksi ja rakastetuksi, merkitykselliseksi ihmiseksi, taustastaan huolimatta.

Goldstein ym. (1973) nostavat esille sijoituksen keston vaikutuksen sijaislapsen kanssa työskentelyyn ja toteavat, mikäli sijoitus on tarkoitettu lyhytkestoiseksi, yhteydet biologisiin vanhempiin täytyy säilyttää tiiviinä. Pitkäkestoisten sijoituksen kohdalla taas tulee kaikin keinoin tukea lapsen suhdetta sijaisvanhempiin. (Goldstein, Freud & Solnit 1973, 31-39.) Nykyisin sijoitusten keston arvioiminen on mahdotonta. Vaikka sijoitushetkellä sijoittajakunta arvioi sijoituksen olevan pitkäkestoinen, on meillä kokemus, että sijoitus päättyy parin vuoden kuluessa sen alkamisesta. Tämä kieli hyvästä

työskentelystä ja jaetun vanhemmuuden toteutumisesta, joka on sijoitetun lapsen kannalta paras mahdollinen asia.

Antilan (2013, 95) haastattelemat sijaisvanhemmat toivat esille sen, että sijoituksen päättymisvaiheessa tapaamiset biologisten vanhempien kanssa tihenevät ja tapaamisajat pitenevät. Sijaisvanhemmat tuovat esille, että sijoituksen päättyminen ei tule yllätyksenä, vaan työskentelyaikaa on noin puolisen vuotta, mikäli prosessi etenee suunnitellusti. Tähän sijoituksen päättymisvaiheeseen ja sijoituksen päättymisen jälkeiseen aikaan sijaisvanhemmat toivovat SOS-lapsikyläyhdistykseltä koulutuksellista tukea koko lapsikyläkodin työtiimille sekä sijaisvanhemmalle omaa henkilökohtaista keskustelutukea, mahdollisuutta palata asioihin, pohtia ja reflektoida omaa työskentelyä jonkun ulkopuolisen kanssa. Antilan (2013) tutkimuksen merkittävin tulos oli, ettei kiintymyssuhteille anneta juurikaan painoarvoa huostaanoton purkautumisessa vaan pääpaino näyttäisi olevan siinä onko huostaan ottoon johtaneet syyt edelleen voimassa olevia. Tutkimukseeni osallistuneiden sijaisvanhempien kokemus tukee myös tätä Antilan saamaa tulosta.

Sijoituksen aikana ja erityisesti sijoituksen päättymisvaiheessa toivotaan jaetun vanhemmuuden toimivan. Yhteistyön toimiessa lapsen on helpompi asettua sijaishuoltopaikkaan, kun biologiset vanhemmat antavat lapselle luvan kiintyä ja luottaa sijaisvanhempaan. Sijaisvanhemman kannalta myös lapsen kotiutumisuuinen ja sijoituksen loppuminen on helpompi käsitellä, kun hän voi luottavaisin mielin lähettää lapsen kotiin ja luottaa siihen, ettei yhteys katkea kotiutumisen jälkeen. Bardy on todennut tilanteen olevan ihanteellinen lapsen kannalta, mikäli biologiset vanhemmat pystyvät sijaisvanhemman rinnalla jaettuun vanhemmuuteen (Bardy 1989, 13-15, 37-40). Saamani aineiston perusteella voin todeta, että sijaisvanhemman työskentely edellytykset ovat hyvät, mikäli biologiset vanhemmat pystyvät hänen rinnallaan jaettuun vanhemmuuteen.

KUVIO 3. Sijoituksen keston ja jaetun vanhemmuuden merkitys sijaisvanhemman tuen tarpeeseen.

Kuviossa 3. kuvaan tutkimuksessani esille tulleita sijoituksen keston ja lapsen sijoitushetkisen iän merkitystä kiintymyssuhteen syntyyn ja sen syvyyteen. Kuviossa on kuvattu pitkäkestoista sijoitusta, jossa sijaislapsi on sijoitushetkellä ollut vauva tai taaperoikäinen ja vastaavasti lyhytkestoista sijoitusta, jossa sijoitettu lapsi on ollut jo kouluikäinen. Toimiva jaettu vanhemmuus tuo mukana lapselle luvan asettua sijaisperheeseen ja kiintyä sijaisvanhempiin. Sijoituksen kestäessä saavutetaan pikkuhiljaa sijaisvanhemman ja biologisten vanhempien välillä luottamus, joka kantaa myös huostaanoton purkutilanteessa, sijaisvanhempi voi luottavaisin mielin luovuttaa lapsen kuntoutuneille vanhemmille. Joskus kuitenkin luottamusta ja jaettua vanhemmuutta ei syystä tai toisesta löydy ja se aiheuttaa sijaisvanhemmassa huolta sijoitusprosessin päättyessä. Lyhytkestoiset sijoitukset kuten esimerkiksi avohuollon sijoitukset ovat avohuollon tukitoimia ja ne tehdään yleensä yhteistyössä jopa perheen omasta toiveesta. Avohuollon tukitoimin sijoitetun lapsen/nuoren vanhempien kanssa yhteistyön laatu on erilaista kuin huostaanoton kautta sijoitukseen tulleiden lasten vanhempien kanssa. Kuvioista ilmenee pitkän sijoituksen aikana syntyneen kiintymyssuhteen syvyyden vaikutus sekä miten jaetun vanhemmuuden toimiminen tai toimimattomuus vaikuttaa tuen tarpeeseen ja huolen määrään sijoituksen päättyessä. Lyhytkestoisen sijoituksen kohdalla näky yhteistyö ja jaettu

ilo lapsen kotiutumisesta, kuitenkin yhteydenpidon mahdollisuus lapseen sijoituksen päätyttyä on sijaisvanhemmille tärkeä asia.

Usein kuulee sanottavan, että vanhempien parisuhde on lapsen koti, sijoitetun lapsen kohdalla voisi sanoa, että vanhempien, biologisten ja sijaisvanhempien, välinen yhteistyö ja keskinäinen kunnioitus antavat lapselle mahdollisuuden asettua sijaiskotiin ja tämän myötä antaa paremmat edellytykset lapsen tasapainoisen kehityksen. Sijaislapsen asemaa voi tietyllä tavalla verrata uusperheessä elävän lapsen / nuoren asemaan. Uusperheessä tosin toinen aikuinen on lapsen/ nuoren biologinen vanhempi ja toinen sosiaalinen vanhempi. Uusperheen lapsi vierailee välillä toisen biologisen vanhempansa, etävanhempansa, luona ja jos lapsen vanhempien välit eivät ole kunnossa ja esimerkiksi esiintyy toisesta vanhemmasta pahan puhumista lapsen kuullen, lapsen ei ole hyvä olla tai hän saattaa jopa kieltäytyä menemästä toisen vanhemman luokse.

Saamieni tulosten mukaan sijaisvanhemmat kokivat yhteistyön ja jaetun vanhemmuuden sekä lapsen vanhempien, että sosiaalityöntekijöiden kanssa olevan hyvin tärkeää. Jos yhteistyö vanhempien kanssa toimi hyvin, myös sijoituksen päättymisen ja tieto lapsen kotiin paluusta oli helpompi ottaa vastaan ja yhteys lapsen kanssa kotiutumisesta huolimatta saattoi jatkua tällöin vanhempien tukemana. Avoin yhteistyö sijoittajakunnan sosiaalityöntekijän kanssa taas koettiin tärkeäksi koko sijoituksen ajan ja näin sijaisvanhemmalla on mahdollisuus osallistua suunnitelmien tekoon ja olla mukana huostaanoton purkuprosessissa alusta asti yhtenä asianosaisena.

Sijaisvanhemmat tietävät, että sijoitettu lapsi on heillä lainassa ja sen vuoksi jo PRIDE-koulutusvaiheessa moni sijaisvanhempi miettiikin uskaltaako vieraaseen lapseen kiintyä, kun jonain päivänä hänestä joutuu luopumaan. Kiintymys sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman välillä perustuu yhteisen arjen elämiseen, hoivaamiseen, huolenpitoon, yhteisiin kokemuksiin ja yhdessä kohdattuihin ja läpi elettyihin arjenhaasteisiin (Hänninen 2016, 101). Yleensä ns. ”kosiskeluvaihe” menee ohi 3-6 kuukaudessa, joidenkin kohdalla siihen voi mennä jopa vuosi. Kun turvallisuuden tunne ja kiintymisen ovat alkaneet muotoutua, on testausvaiheen aika. Testausvaiheessa lapsi oireilee ja testaa näin sijaisvanhempien turvallisuutta ja sitoutumista häneen. Testausvaiheen läpi eläminen lähentää sijoitettua lasta ja sijaisvanhempaa toisiinsa, se kysyy voimia arjessa, mutta palkitsee ja rakentaa luottamusta ja kiintymystä heidän välille.

Klap (2005) tuo esille, että sijaisvanhemman on kyettävä luopumaan tehtävästään, mikäli biologiset vanhemmat ovat voimaantuneet ja kykenevät itse jo vanhemmuuteen. Usein sijaisvanhemmat kokevat sijoituksen purun hyvin vaikeana asiana ja epäilyksiä siitä, ettei biologiset vanhemmat ole

saaneet asioitaan kuntoon, nostaa herkästi huolta. Toisaalta sijaisvanhempien huolen ymmärtää, koska sijaisvanhempi tulee hyvinkin erilaista taustasta kuin sijoitettu lapsi.

Sijaisvanhempi käy PRIDE-koulutuksen ja joutuu monella tapaa suurennuslasin alle ennen kuin hän voi toimia sijaisvanhempana. Sijaisvanhemmaksi aikovan taustalla ei saa olla päihteiden käyttöä, mielenterveysongelmaa eikä väkivaltaa, jotka ovat olleet jo usean vuoden ajan jo suurimmat yksittäiset huostaanottoon ja sijoitukseen johtavat tekijät. Tosin huostaanoton taustalla on harvoin yhtä yksittäistä syytä, usein taustalla on ongelmien keräytyminen. Suurimmat yksittäiset huostaanottojen taustalla olevat syyt ovat kuitenkin vanhempien päihteidenkäyttö, väkivaltaisuus ja mielenterveysongelmat. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen raportin 03/2016 mukaan lapsen vanhempien ongelmallisesta käyttäytymisestä korostui eniten vanhemman mielenterveysongelmat. Joka kolmannen lapsen (33 %) sijoitustilanteessa vanhempien mielenterveysongelmat olivat merkittävä tekijä. Joka neljännen (26 %) lapsen kohdalla alkoholinkäytön arvioitiin vaikuttavan lapsen huostaanoton taustalla. Lähes 14 prosentilla huostaan otetuista lapsista huostaanoton taustalla oli pahoinpitelyä tai sen epäilyä. (Heino ym. 2016, 69)

7. POHDINTAA

7.1. Tarinoista poimittua

Terapeutti, kouluttaja ja teologi Tommy Hellsten totesi, toimittaja Tiina Ellilän tekemässä jutussa aamulehdessä 29.8.2017, että ihminen alkaa ymmärtää vasta sitten omaa tarinaansa, kun joku toinen kuulee sen ja tarina tulee jaetuksi. Ajattelen, että Hellsten tuli siinä hienosti kiteyttäneeksi narratiivisen tutkimuksen idean ja tavoitteen, jokaisen meidän tarina vaatii tulla jaetuksi, että se muuttuu todelliseksi ja ymmärrettäväksi. Jokaisella meillä on nähdyksi, kuulluksi ja kohdatuksi tulemisen tarve. Toivon, että oma tutkimukseni on auttanut sekä sijaisvanhempia itseään, että muita lukijoita ymmärtämään sijoituksen purun ja lapsen kotiutumisen aiheuttamien tunteiden kirjoa ja työskentelyä siitä eteenpäin sekä miten tukiorganisaationa voisimme olla tätä helpottamassa, jakamassa ja tarjoamassa tukea.

Huostaanoton purku ja sijoituksen päättyminen tulisi olla hyvin huolella suunniteltu ja prosessin aikana tulisi kuulla kaikkia asianosaisia. Jokaisen asianosaisen tulisi saada mahdollisuus käsitellä asiaa ja saada tarvitsemansa tukea. Näin ei kuitenkaan valitettavasti aina tapahdu, vaikka näin on Suomeen laissa säädetty. Kuten jo johdannossa mainitsin, lapsen kotiuduttua lapsella ja hänen perheellään on oikeus saada jälkihuollon palveluita viiden vuoden ajan (LSL 75§) ja perheellä

laaditaan jälkihuoltosuunnitelma, johon kirjataan jälkihuollon tarkoitus ja tavoitteet sekä lisäksi erityisen tuen tarve ja avun järjestäminen lapsen vanhemmille tai huoltajille. Sijaisvanhempi jää kuitenkin valitettavan usein liian yksin surunsa ja menetyksensä kanssa sijoituksen päättyessä, vaikka laissa (LSL 76 §) mainitaan, että jälkihuoltoa on järjestettävä myös henkilölle, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi tai nuori on, siten kuin tämän lain avohuollon tukitoimia koskevassa 7 luvussa, perhehoitajien tukemista huollon siirron jälkeen koskevassa 46 §:n 2 momentissa, ihmissuhteita ja yhteydenpitoa koskevassa 54 §:ssä sekä tässä luvussa säädetään.

Araneva (2016, 380) tuo myös esille sen, että jälkihuollon sisältöön kuuluu toimielimen velvollisuus järjestää tukea lapselle tai nuorelle sekä hänen vanhemmille, mutta yhtä lailla myös tukea perhehoitajia mahdollisen huollon siirron jälkeen. Jälkihuoltoa toteutetaan LSL 7 luvussa säädettyjen avohuollon tukitoimenpiteitä käyttäen. Jälkihuollon piiriin kuuluu myös lapsen tai nuoren tärkeiden, jatkuvien ja turvallisten ihmissuhteiden säilymisen turvaaminen esimerkiksi siten, että lapsen tai nuoren yhteydenpitoa entistiin perhehoitajiin tuetaan lapsen tai nuoren kotiutumisen jälkeen. (Araneva 2016, 380.)

Miksi näin ei sitten tapahdu? Ehkä syynä voi olla se, että sijoittajakunnan sosiaalityöntekijä vaihtuvat valitettavan usein ja uusi työntekijä ei voi millään olla sijoituksen kaikista käännteistä tietoinen pelkän kirjallisen dokumentin pohjalta. Joskus sosiaalityöntekijän vaihtuminen on tuonut tosin inhimillisemmän otteen asioiden hoitoon ja sijaisvanhempi on kokenut työntekijän vaihdoksen jälkeen itsensä olevan enemmän työntekijän positiossa, kun asiakkaan positiossa.

SOS-lapsikylässä sijoitettujen lasten määrä lapsikylävanhemmilla on suurempi kuin yksittäisellä sijaisperheellä. Tämä tosiasia herätteli minut pohtimaan jääkö nimenomaan SOS-lapsikylän sijaisvanhemmalle aikaa ja tilaa omalle surulle ja sen työstämiselle, omalle henkiselletyöskentelylle? Sijaisvanhemman täytyy pyörittää perheen normaalia arkea, hoitaa ja tukea sijaisperheessä asuvia lapsia, vaikka perheestä olisi yksi sijaislapsi muuttanut omaan kotiin, omien biologisten vanhempien luokse. Sijaisvanhemman oma ikävä ja suru täytyy työntää syrjään ja olla toisten lasten käytettävissä ja tukea heitä surussa, kun he ovat menettäneet rakkaaksi tulleen sijaissisaruksen. Vuosien työkokemuksella voi sanoa, että yhden lapsen kotiutuminen tarkoittaa sijaisperheessä kysymysten tulvaa toisilta lapsilta: miksi hän muutti pois, tuleeko hän käymään, näenkö häntä enää ikinä, miksi hänen piti muuttaa pois, pitääkö minunkin muuttaa täältä pois, eikö tämä olekaan meidän koti, miksi minä en saa muuttaa äidin ja isän luokse jne. Toisen lapsen muutto voi aiheuttaa vahvaakin oirehdintaa toisessa sijoitetussa lapsessa, hän voi esimerkiksi ryhtyä kastelemaan, saada yöllisiä itkukohtauksia, saada raivokohtauksia ja käyttäytyä toisia sijaislapsia tai sijaisvanhempaa kohtaa

aggressiivisesti. Kaiken tämän keskellä sijaisvanhemman täytyy pitää itsensä koossa ja tehdä ammatillista työtä.

Edellä mainituista syistä johtuen näkisin, että sijaisvanhemman tulisi saada olla tietoinen sijoituksen purusta mahdollisimman varhain, niin varhain, ettei lapsi itse tietäisi vielä tulevasta muutoksesta mitään. Mikäli näin tapahtuisi ja kotiutumisosetti olisi suunnitelmallinen, sijaisvanhempisi voisi työstää jo asiaa aiemmin itsensä kanssa ja näin sijaisvanhempisi voisi lähteä käsittelemään asiaa niin kotiutuvan lapsen, kun toisten sijaissisarusten kanssa henkisesti vahvempina.

Huostassa pidon lakkaaminen ja lapsen palaaminen kotiin merkitsee uutta suurta muutosta lapsen elämässä. Mitä useampia muutostilanteita lapsi kohtaa, sitä huonommin hän yleensä pystyy selviytymään niistä. Huostassa pidon lopettamisesta on siitä syystä valmisteltava vähintään yhtä huolellisesti kuin huostaanottoa. Aikuisen voi olla vaikea nähdä lapselle merkityksellisiä asioita, varsinkin sellaisen aikuisen joka ei ole joka päivä mukana lapsen elämässä. Tämän vuoksi sosiaalityöntekijän voi olla vaikea arvioida mikä on lapsen etu ja paras huostaanoton purku tilanteessa. Mielestäni sijaisvanhemman asiantuntijuutta suhteessa lapseen pitäisi huostaanoton purkutilanteessa hyödyntää nykyistä enemmän.

Sijaisvanhemmuus on työtä, jossa kiitosta työstään saa harvoin tai jos sitä saa, se tulee viiveellä vasta useiden vuosien päästä. Lastensuojelussa työ on yleensäkin haastava, lastensuojelun lapset ja nuoret voivat olla erittäin haastavia. Alan haastavuus ja positiivisen palautteen vähyys edellyttävät sijaisvanhemmilta vahvaa persoonallisuutta sekä henkistä sietokykyä stressaavissa tilanteissa. Sijaisvanhemman on selvittävä haastavien asiakastilanteiden kanssa esimerkiksi sijoituksen purkuprosessin aikana sekä samalla tarjottava hoivaa ja huolenpitoa sitä tarvitseville, toisille perheeseen sijoitetuille, lapsille ja nuorille. Sijaisvanhemmillä on vahva halu vaikuttaa asioihin ja muuttaa lasten ja nuorten elämää positiiviseen suuntaan. Tämä on varmasti yksi tekijä mikä saa jatkamaan sijaisvanhemmuutta henkisesti vaikeista tilanteista huolimatta.

Lapsen palauttaminen syntymäkotiin on tehtävä suunnitellusti ja lapsi voidaan palauttaa väliaikaisesti kotiin sijoituksen purkua harkittaessa. ”Koekotiutus” tehdään yhdessä sijoittajakunnan, sijaishuoltopaikan ja biologisen perheen kanssa. Koekotiutuksen aikana sosiaaliviranomaiset arvioivat lapsen ja kodin tilannetta. Päätös huostaanoton purkamisesta tulee tehdä kuuden kuukauden kuluessa, jos tilanne perheessä on parantunut lapselle sopivaksi (Saastamoinen 2010, 13). Olisi mielenkiintoista tutkia jatkossa, kuinka moni koekotiutus johtaa huostaanoton purkuun ja kuinka moni koekotiutus epäonnistuu ja lapsen sijoitus ja huostassa pito jatkuu? Mitä merkitystä lapsen

kiintymyssuhteen kehitykselle on epäonnistuneesta koekotiutuksesta varsinkin tilanteessa, jossa sijoitus ei voi jatkua samassa sijaishuoltopaikassa, jossa lapsi oli ennen koekotiutusta?

Voisiko tuen järjestäminen sijaisvanhemmille olla myös velvoite, joka olisi kirjattu lakiin? Lastensuojelulaki velvoittaa sijoittajakunnan sosiaalityöntekijää järjestämään tukea biologisille vanhemmille huostaanoton yhteydessä. Vanhemmille tehdään, mikäli niiden laatimista ei pidetä tarpeettomina, omat asiakassuunnitelmat, joihin merkitään myös vanhemmuuden tukemiseen tarkoitetut toimenpiteet. (LSL, 30 §.) Huostaanoton purkaututtua, sijoituksen päätyttyä ja lapsen muutettua takaisin kotiin biologisten vanhempien luokse mielestäni olisi syytä tehdä sijaisvanhemmalla oma ns. jälkihuoltosuunnitelma. Suunnitelma voisi pitää sisällään konkreettisia asioita, millä keinoin ja miten sijaisvanhempaa voidaan tukea ja auttaa irtautumaan rakkaaksi tulleesta sijaislapsesta. Sijaislapsesta, jonka kanssa on jaettu haastavaa arkea, jota on kasvatettu, tuettu vaikeuksien ja pettymysten yli sekä johon on muodostunut kiintymyssuhde, joka on molemminpuolista. Tästä suunnitelmasta tulisi varmasti hyötymään myös lapsi, joka muuttaa omien vanhempiensa luokse ja voisi kuitenkin olla turvallisella mielellä siitä, ettei suhde sijaisvanhempaan katkea yhtäkkiä ja kokonaan.

Mitä sitten voisi olla sijaisvanhemman jälkihuolto SOS-lapsikylässä? Sijoituksen päättymisvaihe, siitä hetkestä, kun kotiutumista ryhdytään puhumaan siihen saakka, kunnes lapsi muuttaa biologisten vanhempiensa luokse ns. koekotiutukseen, kestää arviolta noin puoli vuotta ja tähän vaiheeseen täytyisi pystyä tarjoamaan sijaisvanhemmille tukea. SOS-lapsikylä säätiö tulisi jatkossa panostaa sijaisvanhemman ja koko kodintiimin tukemiseen sijoituksen loppusuoralla ja sen päätyttyä tarjoamalla mm. koulutuksellista tukea, työhöjasta ja vertaistukea. SOS-lapsikyläsäätiö voisi huomioida tulevaisuudessa aiempaa paremmin sijaisvanhempaa, jonka kodista lapsi tai lapsia kotiutuu. Tämä voisi tapahtua esimerkiksi antamalla sijaisvanhemmalla joko muutaman ylimääräisen vapaapäivän tai tarjota lapsikyläkotiin ylimääräistä apua esimerkiksi ohjaajan työtunteja tai lapsikylävanhemman sijaisen mahdollistamia ns. apupäiviä, jolloin kodissa on ympärivuorokautisesti yksi ylimääräinen aikuinen vastaamassa lasten ja nuorten hoidosta ja kasvatuksesta sekä arjen mukana tuomista haasteista. Työterveyshuolto on toki sijaisvanhempien käytettävissä sekä heille mahdollistetaan ylimääräistä henkilökohtaista työhöjasta. Toisten sijaisvanhempien tarjoamaa vertaistukea on myös tarjolla kyläyhteisössä ja keskusteluapu löytyy niin kylästä sekä säätiön keskustoimistolta, jossa työskentelee mm. psykologi sekä Theraplay-terapeutti.

Muissa Skandinavian maissa säädetään laissa lapsen ja muiden lapselle läheisten henkilöiden tapaamisesta. Oikeusministeriön asettaman työryhmän valmisteleva ehdotus lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain (361/1983) uudistamiseksi pitää sisällään ehdotuksen siitä, että

lapselle erityisen läheisellä henkilöllä voitaisiin sopia tapaamisoikeus lapsen kanssa sosiaalilautakunnan vahvistamalla sopimuksella tai siitä voitaisiin määrätä tuomioistumien päätöksellä. Tämän ehdotuksen mukaisesti erityisen läheisellä henkilöllä tarkoitettaisiin sellaista henkilöä, jonka kanssa lapsella on erityisen läheinen, lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen verrattava vakiintunut suhde. Lapselle tällainen suhde on voinut muodostua esimerkiksi samassa taloudessa asuneeseen isovanhempaan tai sijaisvanhempaan taikka vanhemman entiseen puolisoon. Tapaamisoikeuden vahvistamista tulee aina arvioida lapsen edun näkökulmasta. (OMML 47/2017, 32.) Mikäli siis työryhmän ehdotus menee läpi, tulevaisuudessa sijaisvanhemman ja kotiutuneen lapsen tapaamisista voidaan tehdä juridisesti pätevä sopimus tai siitä voidaan määrätä tuomioistuimen päätöksellä.

7.2. Mä annan sut pois

Laura Närhen vuonna 2007 kirjoittama ja Lauran Suuri sydän- albumilla vuonna 2010 julkaistu ”Mä annan sut pois” kappale kertoo erosta. Laura itse kertoo, ettei sanoitus ole omakohtainen vaan hän on kerännyt siihen ystävien ja tuttavien kokemuksia eroista, mutta toteaa että jokaisella aikuisellahan on jonkinlaisia erokokemuksia. Mielestäni kappaleen sanat antavat hyvin kuvaa siitä mitä liikkuu sekä sijaisvanhemman että sijoitetun lapsen mielessä sen jälkeen, kun on tullut tieto sijoituksen purkamisprosessista ja lähdetään työskentelemään kohti koekotiutusta, on luovuttava toinen toisestaan.

Mä annan sut pois
Laura Närhi

Sammuu
Talossamme lamput sammuu
Autioituneita huoneet
Ovat yksi kerrallaan
Sängyn laitamilla hiljaa nuokkuu
Kaksi uupunutta
Onnellisia vain unissaan

Kun lapsen huone autioituu sijaisvanhemmalla herää monenlaisia huolia; miten lapsi pärjää jatkossa, ovatko vanhemmat kuntoutuneet niin, että lapsen on turvallista palata, entä omat tunteet ja niiden kurissa pito varsinkin, kun kiintymys lasta kohtaan on syvä. Lapsella viriää toivo, minä pääsen kotiin, mutta toisaalta lapsella voi myös herätä huoli, meneeköhän kaikki nyt hyvin vai joudunko pettymään uudelleen.

*Mä annan sut pois
Mä päästän sut pois
Vaikka sattuu
Sä annat mut pois
Sä päästät mut pois*

*Kaikkeen tottuu
Hymyillään vaan
Ei oo muutakaan enää antaa
Luovutaan toisistamme hiljaa*

Luopumistyö lähtee pikkuhiljaa tiedon tultua käyntiin ja sijaisvanhemmat ryhtyvät punnitsemaan sijoitusaikaa, mitä on tehty ja mitä on saavutettu? Sijaisvanhemmat ovat sitoutuneet työhönsä, sijoitettun lapsen hoitoon ja kasvatukseen täydestä sydämestään. He antavat itselleen luvan kiintyä lapseen ja yrittävät parhaan taitonsa mukaan paikata lapsen kiintymyssuhteen aukkoja ja hoitamaan sekä fyysisesti että psyykkisesti lasta.

*Liikaa
Luulin meistä aina liikaa
Lupasin, mä korjaan kaiken
Yhä vain uudestaan
Liukuu sun ote käsistäni
Vaihtuu viikot huomaamatta
Äänet kuuluu koko ajan hiljempaa*

Moni sijaisvanhempi on kuvannut, että sijoituksen päättyessä itselleen tulee jotenkin syyllinen olo, aivan kun olisi pettänyt lapsen. Tämä tunne on varsinkin silloin päällimmäisenä, jos lapsen syntymävanhempien kanssa ei olla saavutettu yhteisymmärrystä lapsen parhaasta koko sijoituksen aikana ja näin ollen yhteydenpito lapsen ja hänen perheensä kanssa on vaarassa katketa sijoituksen päättymiseen. Sijaisvanhemmalle tulee ajatus, että hän on luvannut liikaa lapselle.

*Mä annan sut pois
Mä päästän sut pois
Vaikka sattuu
Sä annat mut pois
Sä päästät mut pois
Kaikkeen tottuu
Hymyillään vaan
Ei oo muutakaan enää antaa
Luovutaan toisistamme hiljaa*

Yhdessä eletyn arjen myötä suhteesta on tullut monien yhteisten, kipeidenkin, kokemusten kautta vahva, luottavainen ja syvä. Sijoituksen päättyessä molemmat osapuolet joutuvat luopumaan toisistaan, sijaisvanhempi antaa ja päästää rakkaaksi tulleen sijaislapsen omien vanhempien hoitoon ja lapsi luopuu itselleen tärkeäksi tulleesta sijaisvanhemmasta, jonka hoitoon ja huolenpitoon on voinut luottaa.

*Mä annan sut pois
Vaikka sattuu
Sä päästät mut pois
Kaikkeen tottuu
Hymyillään vaan
Ei oo muutakaan enää antaa
Luovutaan toisistamme hiljaa*

Joskus huostaanoton päättyessä ja sijoituksen purkautuessa lapsi voi itse olla hieman epäilevä, miten kotona nyt menekään ja pidetäänkö minusta varmasti hyvää huolta, silloin sijaisvanhemman on vain motivoitava lasta ja rohkaistava palaamaan taas omaan kotiin omien vanhempien luokse. Päätöksen koekotiutuksesta ja huostaanoton lopettamisesta tultua sijaisvanhemman tulee rohkaista lasta ja peitettävä omat tunteensa. Hymyillä vaan ja iloita lapsen kanssa, vaikka syvässä sisimmässä on huoli, miten lapsen elämä muuttuu: muutto takaisin kotiin, päiväkotia tai koulu muuttuu, kaverit ja naapurit vaihtuvat, hyvin paljon muuttuu pienen tai hieman isommankin lapsen elämässä kerta heitolla.

*Mä annan sut pois
Mä päästän sut pois*

*Mä annan sut pois
Mä päästän sut pois*

LÄHTEET:

- Aarnos, Eila 2001. Kouluun lapsia tutkimaan: havainnointi, haastattelu ja dokumentit. Teoksessa Aaltola Juhani & Valli Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I, Metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittavalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 144-157.
- Aho, Anna Liisa. 2010. Isän suru lapsen kuoleman jälkeen – tuki-interventio ja sen arviointi. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopistopaino Oy Juvenes Print, Tampere.
- Aho-Kaipio, Johanna 2012. Sijaisvanhempien kokemuksia sijoituksen alkuvaiheessa. Sosiaalityön pro gradu-tutkielma. Yhteiskuntatieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Ahto, Anja & Mikkola, Pirjo 1999. Perhehoito lastensuojelussa. Lastensuojelun keskusliitto. Gummerus Kirjapaino oy. Saarijärvi.
- Alasuutari, Pertti 1999. Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Vastapaino. Tampere.
- Antila, Sari 2013. Lapsen paluu biologiseen perheeseen kiintymyssuhteiden näkökulmasta sijaisvanhempien kertomana. Pro gradu –tutkielma. Sosiaalityö. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Anttila, Pirkko 2006. Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen. 2. painos. Akatiimi Oy. Hamina.
- Araneva, Mirjam 2016. Lapsen suojeleminen ja päätöksenteko. Talentum Pro. Helsinki.
- Back-Kiiänmaa, Raili. & Hakkarainen, Pirjo (2008) Sijaisvanhemmat tarvitsevat riittävät valmiudet. Teoksessa Ketola, Jari (toim.) Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-kustannus, 121–141.
- Bates, Brady C. & Dozier, Mary (2002). The importance of maternal state of mind regarding attachment and infant age at placement to foster mothers' representations of their foster infants. *Infant Mental Health Journal* 23(4), 417-431.
- Bion Wilfred (1964). Container and contained, teoksessa *Elements of psychoanalysis*, Lontoo: Heinemann.
- Bowlby, John 1969. Attachment and loss. Volume 1. Attachment. London: The Hogarth Press.
- Bowlby, John 1953. Child care and the growth of love. Penguin books. London.
- Broden, Margareta 2006. Raskausajan mahdollisuudet. Therapie-säätiö. Gummerus Kirjapaino Oy. Helsinki.

- Bruner, Jerome 1991. The Narrative Construction of Reality. *Critical Inquiry*, Vol. 18, No. 1. University of Chicago Press, 1–22.
- Burr, Vivien 2004. *Sosiaalipsykologisia ihmiskäsityksiä*. Suom. Jyrki Vainonen. Tampere: Vastapaino
- Dyregrov Atle. 1992. Traumatized kids, traumatized rescuers? *Journal of Emergency Medical Services* 21, 21-24.
- Dyregrov Atle. 2004. Educational consequences of loss and trauma. *Educational and Child Psychology*, 21 (3), 77-84.
- Ellilä, Tiina. 2017. Terapeutti Tommy Hellstenin vaimo kuoli yllättäen – "Minulle tuli kumma olo, että kaikki on täynnä ei-mitään". *Aamulehti* 28.9.2017. Alma. Helsinki. Saatavissa: <https://www.aamulehti.fi/hyvaelama/terapeutti-tommy-hellstenin-vaimo-kuoli-yllattaen-minulle-tuli-kumma-olo-etta-kaikki-on-taynna-ei-mitaan-200347161>
- Elliot, Jane. 2005. *Using narrative in social research. Qualitative and quantitative approaches*. SAGE Publications. London.
- Heikkinen, Hannu L.T. 2000. Tarinan mahti –narratiivisuuden teemoja ja muunnelmia. *Tiedepolitiikka* 25 (4), 47-58.
- Erjanti, Helena 1999. *From Emotional Turmoil to Tranquility. Grief as a Process of Giving in A Study on Spousal Bereavement*. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 715. Vammalan kirjapaino Oy. Vammala.
- Erkkilä, Raija 2005. *Narratiivinen kokemuksen tutkimus: koettu paikka, tarina ja kuvaus*. Teoksessa Juhani Perttula & Timo Latomaa (toim.) *Kokemuksen tutkimus. Merkitys -tulkinta - ymmärtäminen*. Helsinki: Dialogia, 195- 226.
- Erkkilä, Raija. 2009. *Narratiivinen kokemuksen tutkimus: koettu paikka, tarina ja kuvaus*. Teoksessa Perttula, J. & Latomaa, T. (toim.) *Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen*. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. 195–226.
- Eskola, Jari 2001. *Laadullisen tutkimuksen juhannus taiat. Laadullisen tutkimuksen analyysi vaihe vaiheelta*. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 133-157.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino. Tampere.

- Etäpelto, Anneli & Vähäsantanen, Katja 2006. Ammatillinen identiteetti persoonallisena ja sosiaalisena konstruktiona. Teoksessa Etäpelto, Anneli - Onnismaa, Jussi (toim.) Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu. Dark Oy. Vantaa. 26-49.
- Fernandez, Elizabeth (2006) How children experience fostering outcomes: participatory research with children. *Child and Family Social Work*, 2007, 12, 349–359. doi:10.1111/j.1365-2206.2006.00454.x
- Gauthier, Yvon, Gilles, Fortin & Jeliu, Gloria 2004. Clinical Application of Attachment theory in Permanency planning for Children in Foster Care: The Importance on Continuity of Care. *Infant Mental Health Journal* 25 (4), 379 – 396.
- Gergen, Kenneth. J. (1994) *Realities and Relationships. Soundings in Social Construction*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Goldstein, Joseph, Freud, Anna & Solnit, Albert J 1973. *Beyond the Best Interests of the Child*. Burnett. London.
- Guba, Egon G. & Lincoln, Yvonne S. (1994) *Competing Paradigms in Qualitative Research*. Teoksessa Norman Denzin & Yvonne Lincoln (toim.) *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks: Sage Publications, 105- 117.
- Haight, Wendy L., Kagle, Jill Doner & Black, James E. (2003) *Understanding and Supporting Parent-Child Relationships During Foster Care Visits: Attachment Theory and Research*. [Pdf- dokumentti]. *Social Work* 48 (2), 195–207. [Viitattu 14.10.2012]. Saatavissa: <http://www.chhs.ca.gov/initiatives/CACChildWelfareCouncil/Documents/Understanding%20and%20supporting%20parent-child%20relationships%20dur.pdf>
- Hakalehto-Wainio, Suvianna 2013. Lapsen oikeudet ja lapsen etu lapsen oikeuksien sopimuksessa. Teoksessa Hakalehto-Wainio, Suvianna – Nieminen, Liisa: *Lapsioikeus murroksessa*. Lakimiesliiton kustannus.Helsinki.
- Hakkarainen, Pirjo & Koisti-Aeur, Anna-Liisa 2006. (Toim.) *PRIDE-kirja. PRIDE-valmennus sijais- ja adoptiovanhemmuutta harkitseville*. Pesäpuu ry.
- Hakkarainen, Pirjo, Kuukkanen, Maria & Piispanen, Hannu 2012. *Parasta perhehoitoa. Perhe-hoidon tietopaketti*. Keuruun Laatupaino. Perhehoitoliitto ry.
- Hallintolaki. 2003. Suomen asetuskokoelma 434/2003. Helsinki.

Hatch, J. Amos & Wisniewski, Richard (1995) *Life History and Narrative: Questions, Issues, and Exemplary Works*. Teoksessa J. Amos Hatch & Richard Wisniewski (toim.) *Life History and Narrative*. London: Falmer Press, 113-135.

HE 252/2006 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Heikkinen, Hannu 2001. *Toimintatutkimus, tarinat ja opettajaksi tulemisen taito. Narratiivisen identiteettityön kehittäminen opettajankoulutuksessa toimintatutkimuksen avulla*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto

Heikkinen Hannu L. T. 2001. Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II, näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus. 116 – 131.

Heikkinen, Hannu 2002. Narratiivisuus -ei yksi vaan monta tarinaa. Teoksessa Hannu Heikkinen & Leena Syrjälä (toim.) *Minussa elää monta tarinaa. Kirjoituksia opettajuudesta*. Helsinki: Kansanvalistusseura, 184-197.

Heikkinen, Hannu. L.T. 2002. ”Whatever is narrative research?” Teoksessa Huttunen, Rauno & Heikkinen, Hannu L.T. & Syrjälä, Leena (toim.) *Narrative research. Voices of teachers and philosophers*. SoPhi. Jyväskylän yliopisto. 13-28.

Heikkinen, Hannu 2007. Narratiivinen tutkimus - todellisuus kertomuksena. Teoksessa Juhan Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS -kustannus, 142-158.

Heikkinen, Hannu 2010. Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. PS-kustannus, Jyväskylä. 143–160.

Heino, Tarja 2009. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 52–75.

Heino Tarja, Hyry Sylvia, Ikäheimo Salla, Kuronen Mikko ja Rajala Rika. 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Tampere. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130536/URN_ISBN_978-952-302-644-5.pdf [Viitattu 21.8.2017]

- Hirsijärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1997. Tutki ja kirjoita. 6-8 painos. Tammi. Helsinki.
- Hirsijärvi, Sirkka, Remes Pirkko & Sajavaara Paula 1998. Tutki ja kirjoita. Kirjayhtymä. 3-4. painos
- Hirsijärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja Kirjoita. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna.
- Hoikkala, Susanna & Heinonen, Hanna 2013. Samalla puolella? Näkökulmia perheiden jälleenyhdistämiseen lastensuojelussa. Lastensuojelun Keskusliitto. Helsinki. [luettu 6.5.2017] Saatavissa: www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Samalla_puolella_Nakokulmia_perheiden_jalleenyhdistamiseen_lastensuojelussa.pdf
- Hughes, Daniel A 2006. Tie traumasta tervehtymiseen. Rakkauden herättäminen syvästi vaurioituneissa lapsissa. Tammer-Paino. Tampere.
- Hyvärinen, Matti 2010. Haastattelukertomuksen analyysi. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander ja Matti Hyvärinen (toim.). Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 90–118.
- Hänninen, Vilma. 2003. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampereen yliopistopaino Oy, Tampere.
- Hänninen, Vilma 2008. Narratiivisen tutkimuksen eettiset haasteet. Teoksessa Pietilä, Anna-Maija & Länsimies-Antikainen, Helena (toim.) *Etiikkaa monitieteisesti - Pohdintaa ja kysymyksiä*. Kuopion yliopiston julkaisuja F 45. Kuopio: Kuopion yliopisto. Hoitotieteen laitos, 121–137.
- Hänninen, Vilma 2015. Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa Raine Valli ja Juhani Aaltola (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 168–184.
- Höger, Ingrid 2001. Fostersfamiljens inre liv. Göteborg. Göteborgs Universitet.
- Janhunen, Tarja 2007. Sijoitusten purkautuminen pitkäaikaisessa perhehoidossa. Perhehoitoliitto ry. Helsinki.
- Johnson, Chris P. & Kastner, Theodore A. 2005. Helping families raise children with special health care needs at home. *Pediatrics*, vol 115, 2, 507–511.
- Josselson, Ruthellen & Lieblich, Amia 1999. Introduction. Teoksessa Josselson, Ruthellen & Lieblich, Amia (editors) *Making Meaning of Narratives*. London: SAGE Publications, introduction.

- Jouppila, Terhi (2007) Lapsen kiintymys lastensuojeluprosessissa: -sosiaalityöntekijä kiintymyssuhteen asiantuntijana. [Pdf-julkaisu]. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalityön pro gradu – tutkielma. [Viitattu 3.8.2012]. Saatavissa: <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu01757.pdf>
- Juhila, Kirsi.1999. Tutkijan positiot. Teoksessa. Jokinen Arja, Juhila Kirsi & Suoninen Eero. Diskurssianalyysi liikkeessä. (toim.) Tampere: Vastapaino, 201-232.
- Kalland, Mirjam 2001. Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa Sinkkonen, Jari – Kalland, Mirjam (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Tummavuoren kirjapaino Oy. Vantaa. 198–233.
- Kalland, Mirjam (2002) Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa: J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. 2. Painos. Helsinki: WSOY, 198–233.
- Kalland, Mirjam 2006. Lukijalle. Teoksessa Broden, Margareta. Raskausajanmahdollisuudet. Therapie-säätiö. Gummerus Kirjapaino Oy. Helsinki.
- Kalland, Mirjam & Sinkkonen, Jari (2013). Children exposed to parental substance abuse who are placed in foster care. Teoksessa; Suchman, E., Pajulo, M. & Mayers, L.C. (toim.) Parenting and Substance abuse. Developmental Approaches to Intervention, (344-364). Oxford University Press
- Kallio, Satu 2016. Lämmöllä vihalla raivolla kaiholla. PT-kustannus. Tampere.
- Kalliopuska, Mirja 2005. Psykologian sanasto. Kustannusosakeyhtiö Otava. Helsinki.
- Karlsson, Liisa 2000. Lapsille puheenvuoro. Ammattikäytännön perinteet murroksessa. Kasvatuspsykologian tutkimusyksikkö. Tutkimuksia 1/2000. Helsingin yliopisto ja Stakes. Helsinki:
- Ketola, Jari 2008a. Lasten ja nuorten perhehoito. Teoksessa Ketola, Jari (toim.). Perhehoito. Tekemisen ja tukemisen arvoista työtä. PS-kustannus. Juva. 27-60.
- Ketola, Jari 2008b. Perhehoito ennen ja nyt. Teoksessa Ketola, Jari (toim.) Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Khoo, Evelyn & Skoo, Viktoria 2013. The road to placement breakdown: Foster parents' experiences of the events surrounding the unexpected ending of a child's placement in their care. Umea University, Sweden.

Kiviniemi, Kari 2007. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 70-103.

Klap, Kaija 2005. Perheen merkitys sijoitetun kuntoutumisprosessissa. Teoksessa: Laaksonen, S. & Kempainen, M. (Toim.) Oljista, risuista vai tiilestä? Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Koisti-Auer, Anna-Liisa (toim.) 2004. Sukulaissijaisvanhemmuus. Perhekohtainen työskentelymalli sukulaissijaisvanhempien valmennukseen ja valintaan. Sosiaalityön käsikirja. Pesäpuu Ry. Jyväskylä.

Kohonen, Eeva 2011. Narratiivisuus – vähän hyödynnetty lähestymistapa kauppatieteellisessä tutkimuksessa. Teoksessa: Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Johtamistaidonopisto. 196 – 205.

Koivumäki, Risto 2009. Isyyttä alihankintana. Narratiivinen analyysi sijaisisänä toimivien miesten identiteetin rakentumisesta. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön tutkimuksen laitos. Licensiaattitutkimus.

Kuoppala, Tuula & Säkkinen, Salla 2014. Lastensuojelu 2014. Tilastoraportti 25/2015. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129537/Tr25_15_korjattu.pdf?sequence=4 [Viitattu 29.1.2017].

Kuoppala, Tuula & Säkkinen, Salla 2015. Lastensuojelu 2015. Tilastoraportti 20/2016. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131625/Tr20_16.pdf?sequence=4 [viitattu 29.1.2017].

Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Vastapaino. Tampere.

Kylmä, Jari & Juvakka, Taru 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Laki sosiaali - ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 1992. Suomen asetuskokoelma 734. Helsinki.

Lastensuojelulaki 2007. Suomen asetuskokoelma 417/2007. Helsinki.

Lastensuojelun käsikirja. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot> [viitattu 31.3.2017].

Laurila, Anja 1993. Lainaksi annettu lapsi. Sijaiskoti kokemuksia ja ajatuksia. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

- Leivo, Pia 2011. ”MIKÄHÄN MUSTA OIKEIN ISONA TULIS?” Narratiivinen tutkimus toista maisteritutkintoa suorittavien opiskelijoiden sosiaalityön opintoihin johtavista elämänkuluista ja identiteetin rakentamisesta. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Sosiaalityön pro gradu – tutkielma. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Lieblich, Amia, Tuval-Mashiach, Rivka, Zilber, Tamar (1998) Narrative Research. Rearing, Analysis and Interpretation. Applied Social Research Methods Series Volume 47. London: SAGE Publications.
- Lindqvist, Martti 1990. Auttajan varjo. Otava. Keuruu.
- Lipponen, Lasse 2001. Kertomus kulttuurisesti suuntautuneen psykologian ydinmetaforana. Teoksessa Juhani Ihanus (toim.) Kulttuuri ja psykologia. Helsinki: Yliopistopaino, 49-74.
- Mantila, Ritva, Mikkonen, Marjo & Väinölä, LeenaMaaria (toim.) 2008. Onnistuneen sijoituksen siltaa rakentamassa. Lastensuojelun perhehoidon työkirja. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Oppaita ja työkirjoja 2008:6.
- Mikkola, Matti & Helminen, Jarkko 1994. Lastensuojelu. Karelactio. Helsinki.
- Niiniluoto, Ilkka. 1980. Johdatus tieteenfilosofiaan. Käsitteen- ja teorianmuodostus. Otava. Helsinki.
- Nousiainen, Kirsi 2004. Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.
- Närhi, Laura 2007. Mä annan sut pois. Warner Music Finland Oy. Helsinki.
- Oikeusministeriö 2017. Lastenhuoltolain uudistaminen. Työryhmän lausunto. Oikeusministeriön julkaisu 47/2017. Helsinki. Saatavilla: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80751/OMML_47_2017_Lapsenhuolto.pdf?sequence=1 [Viitattu 1.10.2017]
- Perhehoitolaki 312/ 1992. Suomen asetuskokoelma 312. Helsinki.
- Perhehoitolaki 263/2015. Suomen asetuskokoelma 263. Helsinki.
- Perhehoitoliitto 2008. www.perhehoitoliitto.fi Luettu 29.1.2017.
- Pitkänen, Miia 2008. Yhteiseen elämään - huostassapidon lopettaminen lastensuojelun toimenpiteenä. Lisensiaatintutkimus. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Pohls, Maritta 2012. Tavallista rakkautta. SOS-lapsikylätyö Suomessa. SOS-lapsikylä. Keuruu.

- Polkinghorne, Donald E. 1995. Narrative Configuration in Qualitative Analysis. Teoksessa J. Amos Hatch ja Richard Wisniewski (toim.). *Life History and Narrative*. London: The Flamer Press, 5–24.
- Rabb, Harriet 2008. Mitkä ovat perhehoitajien ja sosiaalitoimen yhteistyön mahdollisuudet? Teoksessa Ketola, Jari (toim.). *Perhehoito. Tekemisen ja tukemisen arvoista työtä*. PS-kustannus. Juva. 145–166.
- Rautio, Paula 2004. ”Kyllä se varmaan silleen välittää...”: Kiintymyssuhdehaastattelu välineenä sijoitetun lapsen kuulemisessa. *Lisensiaattitutkimus*. Lapin yliopisto. 2. Painos. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry.
- Rhodes, Kathryn & Orme, John & Buehler, Cheryl 2001. A Comparison of Family, Foster Parents Who Quit, Consider Quitting, and Plan to Continue Fostering. *Social Service Review* 75 (1), 84–114.
- Riessman, Catherine Kohler (1993) *Narrative Analysis*. Newbury Park: Sage Publications. *Qualitative Research Methods* 30.
- Riessman, Catherine Kohler & Quinney, Lee 2005. Narrative in Social Work. A Critical Review. *Qualitative Social Work* Vol 4, 391–412.
- Rimmi, Sari (2000) *Sijaisäitiys yksityisen, yhteiskunnallisen ja ammatillisen äitiyden risteyskohdassa*. Jyväskylän yliopisto: yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, sosiologian pro gradu-tutkielma.
- Ritala-Koskinen, Aino (2001) *Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista*. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos, julkaisusarja D 38/2001.
- Roberts, Jacquie 1993. Abused children and foster care – the need for specialist resources. *Child Abuse Review*, 2, 3-14
- Rusanen, Erja 2011. *Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys*. Porvoo: Oy Finn Lectura Ab.
- Räty, Tapio 2015. *Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen*. Edita. Helsinki.
- Saarinen, Suvi 2006. *Arjen ammattilaiset – Sijaisvanhemmuus työnä*. Pro gradu – tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/11537/URN_NBN_fi_jyu-2006532.pdf?sequence=1 [Viitattu 29.1.2017].
- Saastamoinen, Kati 2010. *Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan*. Edita. Helsinki.

Saastamoinen, Mikko. (1999) Narratiivinen sosiaalipsykologia -teoriaa ja menetelmiä. Teoksessa J. Eskola (toim.) Hegelistä Harréen, narratiivista Nudistiin. Kuopio: Kuopion yliopiston painatuskeskus, 165-192. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 10.

Saint- Exupéry, de Antoine 1957. Pikku Prinssi. Porvoo. WSOY.

Salo, Saara 2002. Kiintymyssuhteen merkitys elämänkaaren aikana. Teoksessa Sinkkonen, Jari (toim.) 2003. Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Werner Söderström Osakeyhtiö. Helsinki. 44–77.

Salter Ainsworth, Mary D. 1993. Attachments and other affectional bonds across the life cycle. Teoksessa Murray Parkes Colin, Stevenson-Hinde, Joan & Marris, Peter (toim.) Attachment across the life cycle. 33-52. <https://books.google.fi/books?id=icaHAgAAQBAJ&hl=fi&lr=> (viitattu 11.4.2017)

Sinkkonen, Jari (2001) Kiintymyssuhteen häiriön yhteydet psykopatologiaan. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Porvoo: WSOY, 146–173.

Sinkkonen, Jari 2004. Kiintymyssuhdeteoria – tutkimuslöydöksistä käytännönsovellutuksiin. Katsaus. Duodecim 120. 1866-1873.

Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) 2001. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Tummavuoren kirjapaino Oy. Vantaa.

SOS-toimintakäsikirja. WWW-dokumentti. <https://www.sos-lapsikyla.fi/lastensuojelu/sos-lapsikylat/Documents/Toimintakäsikirja.pdf> (luettu 28.1.2017)

Sijaisvanhemmuus. WWW-dokumentti. <https://www.sos-lapsikyla.fi/mita-me-teemme/sijaisvanhemmuus-ja-tukiperhetoiminta/sijaisvanhemmuus/> (luettu 28.1.2017)

Taskinen, Sirpa 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. 1. painos. WSOYpro Oy. Helsinki.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi, Jouni. & Sarajärvi, Anneli. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuovila, Pirjo 2008. Menetykset ja lapsen kehitys. Teoksessa Ketola, Jari (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksia. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. PS- kustannus. Jyväskylä. 29–76.

Uusitalo, Tuula (2006) Miten päästä yli mahdottoman? Narratiivinen tutkimus itsemurhamenetyksistä. Rovaniemi: Acta Universitatis Lapponiensis.

Valkonen, Leena 2008. Mitä perhehoidosta tiedetään tutkimusten perusteella? Teoksessa Ketola, Jari (toim.) Perhehoito. Tekemisen ja tukemisen arvoista työtä. PS-Kustannus. Jyväskylä. 99–121

Välimäki, Marita & Lehtonen, Johannes 2002. Tietoon perustuvan suostumuksen ongelmia. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim [verkkolehti] 7, 723– 727 [viitattu 17.2.2017]. Saatavissa: <http://www.duodecimlehti.fi/lehti/2002/7/duo92889>

LIITE 1.

Hei!

Pyytäisin teitä kirjoittamaan omasta kokemuksesta tilanteesta, jossa teidän kotinne sijoitetun lapsen huostaanotto on purettu. Toivoisin, että voisitte ystävällisesti laatia kirjoitelman nojautuen alla oleviin kysymyksiin eli tunnelmianne siitä, kun lapsen kotiutumisprosessi alkoi, kun kuulitte ensimmäisen kerran asiasta, mitä tukea saitte ja mitä tukea olisitte työnantajan tai tukiorganisaation taholta toivoneet.

1. Miten aikaisessa vaiheessa teille kerrottiin tulevasta lapsen kotiutumisesta?

1.1. Minkälaista tukea saitte asian käsittelyyn?

1.2. Millaisia tunteita koitte sijoituksen loppuvaiheessa?

1.3. Miten olette työstäneet tulevaa eroa sijoituksen loppuvaiheessa?

2. Miten koette saamanne tuen riittäneen ja mihin asioihin haluaisitte kiinnitettävän enemmän huomiota lapsen kotiutumisprosessin aikana?

2.1. Miten sijoituksen purussa huomioitiin kiintymyssuhde?

2.2. Tarjottiinko teille tukea kiintymyssuhde huomioiden?

2.3. Millainen yhteys/ suhde kotiutuneeseen lapseen / nuoreen on tänä päivänä?

Voisitteko palauttaa valmiit kirjoitelmat minulle sähköpostitse : tarja.merilehti@sos-lapsikyla.fi tai postitse: Punkaharjun SOS-lapsikylä/ Tarja Merilehti Lapsikyläntie 7 58500 Punkaharju